T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

BALKAN SAVAŞLARINI BİTİREN ANTLAŞMALARIN DİPLOMATİK GÖRÜŞMELERİ (İSTANBUL VE ATİNA ANTLAŞMALARI)

EMRE ELMAS

TEZ DANIŞMANI
YRD. DOÇ. DR. SÜHEYLA YENİDÜNYA

EDİRNE 2013

T.C.

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Emre ELMAS tarafından hazırlanan "**İstanbul ve Atina Antlaşmalarının Diplomatik Görüşmeleri**" konulu **Yüksek Lisans** Tezinin sınavı , Trakya Üniversitesi Lisansüstü eğitim Öğretim Yönetmeliği'nin 12.-13. Maddeleri uyarınca **22.07.2013 Pazartesi** günü saat **13:30'da** yapılmış olup tezin* .....KABUL EDİLMESİNE.....**OYBİRLİĞİ/~~OYÇOKLUĞU~~** ile karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ	**KANAAT**	**İMZA**
Prof.Dr. İlker ALP	KABUL EDİLMESİNE	
Doç.Dr. Yüksel TOPALOĞLU	KABUL EDİLMESİNE	
Yrd. Doç.Dr. Süheyla YENİDÜNYA(Danışman)	KABUL EDİLMESİNE	

* Jüri Üyelerinin , tezle ilgili kanaat açıklamasına "Kabul Edilmesine/Reddine " seçeneklerinden birini tercih etmeleri gerekir.

T.C
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞİ VE YAYIMLAMA İZİN FORMU

Referans No	10011742
Yazar Adı / Soyadı	EMRE ELMAS
Uyruğu / T.C.Kimlik No	TÜRKİYE / 42508452370
Telefon	5547238213
E-Posta	emre.elms@hotmail.com
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	Balkan Savaşlarını Bitiren Antlaşmaların Diplomatik Görüşmeleri (İstanbul ve Atina Antlaşmaları)
Tezin Tercümesi	Diplomotics Negotiations of Treaties That ended the Balkans Wars (the Treaties of Istanbul and Athens)
Konu	Tarih ; Uluslararası İlişkiler
Üniversite	Trakya Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Bölüm	
Anabilim Dalı	
Bilim Dalı	
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2013
Sayfa	80
Tez Danışmanları	YRD. DOÇ. DR. SÜHEYLA YENİDÜNYA 28603393824
Dizin Terimleri	
Önerilen Dizin Terimleri	
Kısıtlama	36 ay süre ile 05.08.2016 tarihine kadar kısıtlı

Tezimin Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi tarafından çoğaltılması veya yayımının tarihine kadar ertelenmesini talep ediyorum. Bu tarihten sonra tezimin, internet dahil olmak üzere her türlü ortamda çoğaltılması, ödünç verilmesi, dağıtımı ve yayımı için, tezimle ilgili fikri mülkiyet haklarım saklı kalmak üzere hiçbir ücret (royalty) talep etmeksizin izin verdiğimi beyan ederim.
NOT: (Erteleme süresi formun imzalandığı tarihten itibaren en fazla 3 (üç) yıldır.)

05.08.2013

İmza:.....

Tez Adı: Balkan Savaşlarını Bitiren Antlaşmaların Diplomatik Görüşmeleri (İstanbul ve Atina Antlaşmaları)

Hazırlayan: Emre ELMAS

ÖZET

Balkan savaşlarının diplomatik yönü tarihçiler tarafından bu güne kadar ihmal edilmiştir. Tarihçiler daha çok Balkan savaşlarının ya cephelerine odaklanmış ya da salt siyasi gelişmelerle ilgilenmişlerdir.

Biz tezimizde ise Balkan savaşlarının diplomatik bir yönünün olduğunu iddia ediyor ve Balkan savaşların öncesi ve sonrasındaki ittifak ilişkilerinin anlaşılmadan dönemin hakkıyla anlaşılamayacağını ileriye sürüyoruz. Ayrıca Bulgaristan ve Yunanistan gibi I. Balkan savaşında Osmanlı Devletine karşı ittifak kuran Balkan devletlerinin II. Balkan Savaşıyla birlikte nasıl birbirleriyle savaştıklarını ve bu durumdan Osmanlı diplomatlarının nasıl faydalandıklarını konu ediniyoruz.

Name of thesis: diplomatic Negotiations of Treaties That Ended the Balkans Wars (the Treaties of Istanbul and Athens)

Prepared by: Emre ELMAS

ABSTRACT

Diplomatic aspect of the Balkan wars been neglected by historians So far. Historians more or purely focused on the political developments in the Balkan wars, or interested in facades.

We claim that the thesis of the Balkan wars in the direction of a diplomatic alliance relations before and after the Balkan wars, the right to not be understood without understanding the era we drive forward. We also raise like Bulgaria and Greece I Balkan War against the Ottoman Empire allied Balkan states and II. Balkan War, fighting with each other, and how the subject taking advantage of this situation how we acquire the Ottoman diplomats.

İÇİNDEKİLER

ÖZET ……...I

ABSTRACT……..II

İÇİNDEKİLER…….III

ÖNSÖZ……..V

GİRİŞ…….....1

BİRİNCİ BÖLÜM

BALKAN SAVAŞLARI (1912-1913)

A- BALKAN SAVAŞLARININ TARİHİ ARKA PLANI……8

1- Balkan İttifakının oluşumu …….9

2- Balkan Savaşına Sebep Olan Gelişmeler……12

B- BİRİNCİ BALKAN SAVAŞI……...15

C- İKİNCİ BALKAN SAVAŞI…….21

İKİNCİ BÖLÜM

İSTANBUL KONFERANSI

A- TARAFLARIN İSTANBUL ANTLAŞMASINA YÖNELİK TUTUMLARI……...24

1- Osmanlı Bulgar İttifakı ve İttifakın Antlaşmaya Etkisi……..29

B- İSTANBUL ANTLAŞMASININ METNİ ……..37

C- İSTABUL ANTLAŞMASININ TAHLİLİ……...44

1- Sınır Tespit Meselesi……...45

2- İki Ülke Arasında Diplomatik İlişkilerin Tesisi……..46

3- Nüfus ve Tabiiyet Meselesi…….47

4- Antlaşmada Diğer Konular…….49

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YUNANİSTANLA BARIŞ ANTLAŞMASI

A- TARAFLARIN ATİNA ANTLAŞMASINA YÖNELİK TUTUMLARI……50

B- ATİNA ANTLAŞMASININ METNİ ……..59

C- 14 KASIM 1913 ATİNA ANTLAŞMASININ TAHLİLİ……65

1- İki Ülke Arasındaki Diplomatik İlişkilerin Yeniden Tesisi……...67

2- Antlaşmada Tabiiyet Meselesi……..…….67

3- Antlaşmada Hukuki Konular……...……...68

SONUÇ……...73

BİBLİYOGRAFYA……76

ÖNSÖZ

Balkan Savaşlarının üstünden 100 yıl geçmesine rağmen hala birçok şey tazeliğini ve canlılığını korumaktadır. Bütün bir Osmanlı Rumeli'si ile birlikte tüm Balkanları sarsan Balkan savaşları, bu coğrafyada yaşayan milletlerin hem kendilerine bakışlarını hem de aynı toprakları paylaştıkları diğer milletleri tanımlama biçimlerini derinden etkilemiştir. Bu tarihsel olay bu topaklarda büyük bir kırılmadır. Balkan savaşlarında yaşananları tarif etmek güç olmakla birlikle her halde en uygun tabir bu tarihsel olayın büyük bir trajedi olduğudur. Özellikle savaşın salt devletlerin resmi kuvvetleri arasında cereyan etmemesi, savaş ile birlikle ortaya çıkan şiddetin halka da yönelmesi savaşın yıkıcılığını arttırmış, acılara acı katılmasına neden olmuştur. Özellikle savaş sırası ve sonrasında yaşanan göçler insanları yüzyıllardır yaşadıkları topraklardan söküp atmıştır. Zaten göç olgusunun kendisi trajedi kavramını barındırsa da göçün savaşla birlikle çok daha acı olduğu aşikârdır.

Toplumlar canlı birer varlıktır. Toplumlar her canlı varlık gibi değişime açık, durağan olmayan insanlar bütünüdür. Tıpkı insan gibi toplumların da hafızaları vardır ve bu hafızayı oluşturan, toplumların kaderi belirleyen önemli olaylardır. Balkan savaşları gibi tarihi önemi yadsınamaz bir olayın da Balkan savaşlarını yaşayan toplumların derin etkiler bırakması tabiidir. Balkan savaşlarının toplumsal belleğe etkisi ne yazık ki çok olumsuz olmuştur. Balkanların coğrafi özelliği nedeniyle ortak bir kültür yaratamayan, söz konusu milletlerin arasındaki dinsel ve kültürel farkı Balkan savaşları daha da kesinleştirmiştir.

Tez yazımının yanında her zaman desteğini gördüğüm saygıdeğer hocam Yrd. Doç. Dr. Süheyla Yenidünya'ya ve Sayın Tarih Bölüm ve Anabilim Dalı Başkanımız Prof. Dr. İlker Alp hocama teşekkür ederim.

Tüm bunların yanında hayatımın her anında yanımda oldukları gibi tez yazım sürecinde de yanımda olan, beni destekleyen aileme ve yazdığım notların bir kısmını daktilo etme nezaketini göstererek beni desteklemekten fazlasını gösteren Zeynep Kahraman'a teşekkürü bir borç bilirim.

Giriş

14. yüzyılın ortalarından itibaren Balkanlara fetih seferleri yapan Osmanlılar, neredeyse bütün bir Balkan coğrafyasına 500 yıl hâkim oldular. İlk başta özellikle bölgede etkili feodal bağların çözülmesine vesile olan Osmanlı Devleti, daha sonrasında ise siyasetin motoru olan mezhepsel bağların da ortadan kalkmasını temin ettiler. Bulgar, Sırp, Yunan gibi Balkan ulusları, dini anlaşmazlıklar ve feodal yükümlülüklerden dolayı büyük sıkıntılar yaşamaktaydı. Osmanlı'nın bölgeye gelişi ve uyguladığı istimalet politikası, bu halkın büyük oranda sıkıntılarından kurtarılmasına sağlarken Osmanlı'nın da Balkan coğrafyasında kalıcılığını güçlendiren etkendi. Sadece Osmanlı Devletinin Balkanlara yerleşmesi Balkanlar için olumlu olmadı tabi olarak Osmanlı açısından da Balkan coğrafyası çok önemli bir bölgeydi. Osmanlı uzun yıllar yatırımını Anadolu'ya değil Rumeli'ye yaptı. Ne zaman ki Anadolu'daki bir asi, Rumeli'deki fetihleri tehlikeye düşürdü o zaman Osmanlı Devleti onun üzerine yürüdü. Devlet uzun yüzyıllar Balkan fetihlerini önemsedi ve Anadolu'yu Balkan siyasetini destekleyen bir araç olarak gördü.

Yukarıda Balkanların coğrafi olarak Osmanlı Devleti için son derece önemli olduğunu belirtmiştik. Gerçekten de Balkanlar hem tarımsal verimlilik hem de Devlete sağladığı insan kaynağı ile Osmanlı devletine büyük katkılar sağladı. II. Mehmet'in uyguladığı siyaset sonucunda devşirme sistemi Osmanlı devletinde önem kazanmaya devlet kademeleri devşirme kökenli kişilerle dolmaya başladı. Bu durum kanuni Sultan Süleyman döneminde en üst noktaya taşındı. Osmanlı Devletinin bu parlak döneminde, önemli devşirme devlet adamları hep Balkan coğrafyasında gelme kişilerdi. Osmanlı sarayında aldıkları eğitim ile birlikte kısa sürede Osmanlılaşan ve Osmanlıda hakim olan Rumi kültürüne adapte olan bu kişiler, devlet hizmetinde önemli işlere imza attılar. Balkanlar, devlete, sadece insan kaynağı sağlamıyor, bunun yanında tahıl gibi önemli besin maddeleri de sağlıyordu. Özellikle şehirlerin iaşesine dikkat eden Osmanlı devleti neredeyse tüm ekonomik yapısını büyük şehirlerin beslenmesi üzerine kurmuştu. Bu yüzden böyle bir ekonomik modelde Balkanlar gibi tahıl deposu bir bölgenin önemi kat be kat artıyordu. Balkan sadece tahıl ve benzeri hammadde için değil aynı zamanda antrepo olması hasebiyle de önemli idi.

Her şey yolunda gitmemiş ve milliyetçilik gibi tüm dünyayı kasıp kavuran bir fikir Osmanlı Devleti ile Balkan milletlerinin arasını onarılamaz bir şekilde bozmuştu. Artık Osmanlı Devleti bu milletler için zulmün ve tutsaklığın müsebbibi idi. Yüzyıllar boyunca Osmanlı Devleti'nin hâkimiyeti altında kalan Balkanlar'da XIX. yy. ile birlikte ilk ayrılıkçı hareketler görülmeye başlamıştır. Başta Fransa ve Almanya'dan gelen milliyetçilik akımı daha sonraki süreçte diğer emperyal Avrupalı devletler tarafından desteklenmiş, 19. yüzyılın başlarında Balkan coğrafyasında hızla etkisini göstermeye başlamış ve bu etkiler ilk olarak kültür alanında kendisini göstermiştir. Çünkü milliyetçilik bir tasavvur olarak kendisini sürekli olarak yeniden inşa edebileceği bir alana ihtiyaç duymaktadır. Tabi olarak bu alan da kültür olmaktadır[1]. Ancak kısa süre içerisinde milliyetçilik vurgusu kültürel alanda kalmamış ve daha güçlü bir şekilde politikada da kendini göstermeye başlamıştır. Politik alanda milliyetçi akımların görülmesi akabinde Balkanlarda Osmanlı yönetimine karşı ilk isyan hareketlerini[2] de beraberinde getirmiştir[3]. Oldukça hareketli ve karmaşık bir gelişme gösteren Balkan coğrafyasının uluslaşma süreci ana hatlarıyla dört döneme ayrılabilir. İlk dönem 1800 – 1830 yılları arasındaki ilk Balkan ayaklanmalarının görüldüğü ve ulusal kurtuluş sürecinin başlatıldığı dönemdir. 1830 – 1878 yılları arasında ikinci dönemde askerî mücadeleler yerini ayrılıkçı fikirlerin gelişmesi ve yayılması sürecine bırakmıştır. Üçüncü evreyi 1878 – 1903 arasındaki Balkanların Avrupa devletlerinin yayılma mücadelelerine sahne olduğu yıllar oluşturur. Son dönem ise 1903 – 1914 yılları arasını kapsar ki, bu dönemde Balkanlar en karışık yıllarını yaşamış ve I. Dünya Savaşı öncesinde önemli savaşlara sahne olmuştur.

---

[1] Milliyetçilik hakkında özellikle batılı literatür oldukça geniştir. Bunların hepsine değinmek mümkün olmadığından bir ikisini burada vermekle yetinelim. Bknz. Benedict Anderson, *Hayali Cemaatler*, Çev. İskender Savaşır, İstanbul 2011; Anthony Smith, *Milli Kültür*, Çev. Bahadır Sina Şener, İstanbul 2009.

[2] Erken dönem Balkan ulusların bölgede çıkardıkları isyanların, Osmanlı yönetimine yönelik olduğu savı aslında detaylı bir şekilde üzerine ele alınmaya muhtaç bir konu ve kesinlikle şüphe götürür bir savdır. İsyanlar ilk patlak verdiklerinde Osmanlı yönetimi içinde gelişen ve feodal özellikler gösteren Gaspodarlık veya Voyvodalık kurumlara karşı mı çıktıkları yoksa doğrudan bölgedeki Osmanlı hakimiyetine mi yönelik olduğu tartışmalıdır. Bu konunun güzel bir tartışması için-her ne kadar Balkanlardaki isyanlar için geç bir tarih olan 1839 tarihli Vidin isyanını- ele alan Halil İnalcık'ın çalışması. Bknz. Halil İnalcık, *Tanzimat ve Bulgar Meselesi*, İstanbul 1992. Halil İnalcık, bu çalışmasında, Vidin isyanının ilk olarak ortaya çıkışını, Osmanlı yönetimine değil tamamıyla bölgedeki Gaspodarlık kurumuna ve Gaspodarlara yönelik olduğunu, isyanın daha sonraki aşamalarında Osmanlı yönetimine karşı gelişmeye başladığını ileriye sürmüştür. Ayrıca farlı bölge eksenli ve Tanzimat reformları ile bölgedeki isyan hareketlerini karşılaştıran bir başka çalışma için Bknz. Ahmet Uzun, *Tanzimat ve Sosyal Direnişler*, İstanbul 2002.

[3] Richard Hall, *Balkan Savaşı: 1912-1913: I. Dünya Savaşının Provası*, Çev. M. Tanju Akad, İst. 2003, s. 2.

Sırplar 1804 yılında, Yunanlılar ise 1821'de Osmanlı Devleti'ne karşı isyan etmişlerdir. 1830 yılı itibariyle Balkanlar'daki Osmanlı hâkimiyeti kökten zedelenmiştir. Öyle ki söz konusu tarihte bağımsız bir Yunan devleti ve otonom bir Sırp devleti kurulmuştur[4].

Avrupa kıtasında her ulusun gelimi aynı doğrultuda olmamıştır. İngiltere ve Fransa gibi Batı Avrupalı devletler kapitalist dünya ekonomisinin verdiği güçle ulusal birlikleri erken dönemde kazandılar. Bunlara karşı, Avrupa siyasetinde önemli bir denge vazifesi görecek olan Almanya ve İtalya ulusal birlikleri 1870 ve 1871 tarihlerinde tamamladır. Almanlar ve İtalyanlar ancak milli birliklerini tamamladıkları tarihlerden sonra Avrupa siyasetinde ön plana çıkmaları özellikle Osmanlı Devleti'nin hakimiyeti altında yaşayan halkları etkilemiş ve isyanlara yeni bir ivme kazandırmıştır. Böylece bir çok Balkan milletinde bu tarz bir ideal ortaya çıkmış, isyanların motivasyonlarını arttırmıştır. Başta Bulgarlar Birinci ve İkinci Bulgar imparatorluklarının sınırlarının ardından koşarken, Yunanlılar Bizans İmparatorluğu'nun canlanmasını, Sırplar ise eski Sırbistan'ın büyük kralı Stephan Duşan zamanında yayılan imparatorluğu elde etmenin peşine düşmüşlerdir[5]. Üstelik Balkan milletleri ulusal hedeflerine birer isim vererek mücadelelerini sürdürmüşlerdir. Yunanlıların "Megali İdea", Sırpların "Velika Sırbiya", Bulgarların "Golema Bulgariya" adı verilen bu millî hedeflerinin gerçekleşmesi yolundaki en büyük engel kuşkusuz Osmanlı Devleti olmuştur[6]. Şurasını belirmekte fayda görüyoruz ki Balkanlardaki ulusal ayaklanma, dünya tarihinde milliyetçilik düşüncesinin, tarih/geçmiş kavramı üzerinde nasıl temellendiği veya daha doğru bir tanımla, elitler tarafından nasıl temellendirildiğini apaçık ortaya koymaktadır.

Balkan halkları, hedeflerine ulaşmak için önlerindeki ortak engel olarak gördükleri Osmanlı Devletine ve onun bölgedeki yönetimine karşı çeşitli dönmelerde bir takım birlikler kurmuşlar, aralarında ittifaklar kurmaya çalışmışlardır. Balkanlardaki bu tarz ilk ittifakı 1866–1868 yılları arasında kurulduğu saptayabiliriz. Sırp Prensi III. Mihaylo Obrenoviç'in organizasyonu ile kurulan Sırbistan, Karadağ, Romanya, Yunanistan ve Bulgaristan ihtilalcı ittifakı, 1868 yılında Osmanlı Devleti'ne karşı ortak bir ayaklanma

[4] Ali Sevim – Yaşar Yücel, *Türkiye Tarihi*, C.: IV, s. 186 – 192.
[5] Hall, **a.g.e.**, s. 2.
[6] Muzaffer Tufan, *"Sırp Kaynaklarına Göre I. Balkan Savaşı",* **90. Yılında Balkan Savaşları ve Lüleburgaz Muharebeleri,** s. 31.

planlamışsa da, Haziran 1868'de Prens Mihaylo'nun bir suikast sonucu öldürülmesiyle bu plan hayata geçirilemeden rafa kaldırılmıştır[7].

1870 yılı ve sonra Osmanlı Devleti için özellikle Balkanlarda kabus dolu yıllar olmuştur. İlk olarak Karadağlılar ve Sırplar kendi ulusal devletlerini kurmak amacıyla Osmanlı Devleti'ne karşı savaşa girişmişlerdir. Aynı yıl Bulgaristan'da da Osmanlı karşıtı bir isyan çıkmıştır. Bir iki yıllık bir süre zarfında Balkan coğrafyasının tam anlamıyla karışması Rusya gibi bu bölgede tarihsel çıkarı olan devletlerin dikkatinin bölgeye yönelmesi kaçınılmazdı[8]. Rusya'nın bölgede Osmanlıya karşı her isyan hareketini desteklemesinin yanında, o güne kadar Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü savunan İngiltere'nin, bu politikasından vazgeçmesi ve 1878 tarihli Berlin Antlaşmasının ardından Rusya ile paralel bir politika izlemesi, Osmanlı Devleti açısından işleri daha da zora sokmuştur. Bir yerde İngiltere Osmanlı Devletine verdiği destekle, Rusya'nın Osmanlı üzerindeki kötü emelleri için bir siper vazifesi görüyor, Osmanlıya karşı Rusya'nın daha temkinli politika takip etmesini sağlıyordu. İngiltere'nin Osmanlı siyasetindeki dönüşümü Balkanlar halklarının kaderini belirlediği gibi Osmanlı Devletin başta dış politikası etkilemiş, Osmanlının Almanlar ile yakınlaşmasını sağlamış ve tabiri caizse Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşına giden yolunu belirlemiştir.

İngiliz politikası ve Rusya'nın Osmanlı Devleti üzerine özellikle Balkanlar konusunda gelmesi 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşı ardında gerçekleşmiş, bu savaş Rusya ile 3 Mart 1878 tarihinde Ayastefanos Anlaşması imzalanarak bitirilmiştir. Bu anlaşma ile Osmanlı Devleti Karadağ, Sırbistan ve Romanya'nın bağımsızlıklarını tanımak zorunda kalmıştır. Ayrıca Bulgaristan'ın özerk bir prenslik haline gelmesini ve Bosna – Hersek'te Rusya ile Avusturya kontrolü altında ıslahatlar yapılmasını kabul etmiş, benzer ıslahat girişimlerinin özerk Girit adasında da yapılmasını da taahhüt etmiştir[9]. Artık Ayastefanos Antlaşmasıyla Osmanlı Devleti ile onun tebaası olan gayrimüslimler konusunda batılı güçlerin müdahalesi iyice ayyuka çıkmış, her konuda bu güçler Osmanlı Devleti'nin iç işlerine karışmaktan çekinmemişlerdir.

---

[7] Tufan, **a.g.e.**, s. 39.
[8] Hall, **a.g.e**., s. 2-3.
[9] Nihat Erim, *Devletlerarası Hukuku ve Siyasî Tarih Metinleri*, C.: I, s. 387 – 399.

Osmanlı Devleti ile Rusya arasında yapılan Ayastefanos Anlaşması, Osmanlı karşısında Rusya'ya verdiği avantajlardan dolayı, Almanya, İngiltere, Fransa, İtalya ve Avusturya tarafından olumsuz karşılanmıştır. Alman Başbakanı Otto von Bismarck tarafından büyük devletlerin temsilcileri ile Osmanlı Devleti arasında Berlin'de bir konferans toplanmıştır. Konferansta Rusya'nın avantajlarını kısmen sınırlayan yeni bir anlaşma üzerinde çalışmalar yapılmış ve akabinde 13 Haziran 1878 tarihli Berlin Anlaşması imzalanmıştır.

1878 Berlin Antlaşması ile Osmanlı Devleti'nin Balkanlardaki hakimiyeti iyice ortadan kalmıştı. Zaten, İlber Ortaylı'nın "uzun yüzyıl" olarak çok güzel bir şekilde tanımladığı 19 yüzyıl boyunca, Osmanlı Devleti, kendi hâkimiyeti karşı yapılan her isyan hareketiyle biraz daha zayıflıyor ve Balkanların kontrolünü kaybediyordu. Yunanistan'ın daha evvel gerçekleşen bağımsızlığının ardından Berlin Anlaşması ile Sırbistan, Karadağ ve Romanya da Türk idaresinden ayrılmış, bununla beraber Bulgaristan'a bağımsızlık yolunda önemli haklar verilmiş, Bosna – Hersek fiilen kaybedilmiştir[10].

Ne Berlin konferansı ne de Berlin Antlaşması Osmanlı açısından Balkan sorununa çare olmamış hatta bu sorunun ilerleyen yıllarda daha da şiddetlenmesine neden olmuştur. Osmanlı Devleti Bosna – Hersek sorunu, üç ayrı vilayete ayrılan Bulgaristan'daki birleşme hareketleri, Karadağ sınırı sorunu ve Yunanistan'ın yayılmacı politikaları ile mücadele etmek zorunda kalmıştır. Yunanistan ile 1897 yılında Girit sorunu temelli savaş dahi yapılmıştır.

Osmanlının Balkanlarda ki hakimiyeti kaldırmaya yönelik girişimlerde bulun bir diğer devlet Avusturya-Macar imparatorluğu idi. Her ne kadar kendisi de Osmanlı Devleti gibi çok uluslu olan Avusturya-Macaristan İmparatorluğu bu politikayı yürütmekten geri durmamıştır. Osmanlı hâkimiyetini bölgeden silmeye çalışan Avusturya ve Rusya, Berlin Kongresi sırasında yapılan gizli görüşmelerle Balkanları bir anlamda kendi aralarında paylaşmışlardır. Avusturya; Rusların Romanya ve Sofya yolu ile İstanbul'a ve Adalar denizine inmesine müsaade ederken, Rusya'da buna karşılık olarak Avusturya'nın Bosna –

[10] Rifat Uçarol, *Siyasi Tarih*, İstanbul 1985, s. 288-290.

Belgrat – Üsküp yolu ve Vardar vadisiyle Selanik'e inmesini kabul etmiştir. Bu anlaşma iki devletin de belirli bir düzen dâhilinde Ege Denizi'ne inmesini öngörmüştür[11].

XX. yy başında Bulgarlar Trakya'ya, Yunanlılar Epir ile Ege adalarına, Sırplar Bosna – Hersek'e, Karadağlılar da Kuzey Arnavutluk'a göz dikmiş durumda iken bu politikaların en büyük destekçisi Rusya olmuştur.

Balkan savaşlarının arifesinde 1908 tarihinde büyük umutlarla İkinci Meşrutiyet ilan edildi. Fakat Osmanlı aydınının beklentisinin aksine İkinci Meşrutiyet bekleneni vermedi. Osmanlı Devleti'nde bu tarihten sonra büyük toprak kayıpları yaşandı. Bulgaristan bağımsızlığını ilan etti, daha sonra ki süreçte çözülme devam etti ve Girit adası Yunanistan'a bağlandı. Uzun bir süreden beri Bosna – Hersek'de gözü olan Avusturya bu bölgeyi resmen işgal etmiştir. 1908 yılı itibariyle Arnavutluk dışında Osmanlı topraklarındaki Balkan ulusları bağımsızlıklarını elde etmiştir. Arnavutluk'ta ise bitmek bilmeyen isyanlar Balkan Savaşı sürecinde bağımsızlıkla noktalanacaktır.

[11] Mahmut Beliğ, *"Balkan Harbinin Siyasi Yönden İncelenmesi",* **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi,** S. 80, s. 54.

BİRİNCİ BÖLÜM

BALKAN SAVAŞLARI 1912-1913

A- Balkan Savaşlarının Tarihi Arka Planı

19. yüzyılda Avrupa'da kapitalist sistemin iyiden iyiye gücünü hissettirmesi ve ulusçuluk düşüncesinin önem kazanması Osmanlı İmparatorluğu derinden etkilemişti. Başta ulusçuluk düşüncesi pek tabi olarak Osmanlı coğrafyasında bir çok farklı etnik unsuru barındıran ve Avrupa'ya yakın olan Balkanları etkilemişti. Hem etnisite hem de din bakımından çok çeşitli unsurları içinde barındıran Balkanlar bu etkilere doğal bir şekilde açıktı. Ek olarak kapitalist Batının Osmanlı coğrafyası ile bağlantısı balkanlar üzerinden gerçekleşiyordu. Tüm bunların sonucunda Balkanlarda Osmanlı yönetimine karşı ayaklanmaların çıkması pek muhtemeldi. Özellikle Rusya Balkanların bu durumundan istifade etmiş ve Panslavist politikayı yürürlüğe koymuştu. Panslavist politikanın Balkanlar üzerindeki ve bunun sonucunda tüm bir Osmanlı coğrafyasında etkileri yıkıcı olmuştu. 20. yüzyılın ilk çeyreğinde cereyan eden Balkan Savaşların kökeni kesinlikle bu tarihsel sürece dayanmaktadır. Şurasını açıkça söyleyebiliriz ki Balkan Savaşları salt Osmanlı Devletinin kendi iç dinamiklerinin sonucu değil yabancı devlet müdahalelerinin sonucudur. Bu süreç II. Meşrutiyetin ilan edildiği günlerde iyice su yüzüne çıkmıştı. Bu dönemde Osmanlı devletinde ortaya çıkan bunalımdan istifade eden Avrupa ve Balkan devletleri, meseleleri kendi menfaatleri doğrultusunda çözümlemeye kalkışmışlardı. Öyle ki; 1908'de Avusturya-Macaristan, Bosna-Hersek'i resmen topraklarına katmış, Bulgaristan bağımsızlığını ilân etmiş ve Girit Yunanistan'a bağlanmaya teşebbüste bulunmuştu. Dağılmakta olan Osmanlı İmparatorluğu'nun zayıf durumundan istifade etmek üzere, büyük devletler baskı ve müdahalelerini arttırmışlardı. Balkan devletleri de saldırgan bir siyaset takip etmişlerdi. Başta Rusya, İngiltere ve Fransa olmak üzere, Avrupa ve Balkan devletleri, hem dini hem de etnik unsurlardan feyiz alarak aralarında ittifak kurmuşlardı[12]. Ama asıl amaçları

[12] Rifat Uçarol, *Siyasi Tarih*, 3. Baskı, İstanbul 1985, s. 377-378.

Avrupa'da kalan son Türk topraklarını ele geçirerek Balkan devletleri arasında paylaştırmak ve kendi nüfuz bölgelerini oluşturmaktı. Bununla birlikte Balkan devletleri, topraklarını genişletmek maksadıyla, kendilerine göre ayrı hedefler belirlemişlerdi. Tarihi dayanak ve siyasi ihtirasların da etkisiyle oluşturulan bu hedefler, birbirinin menfaatine ters düşmekteydi. Dolayısıyla Bulgaristan'ın genişlemesini Sırbistan, Sırbistan'ın yeni topraklar almasını ise Avusturya-Macaristan, olumsuz karşılamış bunlara ek olarak da Yunanistan ve Romanya diğer devletler bu durumu hoş karşılamamışlardı. Balkan devletlerinin aralarındaki bu menfaat çatışması tam anlamıyla Osmanlı devletine karşı, sürekliliği olan bir birlik veya ittifak oluşturmalarının önündeki en büyük engeldi.[13]

1- Balkan İttifakının Oluşması

II Meşrutiyetin ilanının sonrasında gelişen olaylar Osmanlı Devleti açısından pek parlak değildir. Bulgaristan'ın bağımsızlığını ilan etmesi, Avusturya-Macaristan İmparatorluğunun Bosna-Hersek'i İlhak ettiğini duyurması, daha sonraki süreçte İtalyanların Tralbusgarb ve Arnavutluk'taki isyanlar Osmanlı Devletini zor durumda bırakan gelişmelerdi. Sadece taşrada yaşananlar güçlükler değil, bunun yanında İstanbul'da İmparatorluğun başkentinde yaşanan parti çatışmaları Osmanlı devleti açısında durumu daha vahim bir hale sokuyordu. Osmanlı Devletinin yaşadığı bu sıkıntılar hem Balkan devletlerine hem de onların hamisi rolünü üstlenen Rusya'nın isteğine tam olarak uyuyordu.[14] Artık Rusya'nın yeni olmamakla birlikte istediği bir şey vardı. Rusya'nın isteği: stratejik ve Rusya açısından önemi yadsınamaz olan boğazları Rus harp gemilerine açtırmaktır. Bu maksatla yapılan teşebbüs başarılamayınca, ilk elden Ruslar, kendilerinin hamiliğinde bir Balkan birliği kurmayı düşünmüşlerdi. Bu birlikte, Rusların isteğine göre Osmanlı Devleti de olacaktı. Rusların bu birlikten umdukları şey başta Osmanlı Devletini kendi himayesi altına almak, buna ek olarak Balkanlarda var olan statükoyu korumak ve ayrıca Rusya açısından çok daha hayati olan Rusya ile Avusturya arasında bir savaş ihtimaline karşı Balkanlarda Rusya'yı

[13] Tahsin Ünal, *Türk Siyasi Tarihi 1700-1958,* İstanbul 1998, s. 508.
[14] ATASE, *Genelkurmay Başkanlığı Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Balkan Harbi (1912-1913), Garp Ordusu, Vardar Ordusu ve Ustruma Kolordusu*, Cilt 3, II. Baskı, I. Kısım, Ankara 1993,s. 3-4.

kuvvetli durumda bulundurmak idi. Rusya'nın içerisine Osmanlının da dahil olduğu ve kendi hamililiğindeki Balkan birliği hülyası kısa sürmüştü. Çünkü hem Osmanlı Devleti hem de diğer Balkan devletleri, Rusların bu planına karşı kuşkuyla yaklaşmışlardı. Rusya kendi güdümünde bir balkan ligi kurulması fikrinden bir türlü vazgeçmiyordu. Rusya'nın balkanlara yönelik yeni politikasında Osmanlı'ya yer yoktu. Rusya'nın bu politika ile elde etmek istediği, hem Avusturya-Macaristan'a hem de Osmanlı Devletine karşı kendi güdümünde bir Balkan ligi kurmaktı[15]. Böylece Balkanlarda ki adı geçen lig ile birlikte bu coğrafyada Rusya güvenliğini en üst seviyeye çıkaracaktı.

Balkan savaşları öncesinde Makedonya toprakları Diğer Balkan devletleri açısından önemli bir duruma haizdi. Tarihi ve coğrafi konumu itibariyle başta Bulgaristan'ın ve Yunanistan'ın Makedonya'ya karşı ilgileri son derece üst düzey olmuştur. Bu durum bariz bir şekilde Balkan savaşları öncesinde aralarında yaptıkları ittifak anlaşmalarında ayyuka çıkmıştı. 13 Mart 1912'de Bulgaristan-Sırbistan antlaşması imzalanmıştı. Sırbistan, Avusturya'nın günün birinde Yenipazar Sancağı'nı ve bunun yanında Sırbistan'ın ele geçirmek istediği Makedonya ve Arnavutluğun bazı yerlerini işgal etmesinde korkuyordu. Sırbistan hükümeti, bu durumu gözeterek balkan devletlerinin kendi aralarında yaptıkları ittifakın ilk önce Avusturya'ya karşı yapılmasını istemişti. Sırbistan'ın bu düşüncesini diğer balkan devletleri pek umursamıyorlardı. Bulgaristan bu durumun en bariz örneğiydi. Onun gözleri Makedonya, Trakya ve hatta İstanbul üzerine çevrilmişti. Ayrıca anlaşmaya, Türkiye'de karışıklıklar çıkar ve Balkanlardaki statüko tehlikeye düşerse, iki devlet birbirine danıştıktan sonra birlikte hareket edecektir şeklinde gizli bir madde konmuştu[16].

Balkan devletlerinin aralarında yaptıkları anlaşmalar bununla sınırlı kalmamış bu ittifak, bir askeri sözleşme ile desteklenmişti. Askerî sözleşme 11 Mayıs 1912 tarihinde imzalanmış ayrıca bununla da yetinmeyen ittifak tarafları aynı yılın temmuzunda da genelkurmayları arasında bir sözleşme imzalanmıştı.

---

[15] ATASE, *Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Resmi Yayınları Balkan Harbi*, Cilt 1, Ankara 1970 s. 44-45

[16] ATASE, *Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Resmi Yayınları Balkan Harbi*, Cilt 1, Ankara 1970, s. 45.

Askerî sözleşmede; Osmanlı, Avusturya ve Romanya gibi kendileri açısında tehdit oluşturun devletler tarafından kendilerine herhangi bir saldırı olması halinde olduğu takdirde ne şekilde hareket edileceği tartışılmıştır. Bunun yanında antlaşmada ise, iki tarafın muhtemel hareket planları ve orduların iki harekât alanına bölünmesi görüşülmüştür[17]. Bu görüşmeler ise Eylül 1912'ye kadar devam etmiş sonunda pürüzler giderilip 14 Eylül 1912 tarihinde anlaşmaya varılmıştır. Sırbistan ve Bulgaristan arasındaki sorunların kökeni çok daha derinlerdedir. Aslında her iki devlet de kendi ulusal perspektiflerinden olayları değerlendirmekte ve kendi ulusal çıkarlarını ön plana çıkartmaktaydı.

Dönem itibariyle Balkanlarda siyaseti belirleyen Rusya'nın Balkan İttifakı projesinde Yunanistan'a yer yoktu. Rusya'nın ana gayesi salt Slav milletinden müteşekkil bir Balkan Bloğu kurmaktı. Onun için Rusya kurulmasını istediği bu blokta Yunanistan yerine Slav olan Karadağ'ın olasını istiyordu. Buna karşılık Bulgaristan ile Yunanistan arasındaki bu yakınlaşma ve ittifak girişimi Rusya'dan ziyade iki devlet arasında cereyan etti. İlk ittifak teklifi 1911'de Yunanistan başvekili Venizelos'dan geldi. Böylece Bulgaristan ile Yunanistan arasında ilk önce 29 Mayıs 1912'de karşılıklı gizli bir yardım antlaşması, daha sonra ise 22 Eylül'de de askerî sözleşme imzalandı[18]. Bulgaristan Yunanistan anlaşması Antlaşma içeriği hemen hemen Bulgar-Sırp Antlaşması'yla aynı olmakla birlikte önceki antlaşmadan ayrıldığı nokta Bulgaristan ve Yunanistan devletleri arasında herhangi bir topak taksimi ve onun muadili bir şeyden bahsetmemesidir. Bunun yanında Bulgar-Sırp Antlaşması'nda birbirlerini korumaya yönelik farklı bir madde de vardır. Bu maddeye göre "taraflardan biri, Osmanlı Devleti'nin taarruzuna uğradığı takdirde bu saldırış ister kendi memleketi içinde olsun ister antlaşma veya esas devlet hukuku bakımından haklarının ihlal edilmesi suretiyle vuku bulmuş olsun her ikisi de tüm kuvvetleri ile birbirine yardım etmeye ve birlikte sulh yapmaya mecbur olacaklardır"[19].

---

[17] ATASE, *Genelkurmay Başkanlığı Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Balkan Harbi (1912-1913), Garp Ordusu, Vardar Ordusu ve Ustruma Kolordusu*, Cilt 3, II. Baskı, I. Kısım, Ankara 1993, s. 5.

[18] ATASE, *Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Resmi Yayınları Balkan Harbi*, Cilt 1, Ankara 1970, s. 48.

[19] Daha detaylı bilgi için Bknz. Fahir Armaoğlu, *19. Yüzyıl Siyasî Tarihi (1789-1914)*, Ankara 1999, s. 654-662.

Karadağ Hükümeti her ne kadar diğer Balkan devletlerinin aksine daha açık politikalar yürütse de Balkan ittifakının en önemli devleti Bulgaristan idi. Buna karşılık Karadağ'ın yürüttüğü politika da balkan ligi açısından önemli idi. Ayrıca Karadağ belki de Balkan ligini oluşturan devletlerden en ateşlisiydi[20]. Karadağ'ın amacı kesinlikle Osmanlı Devleti'nden bir şekilde toprak koparmaktı. Aslında buna yönelik girişimlerini Karadağ, Balkan Savaşlarında önceki dönemde girişmişti. 1910'da Karadağ-Bulgaristan anlaşması gerçekleşmişti. Bu iki devlet arasındaki anlaşmaya göre; Karadağ, Osmanlılara saldırırsa, Bulgaristan ona para yardımı yapacak, sonra diğer Balkan ülkeleriyle de anlaşma sağlandığı takdirde askerî yardım gerçekleşecekti[21]. Karadağ ile Bulgaristan arasında gerçekleşen uzlaşma sanki gelecekte olacaklara ışık tutuyordu. Gerçektende şüphe yoktur ki müttefikler arasında Osmanlı'ya ilk savaş ilan eden devlet Karadağ olacaktı. Karadağ'ın Osmanlı'ya savaş ilan etmesi hem diğer müttefik devletler hem de Rusya açısından balkanlarda meydana gelen olaylara müdahil olmasına zemin sağlayacaktı. Ayrıca "mazlum olma" siyasası geliştiren müttefikler, tüm Avrupa kamuoyunu kendi yanlarına çekeceklerdi[22].

2- Balkan Savaşına Sebep Olan Gelişmeler

21. yüzyıldan geriye dönüm Balkan Savaşlarını değerlendirdiğimiz de bu elim olayı sadece Osmanlı Devleti ve ona bağlı olan bir yerde tebaası konumu işgal eden balkan devletleri arasında cereyan eden bir olay olarak göremeyiz. Balkan savaşı gibi önemi yadsınamaz bir olay çok çeşitli açılardan değerlendirilmelidir. İngiltere, Fransa ve Rusya gibi devletlerin oluşturduğu Düvel-i Muazzama'nın Balkan Savaşına etkisi çok büyüktü. Sadece yabancı devletler ve onların siyasi ekonomik çıkarları değil aynı zamanda ideolojide Balkan savaşlarında belirleyici rol oynamıştı. Tarihsel deneyim kendilerini tanımlama biçimleri farklı olan toplulukların bir şekilde çatıştığını bize göstermektedir. Balkan Savaşı ise bunun en açık göstergesidir. Bir yerde kendini imparatorluk olarak tanımlayan ve bütünleştirici iddiasını taşıyan Osmanlı Devleti

[20] Armaoğlu, *a.g.e.*, s.661.
[21] Sibel Orhan, *Balkan Savaşları'nda Türklere Yapılan Bulgar Mezalimi*, Dan. Süleyman Hatipoğlu, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlamamış Yüksek Lisans Tezi, Hatay 2008, s. 19.
[22] ATASE, *Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Resmi Yayınları Balkan Harbi*, Cilt 1, Ankara 1970, s. 51.

diğer tarafta ulusal uyanışını yaşamış, imparatorluğun bütünleştirici söylemini ters çevirmiş ve bunu ayrıştırıcı bir unsura dönüştürmüş balkan milletleri iki kutbu oluşturuyordu. Bunların yanına bir de Avrupa siyasi çıkarları girince durum daha da vahimleşiyordu.

Balkan Savaşının tarihsel olarak köklerini 19. yüzyıla kadar götürmek mümkündür.

Özellikle milliyetçilik fikrinin balkan coğrafyasında gelişip serpilmesi ve Düvel-i Muazzama'nın başta Osmanlı olmak üzere tüm bir orta doğuya yönelik politikasındaki büyük değişim bunu açıkça göstermektedir. Balkan milliyetçiliği ve bunu siyasi uzantısı olarak Osmanlı devletin ayrılma istekleri en somut anlamıyla 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşında sonra imzalanan Yeşilköy (Ayastefanos) antlaşmasından sonra ayyuka çıkmıştır[23]. Özellikle bu tarihten hemen sonra Avrupalı devletler arasındaki yapılan atlaşmalar, coğrafi açıdan başta Balkanlarda Osmanlıyı Rusya'nın saldırısına karşı açık bırakmıştı[24]. Bu tarihten sonra hem iç hem de diş olaylar sonucunda Balkan coğrafyasında sinirler gerilmiş, savaşa adım adım gidilmiştir. Ayrıca Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Bosna-Hersek'i ilhak etmesi de gerilimi daha da arttırmıştır. Avusturya'nın bu irredentist politikası, Balkan coğrafyasına ilgisi çok iyi bilinen Rusya'yı büyük bir tedirginliğe sevk etmiş ve Rusya'yı Balkanlarda aktif siyaset yapmaya itmiştir. Yukarıda değindiğimiz ve kısaca özetlediğimiz Balkan devletlerinin aralarında yaptıkları ittifakların temelinde Rusya'nın Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nu durdurma isteği ittifakların temel motivasyonu olmuş bu ek olarak Balkan milliyetçiliği de Osmanlı Devleti ve onun tebaasına yapılanlara meşru bir zemin sağlamıştır[25].

---

[23] Sadece Rusya değil diğer Avrupa devletlerinin bu dönemde Osmanlı yönelik diplomasi alanındaki tutumları, büyük ölçüde değişmişti. Bunun en önemli örneği İngiltere olmaktaydı. Tabi varsayılan dönüşüm keskin olmaktan çok bir sürecin ürünü olsa da, Yeşilköy Antlaşması İngiliz Hükümeti'nin Osmanlıya yönelik tutumunun değişmesinde bir kırılmayı ifade etmekteydi. Bu Antlaşmanın imzasından sonra İngiltere önceden olduğu gibi Osmanlı İmparatorluğu'nun toprak bütünlüğünü savunmayacak aksine Osmanlının balkanlar konusunda ezeli düşmanı Ruslarla da hemen hemen aynı düşünceyi paylaşacaktı. Bu dönüşüm ve Osmanlı Devleti'nin bu dönemki diplomasisi için Bknz. F.A.K. Yasamee, *Ottoman Diplomacy: Abdülhamid II and the Greats Powers 1878-1888*, The ISIS Press, İstanbul 1996, s. 41-72.

[24] Yasemee, *a.g.e.*, s. 58.

[25] Ahmet Halaçoğlu ,"Balkan Savaşları", *Türkler Ansiklopedisi*, Cilt 13, Ankara 2002, s.296.

Yukarıda saydıklarımıza ek olarak Makedonya meselesi de Balkan savaşlarının önemli sebepleri arasında yer almaktadır. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ile onların desteklediği Bulgaristan tercihi, kendi kontrollerindeki bağımsız ya da özerk bir Makedonya'dan yana olmuştur. Fransa, İngiltere ve Rusya gibi büyük devletler ise Avusturya'nın Balkanlarda nüfuz alanını genişletmek arzusuna karşı çıkarak, Makedonya'nın Balkan devletlerince paylaşılmasını istemiştir[26]. Gerçi daha sonraları Balkan devletlerini birleştiren ve onlara Osmanlıya karşı birleşme ve savaşma da büyük esin sağlayan Makedonya meselesi daha sonra balkan devletlerinin kendi aralarında anlaşmazlığı düşmelerine de neden olacaktır.

Her ne kadar yukarıda saydığımız savaş sebepleri kadar kesin ve net olmasa da[27] diğer bir neden ise, İttihat ve Terakki Hükümeti'nin Makedonya'daki anlaşmazlıkları çözmek için 3 Temmuz 1910 yılında "Kilise Kanunu" çıkarmış olmasıdır. Çıkarılan bu kilise kanunu ile ihtilaflı kilise ve mekteplerin nüfus nispetine göre aidiyeti tespit edilmiştir. Böylece Balkan milletleri arasındaki en önemli mesele de halledilmiş ve Osmanlı Devleti aleyhinde birleşmelerine yol açılmıştır. Öte yandan, Osmanlı Devleti içinde yaşanan siyasî kavgalar, subaylar arasında çıkan mektepli-alaylı çatışması ve Temmuz 1912'deki Arnavutluk isyanı Osmanlı ordusunu zayıflatmıştır. Ek olarak II. Meşrutiyet tam manasıyla isteneni getirmemiş, Osmanlı tebaasını oluşturan bütün milletler arasındaki ayrılıkları gidermemiştir. Ayrıca II. Meşrutiyetin ilanından sonra özellikle Osmanlı Başkenti'nde siyasi istikrar bir türlü sağlanamamış, ilk önce Bab-ı ali ile İttihad terakki arasındaki rekabet daha sonra İttihad ve Terakki ile Hürriyet ve İtilaf arasındaki çekişmeye doğru evirilmişti[28]. Bu durum iç siyaseti etkilediği gibi

---

[26] Stefanos Yerasimos, *Milliyetler ve Sınırlar, Balkanlar, Kafkasya ve Ortadoğu*, Çev. Şirin Tekeli,İstanbul 1994, s. 100.

[27] Balkan halkları kendi aralarında derin bir ayrılık içersindeydiler. Balkan milletleri arasındaki arılık derin tarihi kökleri mevcuttu. Bu ayrılık bir yandan dini daha doğrusu mehsepsel diğer yandan ise milli idi. Onun için 1910 tarihi gibi balkan Savaşının hemen öncesinde çıkartılmış bir kanunun ne olursa olsun Balkan milletlerinin arasındaki derin ve bir o kadar köklü ayrılığı silip atmasını beklemek pek mümkün değildir.

[28] Feroz Ahmad, *İttihat ve Terakki 1908-1914*, Çev. Nuran Yavuz, İstanbul 1999, s. 50. Aslında 1908 devriminden hemen sonra ideolojik açıdan İttihad ve Terakki cemiyeti de bütünsellik taşımamakta, üyeleri arasında dünya görüşü noktasında büyük farklılıklar bulunmakta idi.. Böylece İttihad ve Terakki cemiyeti, bir yandan ülkede ve yurt dışındaki muhalefetle uğraşırken diğer yandan kendi içindeki ayrılıkları gidermeye çalışıyordu. Bu vaziyette ülkede Balkan Savaşları öncesinde hakim

Balkan savaşı öncesinde mahir bir diplomasiye ihtiyaç duyan Osmanlı Devleti'nin dış siyasetini de olumsuz etkilemiş, Osmanlı devleti savaş patlak verdikten sonra bir yerde uluslar arası arenada kendilerini doğru düzgün bir şekilde savunamamıştı. Buna karşılık Balkan devletleri Rusya üzerinden dış dünyada kendilerine büyük bir taraftar kitlesi edinmişlerdi. Balkan devletleri de bu durumu Osmanlı Devletine saldırmak için fırsat saymışlardır[29].

B- Birinci Balkan Savaşı

II. meşrutiyetin hemen akabinde gerçekleşen bir dizi olay Osmanlı Devleti'ni adım adım Balkan Savaşına götürmüştür bunları kısaca sıralayacak olursak; Trablusgarp'ın İtalyanlar tarafından işgali, Arnavutluk isyanının baş göstermesi gibi olaylar söylenebilir. Ayrıca Rusya'nın Osmanlı açısından çok tehlikeli olan Panslavist politika da Balkan savaşları öncesinde savaş için önemli bir etkendir. Fakat Balkan ittifakını el altından hazırlayan Rusya'nın, ve bunun yanında Düvel-i Muazzamanın Balkanlar'da savaş olmayacağı konusunda bir süre önce verdiği teminata dayanılarak, Osmanlı Devleti'nin Rumeli'deki 120 tabur talimli askeri terhis edilmiştir. Hiç kuşku yok ki bu olay Osmanlı ricalinin ne kadar da tecrübesiz ve yaşadıkları dönemden bihaber olduklarının delilidir.

Balkanlar'da sarsılmış Osmanlı ordusunun toparlanmasına meydan vermemek için Balkan Devletleri de 17 Eylül 1912'de umumi seferberlik ilan etmişlerdir. Bu durum karşısında Osmanlı Devleti de 19 Eylül'de seferberlik kararı almıştır[30]. 3 Ekim 1912'de de Bulgaristan, Sırbistan, Yunanistan ve Karadağ hükümetleri Bâb-ı Ali'ye ortak bir nota vererek Türk Hükümeti'nden üç gün içinde eski Sırbistan, Makedonya, Arnavutluk ve Girit'e muhtariyet verilmesini istemişlerdir[31].

Balkan savaşları öncesinde özellikle iç siyasette siyasi meşruiyet krizi devlet ricalinin döneme uygun kararlar almasının önünde büyük bir engel teşkil

---

konumda olan bir cemiyet yada partinin doğru düzgün bir siyasa takip etmesi pek mantıklı gözükmemektedir.

[29] Yusuf Hikmet Bayur, *Türk İnkılâbı Tarihi*, C. II. K. I, Ankara 1983, s. 350 vd.

[30] İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C. 4, İstanbul 1972, s. 387.

[31] Ahmet Halaçoğlu, "Balkan Savaşları", *Türkler Ansiklopedisi*, Cilt 13, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s.298.

etmekteydi. Bunun yanında Darülfünun öğrencilerinin savaş yanlısı gösteriler yapması, ordudaki ittihadçılık itilafçılık ikileminin derinleşmesi Osmanlı'da iç siyasetinin kan kaybetmesine neden olmuştur[32].

Balkan devletleri arasında en küçük yüz ölçümüne sahip Karadağ'ın daha fazla büyümek arzusuyla 8 Ekim 1912 tarihinde harp ilan etmesiyle başlayan Balkan Harbi, 30 Mayıs 1913 tarihine kadar sürmüştür. Karadağ'ı savaş ilanı ile birlikte diğer Balkan devletleri bekledikleri fırsatın doğduğuna inanmışlar, sözde Osmanlı Devletini diplomatik yollarla sıkıştırmaya çalışmışlardır. Aralarında Yunanistan, Bulgaristan, Sırbistan'ın da bulunduğu devletler bloğu, 13 Ekim 1912'de Balkanlar'da yapılacak ıslahatın büyük devletlerle birlikte kendi kontrolleri altında yapılmasını ağır bir nota ile Osmanlı Devleti'nden istemişlerdir. Bu nota karşısında şaşkına dönen Osmanlı devlet adamları ise bu notayı Balkan Devletleri ile olan münasebetini kesmek şeklinde cevaplandırmaktan başka bir çare bulamamışlardır[33]. Bunun üzerine Karadağ'a tabiri caizse gün doğmuş ve artık tamamen harekete geçmiştir. Daha sonraki süreçte diğer Balkan devletleri de bu sürece dahil olacaklardır.

Başta İngiltere ve Ruslar olmak üzere birçok Avrupalı devlet tarafından birleşmeye çağırılan Balkan Devletleri 18 Ekim 1912'de Osmanlı Devletine resmen Savaş ilan etmişlerdir. Balkan ittifakının ansızın kurulmasına şaşıran Osmanlı Hükümeti, dağınık bir halde bulunan kolordularının seferberliğini icra edebilmek ve Balkan Devletleri ile dönemin şartlarına uygun bir mücadele yürütebilmek için zamana muhtaçtır.

16 Ekim 1912 tarihinde ilk önce Bulgar Maslahatgüzarına daha sonra ise sırasıyla Sırbistan ve Yunanistan elçilerine verilen birer nota ile Osmanlı Devleti resmen harp ilan ediyordu[34]. Fakat Osmanlı Devleti savaşa çok büyük imkânsızlıklar içinde girmiş, savaşın ilk gününden itibaren askerin yiyecek sıkıntısına düşmüştü. Bunun yanı sıra, orduda politika rüzgârlarının esmesi komutanlar arasında ikiliğe sebep olmuştur[35]. Sıkıntılar sadece bunlarla sınırlı

[32] İbrahim Artuç, *Balkan Savaşı*, İstanbul 1988, s. 103-105.
[33] Rifat uçarol, *Siyasî Tarih*, İstanbul 1985, s. 364.
[34] İbrahim Artuç, *a.g.e.*, s. 91.
[35] Hatıratını Balkan Savaşları sırasında muvazzaf askeri büyükleri eleştirmek üzerine kuran Pertev paşa, bu ve daha bir çok konuda önemli eleştiriler yapmaktadır. Bknz. Sait Pertev Demirhan, *Balkan*

kalmamış teknik yetersizlikten salgın hastalığa kadar birçok sıkıntı orduda baş göstermiştir. Özellikle salgın hastalıkların etkisi hem cephede hem de cephe gerisinde ağır olmuştur.

Osmanlı Devleti ise yukarıda bahsettiğimiz bütün bu olumsuz koşullara rağmen savaş hazırlıklara başlamıştır. Savaş için hazırlanan askerî planlar gereğince, Türk ordusu iki kısma ayrılmıştır. Doğu ordusu, Doğu Trakya ve kısmen Batı Trakya'da Bulgarlara karşı kullanılacak ordudur. Batı ordusu ise Makedonya'da Bulgarlara, Sırplara, Karadağ ve Yunanlara karşı savaşacak olan ordudur Doğu harekât alanında; Bulgarlar 200.000, Türkler 115.000 iken, Batı harekât alanında ise Bulgarlar 33.000, Sırplar 130.000, Karadağlılar 31.000, Yunanlar 80.000 ve Türkler 175.000 kişilik kuvvete sahiplerdir[36]. Osmanlı ordularının başkomutanlığı Harbiye Nazırı Nâzım Paşa'ya verilirken, Doğu ordusu kumandalığına da I. Ferik Abdullah Paşa getirilmiştir[37]. General Savof'un komutasındaki Bulgar kuvvetleri 18 Ekim 1912'de saldırıya geçmiş, akabinde hazırlıkların bitmesi ile birlikte Doğu ordusu, hemen Filibe'ye hücum ederek, Bulgar ordusunu arkadan çevirmek istemişse de kısa zamanda ciddi bir yenilgi almıştır. Bunun üzerine 22-23 Ekim 1912'de Kırklareli (Kırkkilise) Savaşı gerçekleşmiş, ancak gece eğitimi konusunda tecrübe sahibi olmayan Osmanlı ordusu, gerekli önlemleri almaması savaşın kaybedilmesine neden olmuştur. 28 Ekim – 2 Kasım arasında Pınarhisar-Lüleburgaz savaşları da kaybedilince, 100.000'i aşkın ordu ve göçmen Çatalca'ya kadar geri çekilmiştir. Bulgarlar da Çatalca'ya dek gelmişlerdir. Doğu Ordusu'nun kısa sürede yenilip Çatalca'ya çekilmesi ve bu arada Yunan donanmasının Ege'de üstünlük kurması Osmanlı

Savaşı'nda Büyük Karargâh, Haz. Sema Demirtaş, İstanbul 2012, s. 36-37. Yalnız şurası unutulmamalıdır ki Pertev Paşa'nın kendisi de askerdir ve Balkan savaşlarında aktif rol almıştır. Bu yüzden Pertev Paşa'nın hatıratı okunurken yazarın kendisini aklama çabası da göz önünde bulundurulmalıdır. Bu tarz gözlemler sadece Osmanlı Ordusunda görev almış bir subaya ait değildir. O dönemi yaşayan, Balkan savaşlarına tanık olan herkes için benzer eleşririler geçerlidir. Örn. Gustava Cirilli, Edirne Kuşatması Günlüğü, Fazıl Bülent Kocamemi, İstanbul 2012, s. 45.

[36] ATASE, *Genelkurmay Başkanlığı Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Balkan Harbi (1912-1913), Garp Ordusu, Vardar Ordusu ve Ustruma Kolordusu*, Cilt 3, II. Baskı, I. Kısım,
Ankara: Genelkurmay Yayınları, 1993, s. 8. Krş. İbrahim Artuç, *a.g.e.*, s. 97-98.

[37] Harbiye Nazırı Nazım Paşa'nın Başkomutanlık Vekâletine, Hadi Paşa'nın Başkomutanlık Vekâleti Kurmay Başkanlığına, 1. Ordu Müfettişi Abdullah Paşa'nın Doğu Ordusu ve ayandan Korgeneral Ali Rıza Paşa'nın batı Ordusu ve Tümgeneral Hurşit Paşa'nın İhtiyat Ordusu Komutanlıklarını tayin edildikleri hakkında 1 Ekim 1912 tarihinde Padişah emri yayınlanmıştır. Bknz. Sait Pertev Demirhan, *a.g.e.*, s. 25.

Devleti'nin ve aynı zamanda Doğu Ordusu'nun, Batı Ordusu ve Makedonya ile bağlantısının kesilmesine sebep olmuştur[38].

Bulgaristan'ın ardından Sırbistan Komanova'ya doğru ilerlemiş, ilk gün çok sayıda askeri kayıp vermiştir. Tam Osmanlı ordusu başarıya ulaşacağı bir sırada Arnavut askerlerin savaş alanını terk edip yurtlarına geri dönmeleri üzerine Sırp birlikleri atağa geçmiş ve Osmanlı ordusu avantajlı durumunu kaybetmiştir. Üsküp'te yenilen Batı Ordusu Kırçova-Manastır hattına çekilmek zorunda kalmıştır. Yunanistan ise ilk önce Selanik'e yürümüştür fakat Yunanistanın Girit, Yanya, Ege Adaları gibi başka hedefleri vardı[39]. Ama Selanik üzerinde Bulgaristan'ın ciddi ilhak emelleri olduğu için, onlar gelmeden burayı ele geçirmeyi planlamışlardır. Bu da daha savaşın ilk günlerinde İttifakı oluşturan Balkan devletleri arasında nasıl bir rekabet ve çekişmenin olduğunu göstermesi açısından ilginç bir örnektir. Yunanistan öncelikle Selanik açısından stratejik önemi haiz Serfice, Yenice-Vardar bölgelerini ele geçirmiş, böylece 9 Kasım 1912'de Selanik'i şehri kolaylıkla ele geçirme fırsatını elde etmişti. Gerçekten de Yunanistan'ın Selanik'i ele geçirmesi çok kolay olmuştu. Muhakkak ki Selanik'in Yunanistan tarafından kolay bir şekilde ele geçirilmesinde birçok amil rol oynamışsa da yukarıda söylediğimiz bölgelerin Yunanistan tarafından işgal edilmesi, büyük öneme sahip olmuştur. Ayrıca Yunanistan bununla kalmamış Osmanlı açısında diğer önemli bir şehir olan Yanya şehrini de kuşatmıştır. Osmanlı devleti açısından karada gerçekleşen bu yıkım denizlerde de devam etmiştir. Osmanlı donanması Yunan deniz gücü karşısında zayıf olması, Yunan donanmasının Bozcaada, Limni, Midilli, Sakız Adaları'nı işgal etmesine ve "Cezâir-i bahr-i sefid vilâyeti" tamamen elden çıkmasına neden olmuştur[40].

Arnavutluk bölgesi için önemli bir şehir konumundaki İşkodra, Karadağ birlikleri tarafından şiddetli bir kuşatmaya maruz kalmıştır. Bu sırada Balkanlardaki rekabeti gün yüne çıkartan, ayrıca rekabetin sadece Balkan devletlerinin arasında olmadığını gösteren önemli bir olay cereyan etmiştir. Devletler orduları arasındaki çatışmalar devam ederken, Sırbistan bir anda büyük

[38] Uçarol, *a.g.e.*, s. 364-367.
[39] Sibel Orhan,*a.g.t.*, s. 23.
[40] Sibel Orhan,*a.g.t.*, s. 24.

topraklara sahip olmuş ve Arnavutluğu işgal etmiştir. Sırbistan'ın bu hareketi, özellikle Avusturya-Macaristan hükümetini tedirgin etmiş ve mezkur hükümetin Arnavutluk'un bağımsızlığını ilan etmesinde rol almaya sevk etmiştir. Arnavutlar 28 Kasım 1912'de bağımsızlığını ilan etmişlerdir. Altı çizilmesi geren bir yer daha vardır ki o da Arnavutluk'un bağımsızlığını ilan etmesinde, sadece Avusturya-Macaristan inisiyatif almamıştır. Özellikle Sırbistan'ın Adriyatik'te faal bir siyaset yürütmesi ve çatışmaya girmesi, İtalya'yı da tedirgin etmişti. İtalyanlar, Bağımsız bir Arnavutluk kurulduğu takdirde Sırbistan'ın, bu coğrafya üzerinde hakimiyetinin azalacağını ve İtalya açısından tehdit oluşturmayacağını düşünmüşlerdir[41].

29 Ekim 1912 tarihinde Ahmet Muhtar Paşa sadaretten çekilmiş yerine İngiliz yanlısı olarak bilinen Kamil Paşa sadrazam olmuştur. Savaşın en hararetli döneminde kabinedeki bu değişikliği, savaşın getirdiği ağır yüke ve İngiltere ile iyi ilişkiler kurması muhtemel Kamil Paşanın kişisel özelliklerine yormak gerekir. Muhtemelen Osmanlı ricali Kamil Paşa gibi İngiliz yanlısı bir devlet adamını sadrazam yaparak Osmanlının ağır kayıplar verdiği ve kendi tebaası ile yaptığı savaşta İngiltere'nin desteğini alma adına gerçekleşmişti. Ayrıca özellikle Ahmet Muhtar Paşanın savaştan önce savaş ve seferberlik hazırlıklarını ağırdan alması onu muhtemel suçlu konumuna düşmesine neden olmuştu[42].

12 Kasım 1912'de Çatalca önlerindeki Bulgar kuvvetleri Osmanlı mevzilerine bir saldırıda bulunmuştur. Bu taarruz sonuç vermeyince, Bulgaristan, Osmanlı Devleti'nin daha önceden teklif ettiği mütarekeyi kabul etmiştir. 3 Aralık 1912'de imzalanan bu mütarekeye göre; Bulgarlar, Edirne-İstanbul demiryolu vasıtasıyla Çatalca'daki ordularına her türlü ihtiyacı ulaştırabileceklerdir. Türkler ise aynı hakka sahip olamayacaklardır. İleride de değineceğimiz üzere ikili anlaşmalar bağlamında Osmanlı-Bulgar Mütarekesi kesinlikle mütekabiliyet ilkesine uyamamaktaydı. Gerçi, Yunanistan tarafından kabul edilmesi mümkün olmaya bu mütareke uygulanmayacaktı. Bu mütareke ve daha fazlası Talat

[41] Armaoğlu, *a.g.e.,* s. 671-672.
[42] Halaçoğlu, *a.g.m.,* s. 300

Paşa'nın deyimi ile "kıyıcı bir operatör gibi ameliyatlara girişip Osmanlı ülkesini bölen"[43] Londra Barış Konferansına bırakılıp orada görüşülecekti[44].

17 Aralık'ta başlamış olan Londra Barış Konferansı, yaklaşık bir ay sürmüş fakat herhangi bir sonuç alınamamıştı. Bunun nedenlerini sıralayacak olursak Arnavutluk, Ege Adaları konusu ve Osmanlı Devleti'nin Edirne'yi Bulgarlara vermek istememesi gibi nedenleri öne sürebiliriz. Londra Barış Konferansı'nın uzaması ve sonunda tarafların herhangi bir somut sonuç alamamaları üzerine düvel-i muazzama, konferansın dağılması akabinde 17 Ocak 1913'te Osmanlı Devleti'ne bir nota vermiştir. Bu notada büyük devletler adalar sorununu kendileri çözmek istemiş ve Edirne'nin Bulgarlara verilmesini talep etmişlerdir. Ayrıca bu tavsiye dinlenmezse savaşın yeniden başlayacağı ve Osmanlı'nın zor durumda kalacağı da bildirilmişlerdir[45]. Düvel-i Muazzamanın Osmanlı Devleti aleyhine yönelik bu tutumu neredeyse Osmanlı ricalini ne yapacağını bilmez duruma getirmiştir. Bu durum Osmanlı ricalinde büyük bir düş kırıklığına yol açmasının yanında daha kesin karaların alınmasına da neden olmuştur. Tabiri caizse İstanbul'da her şeyden ve herkesten kuşku duyulan bir ortam oluşmuştur. Bu sırada Kâmil Paşa'nın Edirne'den vazgeçmeye karar verdiğini düşünen İttihatçılar 23 Ocak'ta bir hükümet darbesi ile Kâmil Paşa'yı devirmişler ve yeni hükümet kurmuşlardır[46]. Başında Enver ve Talat Beylerin bulunduğu bir grup, Nazım Paşa ve yaverini öldürüp, Sadrazam Kâmil Paşa'yı istifaya zorlamışlar, yerine Mahmut Şevket Paşa'yı getirmişlerdir[47]. Kuşkusuz Bab-ı âli baskını bir anda olan şuursuz bir olay olmamakla[48] birlikte Londra Barış Konferansı sonrası özellikle Osmanlı iç siyasetindeki olumsuz koşulların ve Osmanlı ricalinin ümitsizliğinin de bir sonucudur.

Bab-ı Ali baskını ile birlikte İttihad ve Terakki Osmanlı siyasasında gücünü arttırmış, dış siyasette egemen konuma gelmiştir. Yeni oluşan kabineden notaya cevap istenmiş ama kabine karara varamamıştır. Bunun üzerine 29 Ocak

---

[43] Talat Paşa, *Talat Paşa'nın Anıları*, Yay. Haz. Alpay Karabacalı, İstanbul 1994, s. 24.
[44] Necdet Hayta, *Balkan Savaşlarının Diplomatik Boyutu ve Londra Büyükelçiler Konferansı (17 Aralık 1912-11 Ağustos 1913)*, Ankara 2008, s. 21-25
[45] Hayta, *a.g.e.*, s. 34 vd.
[46] Ahmad, *a.g.e.*, s. 148-150.
[47] Aram Andonyan, *Balkan Savaşı*, Çev. Zaven Biberyan, İstanbul 1999, s. 503.
[48] Ahmad, *İttihat ve Terakki* s. 146-147.

1913'te Balkan temsilcileri mütarekeyi bozarak 3 Şubat'ta savaşın yeniden başladığını duyurmuşlardır[49]. 26 Mart 1913'te Bulgarların ani hücumuyla Edirne teslim olmuş, hemen ardından Yanya Yunanların, İşkodra da Karadağlıların eline geçmiştir. Rical ve halk için neredeyse yıkılmış olan bu önemli şehirlerin kaybedilmesi Osmanlı Devleti ise yeniden barış masasına dönmesine zorlamış, Balkan Devletleri ile 30 Mayıs 1913'te Londra'da barış antlaşması imzalanmıştır. Antlaşmaya göre; Osmanlı Devleti Arnavutluk'un bağımsızlığını tanıyacak, Ege Adaları'nın geleceğinin tespitini Büyük Devletlere bırakacak, Yunanistan Selanik, Girit, Güney Makedonya'yı; Sırbistan, Orta ve Kuzey Makedonya'yı; Bulgaristan ise Kavala, Dedeağaç, Edirne ile bütün Rumeli'yi alarak Ege Denizi'ne çıkacaktı. Böylece Osmanlı Devleti, Midye-Enez çizgisinin batısında kalan tüm Avrupa topraklarını kaybedecekti[50]. Bu antlaşma kesinlikle uluslar arası hukuka aykırı bir antlaşmadır. Çünkü belki de uluslar arası hukukun en önemli özelliği olan mütekabiliyet ilkesi bu anlaşmayla hiçe sayılmış, Osmanlı Devleti'nin hukuki açıdan meşru bir devlet olması göz ardı edilmiştir.

C- İkinci Balkan Savaşı

Balkan Savaşını gerçekleştiren devletler tarafından imzalanan Londra Antlaşması ile birlikte Osmanlı Devleti bütün Rumeli Balkan devletlerine bırakmaya mecbur olmuş, Midye-Enez hattı sınır kabul edilerek, Edirne Bulgaristan'a bırakılmıştır[51]. Londra Antlaşması Balkan devletleri arasındaki sorunları gidermekten uzak bir antlaşma idi. Çünkü Bu antlaşma sonrası özellikle Bulgaristan diğer müttefiklere göre oldukça büyümüş ve onların aleyhine genişlemişti. Müttefikler için böyle olumsuz bir şekilde büyüyen bir Bulgaristan, Balkanlarda yeni bir savaş için yeterli bir sebepti. Neticede Balkan devletleri bu sefer Bulgaristan'a karşı birleşip İkinci Balkan Savaşını başlattılar. Bu savaş Bulgaristan'a karşı Romanya, Sırbistan, Yunanistan ve Karadağ bir ittifak bloğu oluşturmuşlardı. I. Balkan Savaşı'na girmemiş olan Romanya, Bulgaristan'ın ani büyümesini engellemek için aralarındaki Dobruca meselesini yeniden

[49] Armaoğlu, *a.g.e.*, s. 678.
[50] Hayta, *a.g.e.*, s. 73 vd.
[51] Hayta, *a.g.e.*, s. 56-57.

canlandırmıştır. Ayrıca büyük kısmı Bulgaristan'a kalan Makedonya'nın bölünmesi Sırbistan, Yunanistan ve Karadağ arasında büyük bir mesele olmuştur. Bulgaristan bu üç devletle mücadeleye başlayınca Romanya da araya girmiştir[52]. Romanya, durumdan istifade ederek, 300.000 kişilik bir ordu ile kuzeyde Tuna ve Dobruca üzerinden harekete geçmiş ve Tutrakan – Balçık hattına kadar olan bölge ile Bulgar Dobrucası'nı işgal etmiştir[53].

Bu gelişmeler karşısında Osmanlı Devleti'nde siyasi ve yönetimsel açıdan hakim konumda bulunan ittihad ve Terakki ileri gelenleri Balkan devletleri arasındaki bu durumdan istifade ederek Edirne üzerine harekete geçmişlerdi. İtthad veTerakki ricalinin takındığı bu tutum, daha sonra İttihad ve Terakki'nin yegane müttefiki olacak olan Alman ve yine cemiyetin tam anlamıyla bağını koparmadığı, dış siyasette devamlı surette yardımını aradığı İngiltere de dahil olmak üzere büyük devletlerin tepkisi ile karşılaşmıştır. Osmanlı Ricali, bu hattı geçmekte ilk zamanlar tereddüt göstermiştir. Londra ve Paris elçileri sakin olunmasını ve beklenilmesini bildirirlerken, Talât ve Enver Bey'lerin baskısıyla sonunda Bâb-ı Ali Osmanlı ordusunun Midye-Enez çizgisini geçmesine karar vermiştir. 23 Temmuz 1913'te Kolordunun Kurmay Başkanı Enver Bey ile İbrahim Bey emrindeki Süvari Tugayı Edirne'yi işgal etmiştir. Zaten, Bulgarlar Mayıs ayında Çatalca hattında büyük bir kuvvet bulundurmalarına rağmen, Londra Barışı'nın imzalanmasından sonra ordularının büyük bir kısmını eski müttefiklerinin cephelerine çekmiştir. Bunun da etkisiyle Edirne geri alınmış ve II. Balkan Savaşı Bulgaristan'ın yenilgisiyle sonuçlanmıştır. 21 Temmuz 1913'te Kırkkilise'nin de geri alınmış olması ile Trakya'nın önemli bir kısmı düşman işgalinden kurtarılmıştır[54]. Balkan Devletleri arasında 10 Ağustos 1913'te Bükreş Antlaşması imzalanmıştır. Antlaşmaya göre yeni sınırlar şu şekli tespit edilmiştir; Bulgaristan Silistre dahil olmak üzere Tutrakan ve Güney Dobruca'yı Romanya'ya vermiştir. Yunanistan Güney Makedonya'nın büyük kısmı ile Selanik, Drama ve Kavala'yı alarak, Batı Trakya'nın bir kısmını elde etmiştir. Sırbistan'a Manastır, İstip, Üsküp, Priştine verilmiştir. Karadağ da Plevye ve

[52] Armaoğlu, *a.g.e.*, s. 680-682.
[53] Halaçoğlu, *a.g.m.*, s. 301.
[54] Orhan,*a.g.t.*, s. 26-27.

Cakova'yı almış her ne kadar çok istemesine rağmen İşkodra'yı elde edememiştir. Bu paylaşma sonucu Bulgaristan'a Makedonya'dan küçük bir kısım kalmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

İSTANBUL KONFRANSI

A- Tarafların İstanbul Antlaşmasına Yönelik Tutumları

Modern diplomasinin gelişimiyle birlikte devletlerarası hukukta paralel olarak gelişme göstermiştir. Devletlerarası hukukun uygulandığı alan, temelde devletlerin birbirleriyle yaptıkları anlaşmalar zemininde olmuştur. Bu tarz anlaşmalar bazı durumlarda iki taraflı yani anlaşmanın iki devlet arasında imzalandığı, bir özellik sergilerken bazı durumlarda ikiden fazla devletin anlaşmaya dâhil olduğu çok taraflı anlaşmalar olarak karşımıza çıkmaktadır. İkili anlaşmalar modern diplomasi öncesinde de var olmuş fakat modern diplomasiyle birlikte uluslararası hukuka uygun bir şekil almışken, Çok taraflı anlaşmalar meselesi özellikle 19. Yüzyıl'ın başlarından itibaren devletlerin gündemine gelmiş ve bizzat bu dönemde uluslararası siyasette önem kazanmış siyasi-askeri ittifakların hukuki yanını temsil etmiştir.

Balkan Savaşlarını bitiren anlaşmaların bütününe baktığımızda hem iki taraflı hem de çok taraflı anlaşmaların imza edildiğini görmekteyiz. Bulgaristan, Sırbistan, Karadağ ve Yunanistan arasında yapılan Bükreş Anlaşması çok taraflı olma özelliği taşırken, Osmanlı Devleti'nin Balkan devletlerinin her biriyle tek tek imzaladığı anlaşmalar iki taraflı olma özelliği taşımaktadır. Osmanlı Devleti ile Bulgaristan arasında yapılan İstanbul anlaşması her ne kadar iki taraflı bir anlaşma olsa da anlaşmanın imzalanma sürecinde Osmanlı ve Bulgar tarafları Başta Düvel-i Muzzama'dan olmak üzere başka devletlerden kendilerine yardım etmelerini beklemiş en azından kendileri lehine anlaşma sürecine müdahale etmelerini ummuşlardır.

Yabancı devletlerin İstanbul Anlaşması gibi Balkan devlet ve topluluklarını ilgilendiren dolayısıyla da düvel-i Muazzamanın çıkarlarını temsil eden bir anlaşmaya bu devletlerinin karışmaması pek muhtemel değildi[55]. Olayın Osmanlı cihetine bakacak olursak aslında 1860'lardan sonra ki süreçte Osmanlı

[55] Tercüman-ı Hakikat, 26 Ağustos 1913, s. 1

Devletinde yaşanan hemen hemen her mesele az çok bir dış mesele halini almıştır. Fakat şurasını belertmeliyiz ki yukarıda verdiğimiz tarihten önce yabancı devletlerin Osmanlı devletinin iç işlerine karışmadıkları sonucu çıkarılmamalıdır. Osmanlı Devleti'nin Rusya ile imzaladığı, 1774 Küçük Kaynarca Antlaşmasında Rusya'ya tanınan Osmanlı Ortodokslarının hamisi olma hakkı, gerçekte, resmi düzlemde bir yabancı devletin Osmanlı Devleti'nin iç işlerine karışma hakkı tanınması olarak yorumlanabilir. Ruslara tanınan bu hak daha sonraki süreçte Fransızlara Osmanlı Katoliklerinin hamisi olma hakkını tanımakla genişletilmiş ve böylece Osmanlının herhangi bir iç meselesinin dış meseleye dönüşme yolu açılmıştı. Tekrar 19. Yüzyılın ikinci yarısına dönecek olursak Müslüman yada gayrimüslim tebaa ile merkez arasındaki gerilimler, bunun doğurduğu asayiş vakaları, taşradaki reform çabaları, idari ve adli bir çok mesele salt bir iç mesele olarak kalmamış, var olan durum Fransa, İngiltere ve Rusya gibi Düvel-i Muazzama devletlerinin müdahil olduğu bir dış meseleye dönüşmüştür[56]. Fakat İstanbul Antlaşmasının arifesinde Düvel-i Muazzamanın Osmanlı Devleti'ne ve Bulgaristan'a yönelik tutumlarında belirsizlik vardı. Bunu yanında büyük devletler Osmanlı ve Bulgar taraflarının sorunlarını kendi aralarında çözmeye çalışmalarını desteklemiş ve iki devleti baş başa bırakmıştı. Hatta İngiltere ve Rusya Bulgaristan Hükümeti'nin doğrudan doğruya İstanbul ile görüşmesi ve Bab-ı Ali ile antlaşma masasına oturması yönünde Bulgaristan kabinesine baskı yapmışlardır. 1 Eylül tarihli Tanin gazetesinde geçen bir telgrafta Bulgar hükümetinin kayıtsız şartsız Osmanlı Hükümetine arz-ı teslimiyet göstermesi Bulgar Hükümetine tavsiye ediliyor[57]. Düvel-i Muazzamadan bir başka devlet olan Avusturya-Macaristan Bulgaristan'a aynı tavsiyeleri veriyordu[58]. İstanbul Antlaşmasının öncesinde ki bu gelişme Bulgaristan'ı şaşırtmış, tabiri caizse Osmanlı karşısında yalnız bırakmıştır.

[56] Ömer Turan, "II. Meşrutiyet ve Balkan Savaşları Döneminde Osmanlı Diplomasisi", *Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç*, Ank. 1999, s. 241-253.
[57] Tanin, 1 Eylül 1913, s. 1.
[58] Tanin, 1 Eylül 1913, *a.g.y.*, s. 1.

1913 tarihli İstanbul Antlaşmasının imzalanması çok taraflı süreçten İki taraflı bir sürece evrilmiş, İstanbul Konferansı neticesinde iki taraflı bir antlaşma olarak imzalanmıştır.

İlk başlarda Bulgar tarafı Bab-ı Ali ile doğrudan doğruya görüşmekten kaçınarak Büyük Devletlerin müdahalesini beklemiştir[59]. Bulgaristan'ın İstanbul Konferansında da temsilcisi olacak olan Naçoviç barış görüşmelerine başlamak üzere Türkiye'ye 10 Temmuzda geldi. Ancak görüşmeler daha başlangıçta, Sofya'daki hükümette bir değişiklik yapıldığı gerekçesiyle sürekli erteleniyordu[60]. Fakat Bükreş'te Osmanlı ile başa çıkamayan ve uluslar arası diplomaside kendilerine yeteri kadar destek bulamayan Bulgaristan, sürece büyük devletlerin karışmasına yönelik umutlarını bir kenara bırakarak Osmanlı Devleti ile doğrudan doğruya görüşmek zorunda kaldı. Aslında Richard Hall'ın söylediği gibi "Bulgarların başka çaresi yoktu. Osmanlılar Doğu Trakya'nın ele geçirmişlerdi ve Osmanlı süvari birlikleri savaş öncesi Bulgaristan'ında at koşturuyorlardı". Ayrıca Bulgaristan'ın çok güvendiği, Bulgaristan'la Slav kültürüyle şekillenen ve tarihsel bir bağı olan Rusya, Edirne'nin Bulgarlara bırakılması için gönülsüz birkaç diplomatik girişimde bulundular[61]. Rusya'nın girişimi ve Osmanlı'ya yönelik tavizkâr tutumu, Osmanlının Edirne'yi Bulgarlara teslim etmesinde yetersizdi. Rusların gönülsüzce yürüttükleri diplomatik girişimlerin yanında Fransa ve İngiltere gibi büyük güçler de Osmanlı Bulgar görüşmelerine ve Edirne'nin Osmanlı tarafından Bulgarlara geri verilmesi konusunda ilgili değillerdi. Büyük devletlerin bu ilgisizliği konuyla ilgili olarak Rusya'yı tek başına bırakıyor ve Ruslar da tek başına harekete geçmeye cesaret edemiyorlardı. Nihayetinde Rusya diğer Avrupa devletlerine Bulgaristan ve Osmanlı Devleti arasındaki sınır meselesine karışmayacağına dair teminat vermiştir[62] Bu konuda Bulgaristan'ın İstanbul'da ki temsilcilerinden olan Andrei Toshev'in bir Osmanlı diplomatına Rus politikasına yönelik söyledikleri manidardır:

---

[59] Tanin, 31 Ağustos 1913, *Edirne Meselesi*, s. 1.
[60] Feroz Ahmad, *İttihat ve Terakki 1908-1914*, Çev. Nuran Yavuz, İst. 1999, s. 163.
[61] Richard Hall, *Balkan Savaşı: 1912-1913: I. Dünya Savaşının Provası*, Çev. M. Tanju Akad, İst. 2003, s. 166; Gerçektende Viyana'daki siyasi çevrelere göre Osmanlı ordusunun Güney Bulgaristan'a girme tehlikesi Bulgaristan'la Osmanlı Devleti arasında barış müzakerelerinin başlaması için yeterli bir nedendi. Bkz. Tanin, 2 Eylül, *Edirne Meselesi*, s. 1.
[62] Tercüman- Hakikat, 25 Ağustos 1913, s.1.

"Ruslar İstanbul'u doğal mirasları olarak kabul ediyorlar. Ana kaygıları, İstanbul'un mümkün olan en büyük etki alanıyla kendi ellerine geçmesidir. Eğer Edirne Türklerin ellerinde olacak ise bu Rusya'nın inisiyatifiyle olacaktır"[63]. Tercüman-ı Hakikat gazetesinin 28 Ağustos tarihli sayısında ise bir Bulgar diplomatın Rusya' yı açıkça Midye Enez hattında gözünün olmasıyla suçlamakta ve Rusya'nın sınır meselesene müdahalesinin Avusturya denklemi çerçevesinde olacağının altını çizmektedir[64] Bulgar diplomatının Ruslar ve Rus politikasına yönelik söylediği sözler, kesinlikle Bulgaristan'ın umutsuzluğunu ve yalnızlığını yansıtmaktadır. Bulgaristan'ı 19. Yüzyıldan beri Osmanlıya karşı sürekli destekleyen, yeri geldiğinde onu Osmanlıya karşı tavizsiz bir şekilde koruyan Rusya, bu kez Bulgarları Osmanlı karşısında yalnız bırakmış ve bir yerde İstanbul konferansında Bulgarları tek başına antlaşma masasına oturmasına yol açmıştır.

İstanbul Konferansından önce görüşmelerin kilit noktası Edirne meselesiydi. Edirne'nin Osmanlılar tarafından geri alınması ilk başlarda Büyük Devletlerin tepkisi çekmişti. Özellikle İngiltere ve Rusya Osmanlıların Edirne'yi geri almasın en büyük tepkiyi veren ülkelerdi. Rusya Osmanlı Devletine mali baskı ve ambargonun uygulanmasını istemiş, İngiltere ise Osmanlı Devleti'nin Londra Antlaşmasını ihlal ettiğini ilan etmiş ve Bab-ı Ali'ye İstanbul'daki elçisi vasıtasıyla bir nota vermiştir[65] Bu konuyla alakalı Osmanlı Devletinin yabancı devletler nezdinde giriştiği teşebbüslerde gelen cevaplar Bab-ı Ali'nin cesaretini kırıcı nitelikteydi. Dönemin İngiliz Dışişleri Bakanı Sir Edward Grey Osmanlı sefirine "büyük bir çılgınlık yaparsanız İstanbul'u da kaybedersiniz" diyordu.[66] Büyük Devletler 7 Ağustos tarihinde Bab-ı Ali'ye yukarıda söylediğimiz gibi bu konuyla ilgili bir nota vermiş ve Osmanlı Devleti'nden Londra Antlaşmasına saygı gösterilmesini istemişlerdir. İstanbul ise 11 Ağustosta bu notaya verdiği cevapta Büyük Devletlerin bu isteğini nazik ve bir dil kullanarak reddetmiştir[67]. Gerçekten de Büyük Devletler Osmanlı Devleti'ni pasifize etmek ve Osmanlı

[63] Hall, *a.g.e.*, s. 166.
[64] Tercüman-ı Hakikat, 28 Ağustos 1913, s. 3.
[65] Togay Seçkin BirBudak, *Balkan Savaşlarında Edirne*, Dan. Necdet Hayta, Gazi Üni. Sos. Bil. Enst. Ank. 2008, s. 133.
[66] Aktaran Ahmet Halaçoğlu, *Balkan Harbi Sırasında Rumeli'nden Türk Göçleri (1912-1913)*, Ank. 1999, s. 21.
[67] BirBudak, *a.g.t.*, s. 133.

Devleti'nin iç işlerine karışmak adına, tarihsel önemi ve Rusların İstanbul'daki hedefleri noktasında, Başkentin kaybedilmesi tehdidini bazen açık bazen üstü örtülü bir şekilde Büyük Devletler tarafından dile getiriliyordu. Başkent İstanbul'a yönelik böyle bir tehdidin Osmanlı ricalinin cesaretini kırması gayet normal olmakla birlikte merkezde ki İttihat ve Terakki önde gelenleri Edirne'nin geri alınması mevzuunda gayet kararlıydılar. Hatta Bab-ı Ali ricali İkinci Balkan Savaşı arifesinde Balkan Devletlerinin Birinci Balkan Savaşının "ganimetini" paylaşma mücadelesinin içersine gireceğinin farkındaydı. İttihat ve Terakki önde gelen isimlerinden Babanzade İsmail Hakkı Bey "Balkanlar'daki durum, Türkiye'nin tam bir hareket özgürlüğüne sahip olması gerektiğini gösteriyor. Milletler arasında bir savaş çıkmasa da bu günkü halde askeri üstünlük bizde, savaş açmamızı gerektirmez ama savaş açmaya hakkımız olduğunu gösterir" [68] demiştir. Babanzade'nin söylediklerinden İkinci Balkan Savaşı öncesi genel olarak olmasa da en azından Edirne'nin Bulgarlardan geri alınması meselesinde bir fırsat beklediklerini ve uygun bir fırsatın ortaya çıkacağı zaman Edirne'nin geri alınacağı çok rahatlıkla çıkartılabilir.

Balkan Savaşları sırasındaki genel havaya baktığımızda var olan siyasi durum çok çabuk değişmekte ve farklı yönde gelişebilmektedir. Edirne meselesi de bu minvalde bir yön izlemiştir. İstanbul Konferansı öncesinde hem Büyük Devletler Hem De Bulgar hükümeti Osmanlı Devleti'nin üzerine gelmesine rağmen bu hava çabuk yatışmış, bir yerde Edirne'nin Osmanlılarda kalması kabul edilmiştir. Osmanlı cihetine baktığımız da ise aynı durum Batı Trakya için geçerlidir. Nüfusunun büyük bir çoğunluğu Türk ve Müslüman olan Batı Trakya, İttihat ve Terakki'nin Edirne'ye gösterdiği ilgi ve alakayı görememiş ve Bulgarlarla imzalanan antlaşma sonucunda Bulgarlara bırakılmıştır. Normalde siyasi konjonktürü bir kenara bıraktığımızda İttihat ve terakki'nin Batı Trakya'nın yukarıda söylediğimiz demografik özelliğinden ötürü ilgi ve alakasını çekmesi beklenebilirdi. Fakat böyle olmamış, Batı Trakya belli siyasi hesaplar neticesinde

[68] Ahmad, *a.g.e.*, s. 162.

Bulgaristan'a terk edilmiştir. İttihat ve Terakki'nin bu tutumunda etkili olan siyasi hesap Bulgarlarla gelecekte yapılması muhtemel olan bir ittifak anlaşmasıdır[69].

Edirne ve Batı Trakya konularında siyasi yönün değişmesi sadece Osmanlı ve Bulgar taraflarıyla ilgili değildi. İleride Yunanistan ile yapılacak olan Atina görüşmelerinde de göreceğimiz gibi Büyük Devletler, hem Osmanlı hem de Bulgar Hükümetlerine barış yapmaları noktasında baskı yapmışlardır. Çünkü Bulgaristan ile Osmanlı Devleti arasında, Edirne ve Batı Trakya meselesi yüzünden çıkacak muhtemel bir savaş, Balkanlarda ve daha genelde Asya kıtasında Büyük Devletlerin çıkarlarını zedeleyebilir, Birinci Dünya Savaşı öncesi, gergin olan siyasi ortamı daha da gerebilirdi. Büyük Devletlerin bu konuya dair attığı adımlara yönelik somut bir örnek vermek gerekirsek Fransa'nın Bab-ı Ali'ye borç verme vaadini gösterebiliriz. Balkan savaşları neticesinde iflas etmiş olan Osmanlı maliyesi dış bir ülkeden alınacak borca gebeydi. 19. Yüzyıldan Osmanlı Maliyesine egemen olan Fransızlar, borç alınacak en büyük adaydı. Fransızlar borç para vermede Osmanlı Devletine Bulgaristan'la masaya oturma şartı koymuştu. Fransa'nın bu şartı nedeniyle, Bulgarlarla barış yapılması ve Bulgar işinin halledilmesinde dönemin Maliye Nazırı Cavid Bey çok ısrarcıydı ve kabinede Bulgaristan'la barış yapılmasını savunan kanadı temsil ediyordu[70]. Bu nedenle İstanbul Konferansının her iki tarafı da antlaşma masasına oturmak ve aralarında ki sorunları hallederek barış yapmak zorundaydılar.

1- Osmanlı-Bulgar İttifakı ve İttifakın Anlaşmaya Etkisi

Balkan Savaşlarının ardından Osmanlı Devleti, 19. Yüzyıl'ın sonlardan itibaren kutuplaşan dünyanın büyük bir savaşa sürüklendiğinin farkındaydı. Bab-ı Ali'nin kutuplaşan bu dünyada yeni ittifaklar arayışına girmesi gayet doğaldı. Özellikle Bulgaristan'ın Osmanlı Devleti açısından stratejik konumu Osmanlı Ricalini Bulgaristan'la bir ittifak yapmaya itiyor ve yapılacak herhangi bir ittifakı Osmanlı Ricali kendileri açısından büyük bir kazanç olarak görüyordu. İstanbul Hükümeti bu ittifakı gerçekleştirmek adına, Osmanlı devleti ile Bulgaristan

[69] Turan, *a.g.m.*, s. 251.
[70] Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Milli Mücadele*, Cilt 1, Ank. 1955, s. 86.

arasında imzalanan İstanbul Antlaşmasının ardından 27 Ekim 1913 tarihinde, daha sonra modern Türkiye'nin kurucusu olacak olan Mustafa Kemal Sofya ataşeliğine tayin etti[71]. Mustafa Kemal Genelkurmay yetkililerince yetenekleri bilinen bir şahsiyet olması, Mustafa Kemal'in bu göreve atanmasında en büyük etkendi. Genelkurmay, Mustafa Kemal'den üst düzey yeteneklerini kullanarak Bulgaristan ile Osmanlı arasında I. Dünya Savaşı arifesinde gizli bir ittifak yapmasını beklemekte ve göreve onu bu sebeple tayin etmiştir. Mustafa Kemal'in Sofya'daki görevi sadece bir ittifak hazırlığı yapmak değildi. Görevleri arasında Bulgar Ordusunun eğitim ve malzeme durumu ile yetenek ve niteliklerini tanımaktı[72].

Büyük bir savaşın yakın olduğunun hissedildiği bu dönemde, başta Edirne'yi kaybetmenin de etkisiyle Bulgarların Türklere karşı duydukları büyük kin ve düşmanlık düşünüldüğünde Bulgaristan'ın Osmanlıya paralel bir dış politika izlemesini ve Osmanlı ile bir ittifak içersine girmesini sağlamak Osmanlı Devleti açısından çok zor görünmekteydi[73]. Gerçi, şurasını belirtmek gerekir ki, o da Bulgaristan'ın bu dönemde ilgisini daha çok Yunanistan'ın ele geçirdiği Makedonya topraklarına yoğunlaştırmış, Edirne meselesi ikinci konuma düşmüştür. Ayrıca olayın Osmanlı cihetine bakacak olursak Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasında da özellikle Ege Adaları konusunda büyük bir anlaşmazlık ve gerginlik vardı. Osmanlı-Bulgar ittifakı bağlamında şunu açıkça söyleyebiliriz ki, Yunanistan Hem Osmanlının Hem de Bulgaristan'ın ortak düşmanı idi ve bu ortak düşmana karşı "eski düşmanlar" birleşecekti. Fakat ileride göreceğimiz üzere; özellikle Osmanlı-Bulgar İttifak Antlaşmasının maddeleri ittifakta adı geçen iki devletin ortak düşmanının sadece Yunanistan olmadığını, bütün Balkan devletlerine yönelik bir tehdit algısının hem Osmanlı devletinde hem de Bulgaristan'da olduğunu göstermekte ve böylece bütün Balkan coğrafyasını yönelik bir ittifakın olduğunu söyleyebiliriz.

Osmanlı ve Bulgar tarafları açısından bir ittifak yapmak için Yunanistan gibi iyi bir nedenleri de olsa bu ittifakı gerçekleştirmek kolay olmuyordu. Osmanlı

[71] Esra Sarıkoyuncu Değerli, *Mustafa Kemal Atatürk'ün Sofya Ateşeliğinin Türk-Bulgar İlişkilerini Yansımaları (1913-1938)*, Ank. 2006, s. 7.
[72] Değerli, *a.g.e.*, s. 11.
[73] Değerli, *a.g.e.*, s. 8.

nazaran Bulgaristan tarafı, Osmanlı ile yapılacak bir ittifaka karşı parçalı bir yapı arz ediyordu. Bulgarların askeri kanadı ile siyasi kanadı bu konuda anlaşmazlığa düşmüşlerdi. Askeri kanadın başını çeken General Savof İstanbul Antlaşmasının imzalanmasından önce, "Türkleri bütün cephelerde yenmiş olan Bulgarlar, o kadar Bulgar kanının dökülmüş olduğu savaş alanlarının hiç birini elinde tutamayan bir anlaşma ile bu muzaffer seferi erdirmiş olamaz" diyordu. Bulgar siyasetçilerine kaşı Bulgaristan'ın askeri kanadı bir gerçeği fark edemiyordu. Onların fark edemedikleri en önemli şey, Osmanlı ile Bulgaristan arasında imzalanacak her hangi bir barış antlaşması ileriye dönük Osmanlı-Bulgar ittifakının kapılarını açacak olmasıydı. Buna karşılık Bulgar Hükümetinin başı olan Radoslavov, Osmanlı ve eski Balkan Müttefikleri karşısında aldıkları kötü mağlubiyetlerden bir ders çıkarma gayretiyle sadece Osmanlı-Bulgar anlaşmazlığının giderilmesi değil, ileriye dönük Yunanistan ve Sırbistan'a karşı bir savaş ile Makedonya topraklarının tekrar ele geçirilmesi gibi ihtimalleri göz önünde tutarak Osmanlı ilişkileri güçlendirilmesine çalıştılar. Bulgar siyasi kanadı İstanbul Antlaşmasını işte bu ilişkilerin güçlendirilmesi ve geliştirilmesinde bir başlangıç, hatta kendileri açısından bir şans olarak gördüler[74]. Gerçektende Bulgarlar açısından Edirne'nin kaybedilmesi kolay hazmedilecek bir şey olmasa da Bulgar Hükümeti için asıl önemli olan konu Makedonya'nın kaybedilmesiydi. Onun için Osmanlı ile var olan pürüzleri bir an evvel giderip Osmanlı ile Bir ittifak gerçekleştirmeyi umuyorlardı. Böylece Yunanistan'la aralarında ki sorunlara yönelebilecek ve Makedonya ile daha rahat ilgileneceklerdi.

Osmanlı siyasetinde Bab-ı Ali baskınını yaptıktan sonra hakim unsur konumuna geçen İttihat ve Terakki cemiyeti dış politikada İngilizlere sempati duyuyorlardı. Her ne kadar cemiyet, İngiliz yanlısı Sadrazam Kamil Paşa ile sorunlar yaşıyorsa da İngilizlerle aralarının bozulmamasına dikkat ediyorlar ve sürekli İngiltere ile birlikte hareket edeceklerini ön sürüyorlardı. İttihat ve Terakki Cemiyet'inde Fransızlara da sempati duyan bir kanat vardı bu kanadın başını maliye Nazırı Cavid Bey ile Cemal Paşa çekmekteydi[75].

---

[74] Hall, a.g.e., s. 167.
[75] Ahmad, *İttihat ve Terakki*, s. 107-108.

Osmanlı Devleti İngiltere ve Fransa ile ittifak kurma teşebbüsünde bulunmuş fakat bunda başarılı olamamıştı. Bunun üzerine Almanya ile borç alma konusunda başlayan ilişkiler gelişme kaydetmiş ve Osmanlı ile Almanya arasında yakınlık doğmuştu. Bu ileride iki devlet arasında muhtemel bir ittifakın habercisi olmuştur. İttihat ve Terakki Cemiyeti I. Dünya Savaşına kadar Almanya İle flört etmesine rağmen İngiltere ve Fransa ile ilişkilerini tamamıyla kesmemiş, en ufak fırsatta bu iki devlet ile ittifak kurmaya çalışmıştır. Osmanlı'nın Almanya ile yakınlaşması, Bulgaristan ile ittifak kurmada Osmanlı Devletinin bir yerde önünü açmış ve Bu ittifakı daha da önemli kılmıştır[76].

Yukarıda Bulgaristan ile Yunanistan arasında kısaca değindiğimiz Makedonya meselesi Osmanlı-Bulgar ittifakında önemli bir yere sahipti. Bu konuyu biraz açacak olursak Bükreş Antlaşmasında Bulgar-Yunan sınırı; Kavala'nın doğusunda kalan Mesta ırmağının denize döküldüğü yerden başlayıp Drama ve Demirhisar'ın kuzeyinden batıya yöneldikten sonra Kılkış'ın kuzeyinde ve Vardar nehrine yakın bir yerden tekrar kuzeye dönmektedir. Çizilen bu sınır hattına baktığımızda Bulgaristan Makedonya'dan çok küçük bir toprak parçası almıştı. Öte yandan Bulgaristan Dedeağaç bölgesiyle Ege Denizine çıkmaya devam etmekle birlikte Dedeağaç'ın doğal bir limanı yoktu.[77] İşte Bulgaristan'ın Bükreş antlaşması sonucunda Makedonya'yı kaybetmesi ve Ege Denizi'ne çıkma problemi yaşaması İstanbul Antlaşmasının yönünü belirlemiş, İstanbul Antlaşması Bulgaristan açısından bu sorunların gölgesinde geçmiştir. Görüşmelere Berlin Anlaşmasıyla geçerliliği kaldırılan Ayestefonos'u gerçekleştirmek amacıyla başlayan Bulgaristan gerekli desteği göremeyince sadece Londra uahedesine uyulmasını talep etmekle yetinmiştir[78] Ayrıca Bulgaristan'ın gelecekte Osmanlı ile gizli bir ittifak yapmasını da bu sorunların etkilediği rahatlıkla söylenebilir.

---

[76] Yusuf Sarınay, "Osmanlı Devletinin Bulgaristan'ın Bağımsızlığını Tanıması ve Türk-Bulgar İlişkilerinin Gelişimi (1908-1914) ", *Uluslar arası Osmanlı-Cumhuriyet dönemi Türk-Bulgar İlişkileri Sempozyumu*, Eskişehir, 2005, s. 136.

[77] Fahir Armaoğlu, *19. Yüzyıl Siyasi Tarih 1789-1914*, Ank. 2009, s. 688. Ayrıca Cengiz Hakov, İstanbul Antlaşması sonucunda kazanımlar elde eden Bulgaristan Türk ve Müslüman unsurun bu kazanımları Bulgaristan'ın Ege Denizi ve Makedonya sorunlarıyla uğraşmasına bağlamaktadır ki çok yerinde bir tespittir. Bkz. Cengiz Hakov, "1913 yılında İstanbul'da İmzalanan Bulgar-Türk Antlaşması ve Bulgaristan Türk-Müslüman Nüfusun hakları", *XIII. Türk Tarih Kongresi III. Cilt. I. Kısım* Ank. 2002, s 421.

[78] Tercüman-ı Hakikat, 1-2 Eylül 1913, s. 5-6.

Osmanlı Ricali Bulgaristan'ın yaşadığı bu problemleri İstanbul Antlaşması ve Osmanlı-Bulgar ittifakında bir denge unsuru olarak görmüştür.

Bulgaristan bütün bu olumsuzlukların ardında Osmanlının kabul edebileceği sulh esaslarını yarı resmi bir mahiyette araştırmak üzere Mösyö Naçoviç Bulgar hükümeti tarafından Ağustos ayı içersinde İstanbul'a gönderilmiştir. Mösyö Naçoviç Bulgar siyasi kanadını temsil etmekte ve bir Bulgar-Türk yakınlaşmasının, hatta ittifakının en eski ve hararetli bir taraftarı idi. Fakat kendisiyle görüşmesinin ardından Cemal Paşa'nın söylemiyle "Naçoviç bir sulh müzakeresini idare için kâfi şartlara haiz değildi"[79]. Belki de bu yüzden Bulgar Hükümet'i sadece Mösyö Naçoviç'i Osmanlı ile görüşmeler yapmak için görevlendirmemişti. Daha sonraki süreçte Balkan savaşlarında önemli başarılar kazanmış General Savof da bu Bulgarlar tarafından görevlendirilmiş hatta Bulgar sulh heyetinin başkanı olmuştur. Bu heyet askeri, mali ve hukuki müşavirlerden oluşan bir heyetti. Mösyö Naçoviç'in görevi yarı resmi bir mahiyetteyken, General Savof'un görevi resmi mahiyette idi[80]. Muhtemelen General Savof Mösyö Naçoviç'in aksine Bulgar askeri kanadını temsil ediyor bu kanadın fikirlerini taşıyordu. Mösyö Naçoviç İstanbul genellikle Büyük Devletlerin elçileri ve bazı Türk ve yabancı gazetecilerle görüşmeler yaparak İstanbul'daki siyasi atmosferi tetkik ediyor ve Osmanlı ile yapılacak barış görüşmelerinde arabuluculuk rolü oynayacak birilerini arıyordu.

Tekrar barış görüşmelerinin yanında gizli Osmanlı-Bulgar İttifakına gelirsek bu ittifaktan sorumlu olan kişiler Bulgar heyeti Başkanı Savof ile Osmanlı heyetinde yer alan Cemal Paşa idi. Barış görüşmelerinin aksine ittifak görüşmeleri basından gizli tutulmuş, her iki taraf da büyük bir dikkat ve özen göstererek gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. İttifak yapmak için özellikle Bulgar tarafı büyük bir çaba göstermiştir. Bulgarların İttifaka yönelik istek ve gayretlerini General Savof Barış görüşmelerinde beyan ediyordu. Gerçekten de General Savof'un sulh müzakereleri esnasında "efendim rica ederim işimizi çabucak bitirelim de asıl mühim olan işimize başlayalım. Ben buraya iki metre fazla

[79] Cemal Paşa, *Hatırat,* haz. Metin Martı, İstanbul 1996, s. 55.
[80] Cemal Paşa, *a.g.e.*, s. 56.

toprağın Bulgaristan'da ya da Türkiye'de kalmasını müzakere etmek için gelmedim. Benim Türkiye'ye gelme sebebim, senelerden beri arzu ettiğim bir emelin istihsalidir. Osmanlı-Bulgar ittifakından bahsetmek istiyorum. İşte ben bu işi temin için geldim"[81].

Yukarıda söylediğimiz üzere Osmanlı-Bulgar İttifakı büyük bir gizlilikle gerçekleştirilmeye çalışılıyordu. Sulh antlaşma müzakerelerinin sonunda Dâhiliye Nazırı Talat Bey ile Sadrazam Sait Halim Paşa ve Halil Bey General Savof'la Cemal Paşa'nın ittifak esaslarını görüşmek için Büyük Ada'da bir araya gelmelerini kararlaştırmışlardı. General Savof Bulgar harpleri esnasında pek fazla yorulmuş olduğundan bahisle görünürde Büyük Ada'da dinlenmeye çekilecek, Cemal Paşa ile burada ittifak muahedenamesinin esaslarını müzakere edeceklerdi[82]. Sonunda taraflar arasında akit yapıldı ve bazı maddeler üzerinde anlaşmaya varıldı. Osmanlı-Bulgar İttifak Antlaşması, savunma ve saldırı mahiyetini taşıyan ve tarafları bu konuda birbirlerine karşı sorumluluk altına alan bir antlaşmaydı. İttifak Antlaşmasının maddeleri, bir savunma bir de saldırıyı konularını içeren iki maddeden mürekkepti ve

Antlaşmanın savunma ile ilgili maddesi: Antlaşma taraflarından biri *Balkan Hükümetlerinden en az ikisi* tarafından saldırıya uğradığı takdirde diğer tarafın bütün kuvvetiyle kendisine yardım etmesinden ibarettir.

Antlaşmanın saldırı ile ilgili maddesi: Antlaşma taraflarından biri, *Balkan devletlerinden birine karşı, diğer tarafın desteğini almak şartıyla, tecavüzi bir harekette bulunur ve bu hareket sonunda diğer bir Balkan devletinin daha tecavüzüne uğrarsa, diğer tarafın kendisine muavenet mecburiyetini ihtiva ediyordu*. Fakat taraflardan biri herhangi bir Balkan devletiyle yalnız başına harp etmeğe mecbur olduğu takdirde, diğer taraf müttefikine karşı tarafsızlık vaziyetini muhafaza edecekti**.**

[81] Cemal Paşa, *a.g.e.*, s. 56. Şurasını belirtmeliyiz ki Savof'un Barış Görüşmelerinde dile getirdiği Bulgar-Türk İttifakında samimi olup olmadığı tartışmalıdır. Çünkü biliyoruz ki General Savof ateşli bir savaş yanlısıydı ve Osmanlı ile barış yapılmasına karşıydı. Bkz. Dipnot 17. Savof ve Osmanlı heyetenin gayri resmi görüşmelere Tercüman-ı Hakikat gazetesinin 26 Ağustos 1913 tarihli sayısında da değinilmiştir.

[82] Cemal Paşa, *a.g.e.*, s. 57.

Ayrıca bu maddelere ek olarak ittifak antlaşmasında bir de toprak menfaati ile alakalı bir madde daha var o madde ise şöyleydi:

Her hangi bir toprak kazanımında Bulgarlar Kavala, Drama havalisini ve Dedeağaç limanını Osmanlı'ya vereceklerdi. Şayet Bulgarlar bir taratan Ustruma kara suyuna hudutlarını genişletecek olurlarsa Osmanlı Devleti Mestekara suyuna kadar bütün Batı Trakya'yı alacaktı. Şayet Bulgarlar Selanik limanını, Karaferia ve Vodina işgal ederlerse Osmanlı da Struma karasuyuna kadar ilerleyecek ve mezkûr şehirlerle ve Kresna boğazına kadar çıkacak olan Osmanlı hududu Nevrekop'la Razlıok arasınadan geçerek eski Ropçoz kazası Osmanlıda kalmak üzere Dospot mevkiinden eski Osmanlı-Bulgar hududuna mülaki olacaktı[83].

Osmanlı-Bulgar İttifak Antlaşması'nın maddeleri antlaşmanın yönünü anlamamıza yardımcı olmaktadır. Öncellikle Osmanlı ile Bulgar ittifakını kesinlikle balkan devletlerine karşı yapılmış bir ittifak olarak algılamamız gerekmektedir. Çünkü antlaşmanın ilk ve ikinci maddeleri Balkan devletlerini temel almakta ve bu devletlere karşı ittifak taraflarını belirli yükümlükler altına almaktadır. Ayrıca Anlaşma hükümlerinde İttifak tarafı devletlerden birisi, *en az iki devletin saldırısına uğraması* şartı, ittifakın sadece Yunanistan'a karşı yapılmadığını bütün Balkan devletlerine yönelik olduğunu göstermektedir. Bunun yanında Osmanlı ve Bulgaristan hükümetlerini, ittifaka yönlendiren amilin başında toprak kazanımları ya da geçmişteki toprak kayıplarının olumsuz etkisinin olduğu İttifak maddelerinden çıkartabiliriz. Ortada varlığı ve geleceği henüz netleşmemiş bir ittifak antlaşmasında bu kadar detaycı ve varsayıma dayalı bir toprak bölüşümünün varlığı, bunun bir kanıtı olsa gerek. Her ne kadar antlaşma maddelerinden böyle yorumlara ulaşsakta, dönemin genel havasını iyi tahlil etmemiz ve Yunanistan'ın dış siyaset bağlamında Osmanlı Devleti ve Bulgaristan için nasıl bir tehdit olduğunu, kısacası bu iki devlet için Yunanistan'ın ne anlam ifade ettiğini anlamamız önemlidir. Modern tarihçi olarak bu anlama çabasını gerçekleştirmek adına özellikle Cemal Paşa'nın hatıratı önemli bir işlev görmektedir. Cemal paşa ittifak görüşmelerine doğrudan katılan kişilerden olması

[83] Cemal Paşa, *a.g.e.*, s. 57. İtalikler benim.

hasebiyle hatıratı, konumuz açısından daha önemli bir hal almaktadır. Tabiî ki unutmamız gereken bir şey var o da Cemal Paşa'nın Bir Osmanlı olması ve olayları İttihat ve Terakki zihniyeti çerçevesinden değerlendirmiş olmasıdır. Ayrıca buna ek olarak olayları Osmanlı cihetinden değerlendirmesi olayların sadece Osmanlı açısından ne anlam ifade ettiğini açıklamasıdır. Bunları göz önünde bulundurarak Cemal Paşa'nın konuda söylediklerini dinleyelim. " …Bulgar ittifakı cidden ehemmiyete haiz idi. *Zira ne vakit olsa Yunanlılar'la bir mücadeleye girişecektik.* Limni, Midilli, Sakız gibi Akdeniz adalarını Yunanlıların eline bırakmak bizim için imkansızdı. Hazırlıklarımızı o yolda tamamlamak icap ederdi ki, *Yunanlılar'la harbe giriştiğimiz zaman Bulgarları da Makedonya meselesinden dolayı katiyen rahat durmayacaklarını ve bu milli emellerini istihsal için bizim yardımımıza behemahal muhtaç olduklarını biliyor ve bu vaziyetten azami istifade temin etmek ve bir daha Balkan ittihadı karşısında kalmamak istiyorduk.* Dobruca'ya yerleşmiş olan Romanyalılar'ı da Bulgarlar tarafından bundan böyle kamilen emin olacaklarını temin etmek şartıyla Türk-Bulgar ittifakını dahiline kazanmak mümkün olursa, o halde Balkanlar'ın doğu ve batısında birbiri karşısında iki grup teşekkül ekmiş? (etmiş) ve artık Balkan küçük hükümetlerinin ikide birde bizi rahatsız edememeleri imkân dâhilinde olacaktı fırkanın dış siyaseti esaslarından birini teşkil eden bu fikirden dolayı biz Türk-Bulgar ittifakına pek ziyade ehemmiyet veriyor ve bu istikamette oldukça acele ediyorduk"[84]. Yukarıda ki alıntı İttihat ve Terakkinin dış politikasının bir yönünü yansıtıyordu. Cemiyetin balkan politikası Bulgarları önemseyip Osmanlının karşısına Yunanistan'ı koyuyordu. Osmanlı devlet adamları bu ittifak için çok istekli olmalarına ve ittifakın Osmanlıların Balkan politikasındaki önemini kavramalarına rağmen Bulgarlar bekle gör politikasını uygulamışlar İttifak Antlaşmasının imzalanmasının ardından beklemeye geçmişlerdir. Bu sebeple tam anlamıyla bir Osmanlı-Bulgar ittifakı gerçekleşmemiştir. Osmanlı ile Bulgaristan arasında I. Dünya savaşı öncesinde tam anlamıyla bir ittifak gerçekleşmiştir.

[84] Cemal Paşa, *a.g.e.*, s. 60. İtalikler benim.

B- İstanbul Antlaşmasının Metni

"İki memleket arasındaki hudut Bahr-i Siyah[85] üzerinde bulunan "AyaYuvanna" manastırının cenabında kain "Rezvaya" suyu mansabından bida ederek işbu suyun mecrasını "Pirogu " ve "Delidere" sularının "Komila" (Kamila) nın garbındaki nokta-i iltisakına kadar takip eder. "Rezavaya" suyu mansap ile salifüzzikir nokta-i iltisak arasında mansaptan itibaren evvela cenub-i garbi istikametini takip eder ve "Palaça'yı Devlet-i Aliye'ye bırakarak bir dirsek teşkil edip Şimal-i garbiye ve badehu cenub-i garbiye doğru gider; "Dizura" ve "Piregopla" karyeleri memalik-i Osmani'ye de kalır. "Rezvaya Suyu" "Piregopla"dan itibaren takriben beş buçuk kilometre bir tûl üzerinde cenup istikametini takip ettikten sonra garp il şimale doğru bir dirsek teşkil eder ve badehu şimale doğru hafifçe bir inhina peyda ederek garp istikamet-i umumiyesinde imtidat eyler. Bu kısımda "Likodi", "Kaladara" karyeleri Bulgar toprağı üzerinde kalır ve "Çıknıgori" "Mavrodiye" "Lafva" karyeleri Devlet-i Aliye'ye rucü eder; badehu hudut daima "Rezavaya" suyunu takip ederek "Torfo-çiftlik"ini Bulgaristan da bakır ve cenub-ı şarkiye doğru teveccüh eder ve "'Radoslafçı" karyesini Osmanlı arazisinde bırakarak bu karyenin cenubunda takriben sekiz yüz metre garbe doğru inhina eder ve "Komila" (Kamila) karyesini Osmanlı arazisinde bırakarak bu karyenin garbında ve talaiben dört yüz metre bud-ı mesafesinde "Pirogo" ve "Delidere" sularının nokta-i iltisakına vasıl olur. Hatt-ı hudut "Pirogu" ve "Delidere" sularının nokta-i iltisakından itibaren "Delidere" mecrasını takip eder ve mezkûr su ile beraber Şimaller garbi istikamet-i umumiyesine imtidat ederek "Paspala" "Kandilcik" ve "Deli" karyelerini Devlet-i Aliye'de bırakır ve "Soğuksu"nun Şarkısında nihayet bulur; bu son karye Devlet-i Aliye'de kalır ve "Şeveligo" karyesi ise Bulgaristan'a rücu eder. Hatt-ı hudut "Soğuksu" ile "Şeveligo" arasından geçtikten sonra 687, 619, 563 rakımları üzerinden geçen tepeyi takip ederek Şimal-i garbi istikametinde devam eder ve

[85] Antlaşma metni için Nihat Erim, *a.g.e.*, s. 457-476. Nihat Erim'in eseri bu konuda bir ilk ve çok önemli olmasına rağmen özellikle Bulgarca yer adları notasında bazı sıkıntılar mevcuttur ve bir çok yer adı Erim tarafından yanlış okunmuştur. Biz başta Bulgarca yer adları için Belgelerle Mustafa Kemal Atatürk ve Türk-Bulgar İlişkileri'ni (*Belgelerle Mustafa Kemal Atatürk ve Türk-Bulgar İlişkileri (1913-1938), Ank. 2002, s. 3-35*.)adlı kitabın transkripsiyonunu kullandık ayrıca bu kitabı, hem yer adlarını sözlüğüne hem Düstur, (2. Tertip, 7. Cilt, s. 15-45) ile karşılaştırdık.

563 rakımının ötesinde "Çaylayık" (Çayırlık) karyesini Osmanlı arazisinde bırakır ve şu son karyeyi üç kilometre Şark ve Şimalinden dolaşarak "Gulama" suyuna vasıl olur. Hudut "Gulama" suyunu takriben iki kilometre tulünde takip ederek işbu suyun "Karabanlar'ın cenubundan gelen yine kendisinin diğer bir kolu ile iltisak ettiği noktaya vasıl olur.

İşbu nokta-i iltisaktan itibaren hatt-ı hudut "Türk Alatlı" dan gelen ırmağın Şimalindeki tepe üzerine geçerek eski Osmanlı Bulgar hududuna müntehi olur.

Yeni hatt-ı hudut ile eski hududun nokta-i iltisakı "Türk-Alatlı"nın dört kilometre şarkına ve eski Osmanlı- Bulgar hududunun "Aykırıyol" istikametinde şimale doğru bir dirsek teşkil ettiği noktada kanidir. Bu noktadan itibaren hatt-ı hudut Tunca'nın garbinde ve "Deviştepe" karyesinin şimalinde kain "Balabanbaşı"ya kadar tam eski Osmanlı-Bulgar hududunu takip eder.

Yeni hatt-ı hudut "Balabanbaşı" civarında eski huduttan ayrılarak hatt-ı müstakim üzere "Değirmendere"ye doğru iner. Yeni hududun eski huduttan ayrıldığı nokta"Derviştepe" karyesi kilisesinin iki kilometre bud mesafesinde kaindir. Hudut "Derviştepe" karyesini Osmanlı toprağında bıraktıktan sonra "Değirmendere" mecrasını "Bulgar-Lefke" (Lefke-i zimmi) karyesine kadar takip eder ve bu karyeyi Bulgar toprağında bırakır. "Bulgar-Lefke" (Lefke-i zimmi)'nin şark ve cenup kenarlarından itibaren hatt-ı hudut "Değirmendere"si mecrasını terk edip garbe doğru teveccüh eder ve "Müslim Lefke" ve "Dimitriköy"ü karyelerini Osmanlı toprağında bırakır ve "Büyükdere" (Değirmendere'nin kısmı süflası ve "Demirhandere" (Osmanlı haritasında Şöndi Deresi, 241 rakım) arasındaki hatt-ı müstakim miyahı takip ederek Meriç'in Cisr-i Mustafapaşa'nın şarkında şimale doğru teşkil ettiği dirseğin en şimali noktasına vasıl olur. Dirseğin bu kısmı Cisr-i Mustafapaşa köprüsünün Şarkındaki methalinin üç buçuk kilometre bud mesafesindedir.

Hudut-u Meriç dirseğinin kısm-ı garbisini değirmene kadar takip edip oradan da Şimendifer köprüsünün Şimalindeki "Çirmenderesi"ne hatt-ı müstakim üzere vasıl olur (Çirmenderesi Çermen karyesinin üç kilometre Şarkından Meriç

Nehrine dökülen çaydır) ve badehu Çirmen karyesini şimalden dolaşarak "Tazı Tepesi"ne gider. Hudut "Çermen'in Devlet-i Aliyede bırakır ve "Çimenderesi" mecrasını takip ederek Çirmen'in şimal-i garbisinde Şimendifer hattını kat eder ve daima aynı çayı takip ederek (613) rakımlı "Tazıtepesi"ne çıkar (Çirmenederesi'nin "Çirmen"in şimal-i garbisinde Şimendifer hattını katettiği nokta Çirmen karyesi merkezine beş kilometrelik ve Cisr-i Mustafapaşa köprüsünün mahrec-i garbisine 3,200 metrelik bir mesafede kaindir).

Hudut "Tazıtepesi"nin en mürtefi noktasını Osmanlı toprağında bırakır ve bu noktadan itibaren Osmanlı toprağında kalan "Yaylacık" ve "Gölcük" karyelerinden bil-mürur Arda ile Meriç arasındaki hatt-ı taksim-i miyahı takip eyler.

"Gölcük"ten itibaren hudut (449) rakımından geçer ve badehu (367) rakımına iner ve işbu rakımdan itibaren takribi olarak hatt-ı müstakim üzere cenup istikametinde Arda Nehrine doğru teveccüh eder. Bu hatt-ı müstakim Osmanlı topraklarında kalan "Bektaşlı"nın'bir kilometre garbından geçer:

Hatt-ı hudut (367) rakımından Arda Nehrine vasıl olduktan sonra Arda'nın sahil-i yeminini şarka doğru takip eder ve "Çingirli" karyesinin bir kilometre cenubunda bulunan değirmene vasıl olur. Bu değirmenden itibaren "Gaydahordere" (Taydahor) nin şarkındaki hatt-ı taksim-i miyahı takip eder ve "Gaydahordere" karyesinin bir kilometre Şarkından geçer ve "Drabişne" (Dranşa) karyesini Bulgaristan'da bırakarak ve bu karyenin takiben bir kilometre şarkından geçerek mezkûr karyenin bir kilometre cenubunda "Aterenderesi" ne iner; oradan da cenub-ı garbi istikametini bittakip "Akalan" ve "Kaylıklı köyü" karyeleri arasından cereyan eden ırmağın membaına en kestirme tarikle gider ve ırmağın talvağını takip ederek "Kızıldeli Deresi"ne iner. Bu ırmaktan itibaren "Gökçepınar'ı Bulgaristan'da bırakarak "Kızıldeli Deresi" mecrasını alır ve oradan da "Mandırıça"nin dört kilometre cenubunda ve "Soğanlıkbala"nın üç kilometre şarkında bulunan bir noktada cenuba doğru ırmağın talvağını takip ederek aynı ırmağın membaına gider ve badehu en kestirme tarikle "Kayacık" "Mandıra" suyu membaına iner ve membaından itibaren "Kayacık", "Mandıra" suyunun talveğini

takip ederek "Mandriçe"nin garbında "Meriç"e vasıl olur. Bu kısımdaki "Krantu" karyesi Bulgar toprağında kalır ve "Başkilise" "Ahiryan pınar" ve "Mandıra" karyeleri Devlet-i Aliye'ye rücu eder.

Bu noktadan itibaren hudut Meriç'in talvağını nehrin "Kaldırkoz" karyesinin üç buçuk kilometre cenubunda ve iki kola ayrıldığı noktaya kadar takip ederek oradan da "Ferecik"in civarından geçen sağ kolun talvağını bit-takip Adalar denizi'ne müntehi olur. Bu kısımda "Aksu" bataklığı ile "Kınalıgöl" ve "Kazıklıgöl" gölleri Devlet-i Aliye'de kalarak "Tuzlagölü" ile "Dranagölü' Bulgaristan'a rucü eder." (Madde1)

"Tarafeynin Şu sırada diğer tarafa rücu edecek olan araziyi işgal etmekte bulunan asakir-i muahedei hazıraya salifüzzikir murahhaslarca vaz-ı imza edildikten on gün sonra arazi-i mezkureyi tahliyeye ve ondan sonraki on beş gün müddet zarfında dahi usul ve kavaid-i cariyeye tevfikan diğer taraf memurinine teslime müsareat eyleyeceklerdir. Şurası da muhakkaktır ki her iki hükümet muahede-i hazıra tarihinden itibaren üç hafta müddet zarfında ordularını terhis edeceklerdir."

(Madde 2)

"Muahede-i hazıranın imzasını müteakip tarafeyn-i akideyn beyninde münasebat-ı diplomasiye ile posta, telgraf ve Şimendifer münakalatı derhal tekrar başlayacaktır.

Muahede-i hazıranın (2) numaralı melfufunu teşkil eden müftilere müteallik itilafname bütün Bulgar memalikinde tatbik olunacaktır." (Madde 3)

Memleketeyn beyninde münasebat-ı iktisadiyenin teshili maksadı ile tarafeyn-i akideyn 6-19 Şubat 1911 tarihinde ticaret ve seyr-i sefaine müteallik olarak akdolunan mukavelenameyi muahede-i hazıranın imzası akibinde ve bu günden itibaren bir sene müddetle tekrar mevki-i icraya vazetmeği düvel-i saireye karşı mevcut olan taahhüdat-ı vakıalariyle kabil-i telif olmak üzere gümrüklerce bilcümle teshilatı kendi mahsulat-ı sınaiye, ziraiye veya sairelerine bahşetmeği taahhüt ederler.

18 teşrinisani- 2 kanunuevvel 1909 tarihli konsolosluk beyannamesi dahi aynı müddet zarfında tekrar mevki-i icraya vazolunacaktır.

Mamafih tarafeyn-i akideynden her biri keindi memleketlerinin düvel-i saire konsolos memurları kabul olunan bilcümle mevakiinde ceneral konsolosluklar (Başşehbenderlikler), konsolosluklar (Şehbenderlikler) ve konsolokluklar (Şehbender vekaletleri) ihdas eyleyebileceklerdir. Bundan maada tarafeyn-i akideyn bir ticaret muahedesi ile bir konsolosluk mukavelesi akdini tezekkür etmek üzere müddet-i kalile-i mümküne zarfında muhtelit komisyonlar tayinine iptidar eylemeği taahhüt ederler." (Madde 4)

"Üsera-yı harbiye ile rehineler muahede-i hazıranın imzasından itibaren bir ay müddet zarfında veya mümkün ise daha evvel mübadele kılınacaktır. İşbu mübadele tarafeynce suret-i mahsusada tayin edilen komiserler marifetiyle icra olunacaktır. Salifüzzikir üsera-yı harbiye ile rehinelerin iaşesi masarifi yedinde bulundukları hükümete ait olacaktır. Mamafih işbu hükümet canibinden tesviye olunan zabitan maaşatı Zabitan-ı mezkurenin mensup bulundukları hükümet tarafından tediye edilecektir." (Madde 5)

"Muhasamata iştirak etmiş olan ve muahede-i hazıradan evvelki vakayi-i siyasiyede methaldar bulunan bilcümle eşhas hakkında tarafeyn-i akideyince tam manasıyla bir aff-ı umumiden bahş olunmuştur. Terk olunan arazi ahalisi havali-i mezkûrede serzede-i zuhur olan vakayi-i siyasiyeden dolayı aynı aff-ı umumiye mazhar olacaklardır. Bulgaristan'a rücu eden arazinin tekrar işgali sırasında kanunen teşekkül edecek hey'et-i hükümet tarafından tayin olunacak ve usulü veçhile ahaliye ilan edilecek olan iki haftalık müddetin inkizasında işbu aff-ı umumiden istifade hakkı sakıt olacaktır." (Madde 6)

"Canib-i Hükümet-i Seniyeden Bulgaristan'a terk edilen arazinin ahali-i asliyesinden olup orada ihtiyar-ı ikamet etmiş bulunan eşhas Bulgar tebaası olacaklardır. Ahali-i merkumeden bu suretle Bulgar tabiiyetine geçmiş olanlar Bulgar memurin-i mahalliyesine sadece bir beyanname itası ve Osmanlı Şehbenderhane-lerinde bir muamele-i kaydiye icrası suretiyle dört sene zarfında bulundukları yerlerde tabiiyet-i Osmaniyeyi ihtiyar eylemek salahiyetini haiz olacaklardır. İşbu beyanname memalik-i ecnebiyede Bulgar konsoloshaneleri kançilaryalarına tevdi edilecek ve Osmanlı Şehbenderhaneleri tarafından kayıt ve tescil olunacaktır. İhtiyar-ı tabiiyet keyfıyeti Şahsı olup hükümet-i Osmaniyece mecburi değildir. Elyevm sağır bulunanlar sinn-i rüşde vusullerinden itibaren dört

sene zarfında hakk-ı hiyarlarını istimal edeceklerdir. Terkolunan arazide sakin islamlardan bu müddet zarfında hizmet-i askeriye ifasına ve bir guna bedel-i askeri tediyesine tabi tutulmayacaklardır. Bu Müslümanlar hakk-ı hiyarlarını istimal eyledikten sonra terk edilmiş olan arazide balada musarrah dört sene müddetin inkizasına kadar müfarakat edecekler ve emval-i menkulelerini ihracat resminden muaf olarak imrar salahiyetini haiz olacaklardır. Mamafih ahali-i merkume Şehir ve kasabat ile karyelerde bulunan her guna emval-i gayrı menkulelerini muhafaza edebilirler ve bunları eşhas-ı salise marifetiyle idare ettirebilirler." (Madde 7)

"Bulgaristan'ın bilcümle memalikinde Bulgar tebaasından bulunan müslümanların asıl Bulgar olan tebaanın haiz oldukları aynı hukuk-ı milkiye ve siyasiyeyi haiz ve serbesti-i vicdana, hürriyet-i diniyeye ve ayin-i dininin alenen icrası hususunda serbestîye; malik olacaklardır. Müslümanların adatına riayet olunacaktır. Zat-ı hazret-i padişahinin nam-ı nami-i hilafetpenahilerinin hutbelerde zikrine devam olunacaktır. Elyevm teessüs etmiş olan veya atiyen teessüs edecek bulunan cemaat-ı islamiye ile anların silsile-i meratip itibarile teşkilatı ve emvali tanınacak ve mazhar-ı riayet olacaktır. Cemaat-ı mezküre bila mevani kendi rüesayı diniyelerine tabi bulunacaktır." (Madde 8)

"Memalik-i Osmaniyedeki Bulgar cemaatı memalik-i mezkuredeki cemaat-ı saire-i hıristiyaniyenin elyevm haiz oldukları ayni hukuku haiz olacaklardır. Tebaa-i Osmaniye'den olan Bulgarlar emval-i menkule ve gayrı menkulelerini muhafaza edecekler ve hukuk-ı şahsiye ve tasarrufyelerinin istimal ve intifaı hususunda zerrece iz'aç edilmeyeceklerdir. Vakayi-i ahire esnasında mesken ve mevalarını terk etmiş olanlar nihayet iki sene zarfında avdet edebileceklerdir." (Madde 9)

"Arazinin ilhakından mukaddem iktisap olunan hukuka ve bir de memurin-i müteallika-yı Osmaniye tarafından mu'ti evrak ve vesaik-i adliye ile senedat-ı resmiyeye riayet olunacak ve aksi kaziye kanunen sabit

oluncayadeğin nakız ve ihlal edilmeyecektir." (Madde 10)

"Terk olunan arazide Şehir ve kasabat ve kuradaki emval-i gayri menkuleye tasarruf hakla Osmanlı kanunu ile bahş ve tayin olunduğu surette ve bir güna tahdidata tabi olmayarak tanınacaktır. Arazi-i mezkuredeki emval-i gayr-

ı menkule veya emval-i menkule eshabı velev suret-i muvakkatade veya katiyede olarak Bulgaristan haricinde ihtiyar-ı ikamet etseler bile bilcümle hukuk-i tasarrufiyelerinden istifade de

devam edecekler ve bunları iltizama verebileceklerdir veya eşhas-ı salise marifetiyle idare ettirebileceklerdir." (Madde 11)

"Terk edilen arazide kain müstesna, mülhak, icareteynli, mukataalı; icare-i vahideli evkafa ve bir de aşar-ı vakfıyeye tıpkı kavanin-i Osmaniye ile muayyen oldukları üzere riayet olunacak ve bunlar icap edenler tarafından idare edilecek ve anlara müteferri usul-i idare evvel be-evvel muhik bir taviz verilmedikçe tadil ve tağyir olunamayacaktır. Memalik-i Osmaniyede kain müessesat-ı diniye ve hayriyenin arazi-i metrukede icare-i vahide, mukataa ünvanile mevcut varidat-ı vakfıyesi ile hukuk-ı sairesine ve aşar-ı mevkufe ve sairesine ve evkaf-ı musakkafa ve gayr-ı musakkafa üzerindeki hukuka riayet olunacaktır." (Madde 12)

"Zat-ı hazret-i padişahinin emval-i hususiye-i hümayunları ile hanedan-ı saltanat-ı seniye azasının emval-i hususiyesi mahfuz ve baki kılacaktır. Zat-ı hazret-i padişahi ile hanedan-ı saltanat-ı seniye azası bunları vekilleri marifetiyle füruht veya icar edebileceklerdir. Hükümete ait emlak-i hususiye hakkında aynı suretle muamele olunacaktır. Emlak-i mezkürenin ahara devir ve ferağı takdirinde şerait-i mütesaviye mevcut ise Bulgar tebaası tercih olunacaktır." (Madde 13)

"Tarafeyn-i akideyn mezarlıklara ve alelhusus meydan-ı harpte terk-i hayat eden asakirin medfenlerine riayet ettirmek üzere vilayattaki memurlarına evamir ita etmeği taahhüt ederler. Memurlar ecnebi toprağında metfun emvatın izamını almaktan bunların taallukat ve ehibbâsını menetmeyeceklerdir." (Madde 14)

"Hükümeteyn-i akideynden her birinin tebaası diğer hükümet-i akide memalikinde kemafissabık serbestçe ikamet ve geşt-i güzar edebilecektir." (Madde 15)

"Bulgaristan hükümeti imtiyazı Şark Şimendiferleri Kumpanyasına bahş ve ita olunmuş olan hattın terk olunan arazi dahilinde kain kısmı için mezkür kumpanyaya karşı mevcut hukuk ve tekalif ve taahhüdatınca Hükümet-i Osmaniye makamına kaim olacaktır. Bulgaristan Hükümeti mezkür kumpanyaya

ait olup kendi tarafından zapt edilmiş bulunan alat ve edevat-ı müteharrike ile mevad-dı saireyi bilatehir iade etmeği taahhüt eyler." (Madde 16)

"Muahede-i hazıranın 11.,13. ve 16. maddelerinin tefsir veya tatbikince zuhur edecek olan bilcümle ihtilafat veya münazaat muahede-i hazıranın (3) numaralı melfufunu teşkil eden tahkimnameye tevfikan Lahide-i hakem usulüyle fasl olunacaktır." (Madde 17)

"Hududa müteallik protokol 1 numaralı melfuş ile müftilere müteallik itilafname (2 numaralı melfuf), tahkimname (3 numaralı melfuf), Şimendiferler ile Meriç'e müteallik protokol (4 numaralı melfuf) ve onuncu maddeye müteallik beyanname (5 numaralı melfuf) muahede-i hazıraya rapt olunmuş ve bunun cüz-i mütemmimini teşkil eylemekte bulunmuştur." (Madde 18)

"Londra Muahedenamesinin mevad-dı anife ile fesh ve ilga veya tadil edilmiş olmayan ahkamı Hükümet-i Osmaniye ile Bulgaristan Krallığı hakkında ipka olunmuştur." (Madde 19)

"Muahade-i hazıra imza edilince derakap mevki-i icraya vaz olunacak ve buna müteallik tasdiknameler bugünden itibaren on beş gün zarfında teati kılınacaktır." (Madde 20)

C- 29 Eylül 1913 İstanbul Barış Antlaşması'nın Tahlili

Osmanlı devleti ile Bulgaristan arasında imzalanan İstanbul Antlaşması, antlaşmaya sürecine ve diplomatik görüşmelere dâhil olan devletlerin sayısına baktığımızda iki taraflı antlaşmalar kategorisine girmektedir. Her ne kadar antlaşma süreci boyunca Büyük devletlerden bazıları İstanbul'daki elçilik görevlileri ile antlaşmanın her iki muhatabı devlet yetkileriyle gayri resmi bir düzeyde görüşmüş olsalar da İstanbul Antlaşmasının özellikle diplomatik yönü iki taraflı bir özellik taşımaktadır[86]. Fakat İstanbul Barış Antlaşmasının maddelerini baz alarak düşündüğümüzde, bu antlaşmanın iki taraflı bir antlaşma olduğunu söylemek çok zordur. Antlaşmanın bazı maddeleri ile antlaşma tarafları yani

[86] Genel olarak devletlerarası antlaşmalar, sadece iki devletin katıldığı ikili antlaşmalar ya da ikiden fazla devletin, antlaşmanın tarafı olduğu çok taraflı antlaşmalar olarak imzalanır. Bu tarz antlaşmaların genel karakteri için bknz. Aslan Gündüz, "İki Taraflı ve Çok Taraflı Milletlerarası Andlaşmaların Işığında Bulgaristan Türklerin Durumu", *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, Sayı: 2, Yıl: 4, 1984.

Osmanlı devleti ve Bulgaristan, herhangi bir anlaşmazlık durumunda Lahey divanı ya da Londra muahedenamesine bağlanmaktadır. Bu açıdan 1913 İstanbul Antlaşması bu yönüyle de çok taraflıdır.

İstanbul Antlaşması 20 madde ve 5 ek (melfuf)'ten oluşmaktadır. Antlaşma metnine imza atanlar, Osmanlı tarafından Dahiliye Nazırı Talat Bey ile Mahmut ve Halil beylerken, Bulgaristan'dan ise General Savof ile Mösyö Naçeviç ile Mösyö toşef'dir. Antlaşmanın iki devlet düzeyinde resim olarak görüşülmesi 16 Eylül'de başlamış, Antlaşma 29 Eylülde imza edilmiştir. Antlaşmanın Osmanlı tarafınca icrasına Heyet-i Vükela memur edilirken Bulgaristan tarafında Bulgar Meclisi sorumlu tutulmuştur. Antlaşmanın maddeleri ve eklerine baktığımızda madde ve eklerin iki devlet arsında sınır, nüfus (çok kapsamlı olmakla beraber biz müftüler meselesi vakıf toprakları İslam Cemaatinin hukuki durumu gibi kişi hak ve özgürlüklerini doğrudan ya da dolaylı yoldan etkileyen birçok konuyu bu alt başlıkta içersinde değerlendireceğiz), geleceğe yönelik diplomatik ve ticari ilişkiler gibi konuları içerdiğini göreceğiz. Bununla birlikte antlaşmanın bazı maddeleri uygulama ve antlaşmanın genel özelliklerini vermesinden dolayı ayrı bir alt başlıkta değerlendirilecektir.

1. Sınır Tespit Meselesi

Malum olduğu üzere Balkan Savaşlarının ardından hem Balkan coğrafyası hem de Osmanlı rumelisi sınırlar açısından büyük bir değişikliğe uğradı. Savaşların sonucunda Yunanistan, Sırbistan ve Romanya gibi devletler sınırlarını genişletirken Osmanlı devleti ve Bulgaristan büyük toprak kayıplarına uğradılar. Bu sebeple İstanbul Antlaşmasında sınırların tespiti her iki taraf açsında önem arz etmekteydi. Her iki devlet arasındaki sınırlara yönelik her hangi bir pürüz ileriye dönük problemlere zemin hazırlayabilirdi.

Antlaşmanın tarafları bu konuda hassas olmak zorundaydılar. İstanbul Antlaşmasının maddelerine baktığımız da sınır konusunu içeren maddeler 1. ve 2. maddelerdir. Özellikle antlaşmanın 1. Maddesi çok detaylı bir sınır çizmekle birlikte geleceğe yönelik sınır konusunda her hangi bir pürüzün çıkmaması için de her iki tarafında dayanacağı madde olması açısından önemlidir. Bununla birlikte

antlaşma ile birlikte Edirne'nin Osmanlıya kalması kesinlik kazanmıştır. Muhakkak ki Edirne meselesinin antlaşma tarafları arasında çözüme kavuşması sınır konusunda en önemli konu olmuştur. Biliyoruz ki Özellikle Osmanlı ricali ve kamuoyu açısında büyük ehemmiyet taşıyordu. İstanbul'un ve boğazların korunmasında stratejik önemi kadar[87] tarihi miras olarak kabul edilen Edirne'nin Osmanlıda kalması ileriye dönük İttihad ve Terakki cemiyeti için toplum nazarında büyük bir meşruiyet kazanmasına sağlamıştır.

Antlaşmanın 2. maddesi ise antlaşmanın imzasından sonra birbirlerine bıraktıkları araziden ordularını terhis etme yükümlüğünü getirmektedir. Ayrıca antlaşmanın imzasından 15 gün sonra da memurların karşı tarafa görevlerini devretmesi yükümlüğünü de getirmektedir. Böylece her iki taraf için antlaşma sonunda elde ettikleri bölgeler hem karşı taraf askerinden hem de memurundan temizlenmiş olacaktır.

2. İki Devlet Arasında Diplomatik İlişkilerin Tesisi

İstanbul Antlaşması sonrası genel siyasi ortamı göz önünde bulundurduğumuzda Osmanlı Devleti ve Bulgaristan arasında diplomatik ilişkilerin yeninden kurulması her iki devlet açısında hayati bir önem taşıdığı aşikârdır. Şurasını belirtmeliyiz ki diplomatik ilişkiler dediğimiz de bunda salt bürokratik ya da siyasi ilişkiler anlaşılmamalı. İki ülke arasındaki iktisadi veya ticari faaliyetlerde bu kapsam içersinde değerlendirilebilir. Antlaşmanın 3,4 ve 16. maddeleri sadece siyasi değil ticari faaliyetleri de konu etmesi medeniyle bu alt başlık altında değerlendirilebilinir.

Antlaşma metninde yer alan 3. madde antlaşmanın imzasına müteakip iki ülke arasında derhal diplomatik ilişkilerin tesissini ve posta, telgraf ve şimendifer seferlerinin başlamasını öngörmektedir. Yine aynı madde antlaşmanın 2. Melfufunda müftülere dair itilafnamenin sadece Bulgaristan'da uygulanmasını içermektedir. 4. madde ise Şubat 1911 tarihli ticaret ve seyr-i sefain mukavalenamesine gönderme yaparak, bu mukavelenin 1 yıl içersinde tekrar

[87] Tercüman-ı Hakikat, 29 Ağustos 1913, s. 4.

uygulanmasını ayrıca 1909 tarihili konsolosluk beyannamesinin de aynı süre zarfında icraya konmasını ve başkonsolosluk, konsolosluk ve viskonsolosluk (Şehbender vekâletleri) gibi diplomasinin önemli kurumlarını açılmasını hükme bağlamaktadır. Antlaşmanın 16. Maddesi ise Şark Şimendifer Kumpanyası ile ilgilidir. Adı geçen maddeye göre Bulgaristan İstanbul Antlaşması sonucun kazandığı yerlerde bu kumpanyaya karşı her türlü hukuk ve vergiler noktasında Osmanlı Hükümetinin yerini alacak ve savaş sırasında ele geçirdiği adı geçen kumpanyaya ait alet ve edevatı geri verme şartını koymaktadır.

3. Nüfus ve Tabiiyet Meselesi

İstanbul Antlaşmasının en çok üzerinde durduğu konu nüfus ve tabiiyet meselesi olmuştur. Antlaşma maddelerine baktığımızda bunu açık bir şekilde görmekteyiz. Antlaşmanın 5, 7, 8 ve 9. Maddeleri bu konuyla ya doğrudan ya da dolaylı yoldan ilgilidir. Dolaylı olarak nüfus ile ilgili madde üseralarla alakalı olan 5. Maddedir. Bu maddeye göre esirler antlaşmanın imzalanmasının ardından 1 ay içersinde veya daha erken bir zamanda iade edilmelerin ve esirlerin masrafları bu müddet zarfınca bulundukları devletin hükümetlerince karşılanmasının altı çizilmektedir. Esirlerin aksine zabitlerin maaşları ise görev yaptıkları hükümet tarafında karşılanması maddece uygun görülmüştür.

İstanbul Antlaşmasına modern bir hüviyet kazandıran, siyasi ve diplomasi tarihinde önemli yer almasını sağlayan maddelerden birisi de Antlaşmanın 7. Maddesidir. Bu maddeye göre Osmanlı devletin Bulgaristan'a geçen arazideki tebaa Bulgar vatandaşı olacaktır. Fakat 4 yıl içersinde Osmanlı konsolosluklarına başvurarak Osmanlı tebaası olabileceklerdir. Böylece Antlaşma ile insanlara bir yerde kendi tabiiyetlerini seçme hakkı tanınmış olunmaktadır. Ayrıca aynı madde Bulgar tabiiyetine geçenlerin bu müddet zarfında (4 sene) askerlikten muaf tutulmaları ve her türlü mülkiyet haklarının tanınması gibi şartlar yer almaktadır. Antlaşmanın 8 ve 9. Maddeleri ise yukarıda değindiğimiz antlaşmanın modern bir hüviyete kavuşması noktasında en az 7. Madde kadar etkili olmuştur çünkü her iki madde de mütekabiliyet esası göz önünde bulundurmuş ve her iki ülke arasında her hangi bir ayrım yapmamıştır. Ayrıca her

iki maddenin getirdiği şartlar modern diyebileceğimiz; dini ve vicdan hürriyetini tanıması antlaşma açısından önemli bir delildir. Maddelere bakacak olursak 8. Madde, Bulgaristan'daki Müslüman tebaanın mülkiyet hakkını ve dini-vicdani hürriyetlerini tanıması içermekte ayrıca hutbelerin Osmanlı padişahının halife sıfatıyla onun adına okunması içermektedir. Antlaşmanın 9. Maddesi ise benzer hakları Osmanlı Devletinde yaşayan Bulgar cemaatine tanımaktadır ve mezkûr cemaate diğer Hıristiyan cemaatlerin sahip oldukları hukuki hakları verilerek Osmanlı toprakları içersinde yaşayan Bulgar cemaatini diğer Hıristiyan cemaatlerle eşitlemektedir. Ayrıca Antlaşmanın 10, 11 ve 12. Maddeleri hukuki konuları gündemine alarak özellikle terk edilen arazide başta mülkiyet haklarına yönelik olmaktadır. Ayrıca İslam cemaatinin her türlü evkaf gelirlerinin tanınması ve buna Bulgar Hükümeti'nin riayet etmesi karalaştırılmıştır. Bunun yanında başta Osmanlı padişahı ve hanedana ait topraklarla evkaflarında hakları mahfuz olup bu haklar Antlaşmanın 13. Maddesine göre baki kalacaktır.

Bir dinsel ya da milli cemaatin kendi içersinde birçok kutsalı olmaktadır. Milletlere özgü bu kutsal skalada en kutsal olanların başında mezarlıklar gelmektedir. Mezarlıklar hemen hemen her kültürde "kendi ölülerine" saygının bir ifadesi olması hasebiyle kutsal addedilmiştir. Ayrıca tek tanrılı dinlerin mezarlara yaklaşımı da mezarların kutsal veya en azından saygı duyulması gereken yerler olarak ön plana çıkarmıştır. İstanbul Antlaşması milletlerin bu hassasiyetini gözetmiş ve antlaşmanın 14. Maddesi mezarları konu edinmiştir. Ayrıca savaşta hayatını kaybeden kişilerin cesetleri ile ilgilidir. Burada Osmanlı Devleti ile Bulgaristan arasında imzalanan İstanbul Antlaşmasının ne kadar detaycı olduğu, mümkün olan her şeyin anlaşma taraflarınca görüşülmeye çalışıldığının da bir göstergesidir.

Malum olduğu üzere geçmişte ve bu güne çok tahrip elden kelimelerden birisi özgürlük kelimesidir. Özgürlük kavram olarak her dönem değişime uğramış ve her dönemde de bizzat bu kavrama değişik anlamlar yüklemiştir. Burada özgürlüğün bir tanımına girişmeyeceğiz fakat özgürlük kavramının çok geniş bir kapsamı olduğu, onun içene bir çok şey girdiğinin altını çizeceğiz. Bunlardan

biriside seyahat özgürlüğüdür. İstanbul Antlaşmasının 15. Maddesi ise antlaşma taraflarının tebaalarına yönelik seyahat özgürlüğü tanımaktadır.

4. Antlaşmada Diğer Konular

Antlaşmanın bazı maddeleri bizzat antlaşmanın kendisi ilgilendirmektedir. Bu maddelerinden 17. Madde, 11, 12,13 ve 16. Maddelerine göndermede bulunarak, bu maddelerin uygulanmasındaki her hangi bir sorunda ortaya konulacak usulü konu edinmekte ve yöntemi belirlemektedir. Ayrıca antlaşmanın 19. Maddesi Londra Antlaşmasının devamlılığını vurgulamakta ona atıfta bulunarak fesih, ilga ve tadil edilmiş maddeleri dışındakileri kabul etmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YUNANİSTANLA BARIŞ ANDLAŞMASI

A- Antlaşmada Tarafların Tutumları

Balkan Savaşları uzun yüzyıllar boyunca Osmanlı'nın tebaası olan Balkan milletlerinin, milliyetçilik fikriyle kendi ulusal benliklerini kazanmalarının ardından Osmanlı Devleti'ne başkaldırmaları olarak tanımlanabilir. Balkan Savaşları bu başkaldırının en somut örneğidir. Tabii olarak Balkan milletleri Osmanlı'ya yönelik bu tutumu kazanmalarında Rusya ve diğer Avrupalı devletlerin de etkisi olduğu görülmektedir. Osmanlı devleti I. Balkan Savaşında neredeyse bütün Balkan milletlerinin saldırısına uğradığında Avrupalı devletlerin bu duruma karşı takındığı tavır Avrupalı devletlerin Osmanlının aleyhinde Balkan devletlerini de lehinde olduğunu açıkça göstermektedir.

Balkan Savaşlarını salt tek bir nedene indirgemek ve burada yüzyılca süren haçlı zihniyetine değinmemek en azında Balkan savaşları için bir tarihi yanlış olur. Yekvücut olan Balkan devletleri I. Balkan Savaşında kendileri açısından iyi bir ittifak kurduklarını tüm dünyaya duyuruyorlardı. Sözde Osmanlı Devleti'nde yaşayan Hıristiyanları kurtarmayı hedeflediklerini ve amaçlarının boyunduruk altındaki Hıristiyanları özgürleştirmek olduklarını ilan eden Balkan Devletleri daha sonrasında amaçlarının bu olmadığını kendi yaptıklarıyla bir yerde kanıtladılar. Hıristiyanların kurtarılması söylemi aslında tipik bir Haçlı söylemiydi ve Balkan Savaşı öncesi geliştirilen savaş söyleminin de temelini oluşturuyordu. Buradan hareketle Balkan Savaşlarının yüzyıllarca Avrupa'da hem fiiliyatta hem de düşüncede süren Haçlı söylem ve pratiğinin bir devamıydı.

Her ne kadar savaş öncesinde müttefik olduklarını ileriye süren Balkan devletleri I. Balkan savaşının ganimetlerini toplama sırasında aralarında ki kin ve nefret açığa çıkmış ve birbirlerine düşmüşlerdir. Aralarındaki bu mücadeleyi dışarıdan gözleyen Osmanlı Devleti elbette ki avantajlı bir konumda bulunuyordu. Çünkü II. Balkan Savaşı'nın müttefikler birbirine düşmüş ve Osmanlı Devleti için

diplomatik açıdan yeni ittifak kurma şansı hâsıl olmuştu. Osmanlı devlet adamlarının I. Balkan Savaşında kaybettiklerini, yeni siyasi ortamın verdiği avantajı kullanarak geri alma ihtimalini düşünmeleri pek muhtemeldi. Balkan İttifakının önemli figürlerinden olan Bulgaristan ve Yunanistan II. Balkan Savaşı'nda birbirlerine karşı mücadele etmişlerdi. Her iki devlet de yeni oluşan bu konjonktür Osmanlı Devletini önemsiyor ve karşı tarafa karşı Osmanlıyı bir güç dengesi olarak görüyordu. Bulgaristan ile yapılan İstanbul Antlaşmasına değindiğimiz bölümde, Bulgaristan açısından bu konu üzerinde durmuştuk. Osmanlı Ricali, tıpkı Bulgaristan'a yaklaştığı gibi Yunanistan'a da yaklaşmış Atina antlaşmasının müzakerelerine başlamadan önce var olan durumu uzun uzun tartışmıştır. Osmanlı Devleti'nin durumunu I. Balkan ve II. Balkan Savaşlarıyla karşılaştıracak olursak; her ne kadar I. Balkan Savaşıyla Rumeli'de büyük toprak kaybına uğrayan ve Müttefiklerden ciddi bir yenilgi alan Osmanlı Devleti, II. Balkan Savaşında müttefiklerin bir birlerine düşmelerinin ardından savaş meydanında kaybettiklerini diplomatik yollardan alabilir ya da var olan kaybını en aza indirebilir ve prestijini tekrar geri kazanabilirdi. Bu sebepten ötürü Osmanlı diplomatları özellikle Bulgaristan ve Yunanistan arasındaki anlaşmazlıklardan ve çekişmelerden yaralanmışlardır. Tıpkı İstanbul Antlaşmasında olduğu gibi Atina Antlaşmasını şekillendiren de en azından Osmanlı tarafı için bu yaklaşımdır.

Osmanlı devleti ile Yunanistan arasında Balkan Savaşlarından sonra ilk görüşme 1913 yılının Haziran ayının başlarında Esat Paşa'nın Acıbadem'deki köşkünde Venizelos'un isteğiyle gönderilen Dragoumis ile Vahip Bey ve Galip Kemalî Bey arsında gizli bir şekilde yapılmıştır[88]. Atina müzakerelerine Osmanlı adına katılan ve görüşmelerde hayati bir rol oynayan Galip Kemali Bey'in Yunanistan tarafına öncelikli isteği, (ilk başlarda yapılan görüşmeler her iki tarafın da basınından saklanmış, görüşmeler gizli bir şekilde yürütülmüştür.) Balkan savaşlarında fuzuli ve siyasi bir hata olarak işgal edilmiş olan Osmanlı

[88] Galip Kemalî Söylemezoğlu, *Canlı Tarihler: Atina Sefareti*, Ankara 1946, s. 5. Fakat asıl resmi görüşmeler daha geç tarihte, aynı yılın Sonbaharında eylül ortalarında yapılmıştır. Bknz. Tercüman-ı Hakikat, 16 Eylül, s. 3.

sahillerine yakın adaların[89] hemen iadesi olmuştur. Şurada bir parantez açmakta fayda vardır ki o da, Osmanlı Devleti'nin Yunanistan tarafından istedikleri sadece bununla sınırlı değildir. Daha sonra gerçekleştirilecek görüşmelerde Osmanlı tarafı özellikle Yunanistan'a terk edilen arazide kalan Müslümanlar için sosyo-ekonomik bir çok talepte bulunmuştur[90]. Bu isteklerin yanında Galip Kemali ve onu bu görüşmelerde görevlendiren Osmanlı yetkilileri, muhtemel bir Osmanlı-Yunan askeri ittifakı için bu durumu olmazsa olmaz addediyorlardı. Fakat Yunan tarafı, Limni, Midilli ve Sakız Adalarını katiyen terk etmeyeceklerini beyan ediyordu. Bununla kalmayıp, Yunanistan Osmanlı Devletinden adalar için özeklik talebinde bulunuyordu[91]. Osmanlı'nın bu isteği sadece siyasi bir istekti ve bununla kalmayacaktı. İttihad ve Terakkinin ileri gelenleri biraz daha kişisel olmakla birlikte Galip Kemali Bey'den başka istekleri olacaktı. Galip Bey'in söylediği üzere, Talat Bey İttihad ve Terakki cemiyetinin önde gelen isimlerinden olan ve görüşmelerin yapıldığı günlerde Atina'da tutuklu bulunan Doktor Nazım'ın İstanbul'a getirilmesini istemiştir[92]. Daha sonra görüleceği üzere Talat Bey'in ve İttihad ve Terakki'nin önde gelen isimlerin bu isteği gerçekleşecek ve Doktor Nazım, Galip Bey'in Venizelos ile görüşmesinin ardından serbest kalacaktır.

Galip Kemali Bey ile görüşmelerinin ardında müzakerelerden sorumlu diplomat olarak İstanbul'a bir rapor göndermiştir. Raporda galip Kemali Bey Yunanistan ile Osmanlı arasındaki en büyük sorun olan adalar meselesini mevzu

---

[89] Adalar meselesinin nihai çözümü Lozan'da gerçekleştirilecektir. Lozan Antlaşmasının imzalanması öncesinde adalar meselesinin uluslar arası arenada bir sorun haline gelmesi 1829 Edirne Antlaşması ile başlamıştır. Bu antlaşma ile Batı Ege Adaları Yunanistan'a bırakılmış, Doğu Ege Adaları ve Girit Adası Osmanlı Devletinde kalmıştır. Daha sonra 1830 tarihli Londra Protokolü ile 1829 Edirne Antlaşması teyit edilmiştir. 1913 Londra Antlaşması ile Osmanlı Devleti, 1898'de Osmanlıdan fiilen ayrılan Girit Adasının geleceğine alkan devletlerinin ve 1912-1913 Balkan savaşları sırasında Yunanistan tarafından işgal edilen Doğu Ege Adalarının geleceğine de Avrupalı devletlerin karar vermesi kabul edilmiştir. Daha sonra Atina Antlaşması ile de 1913 Londra Antlaşması onaylanacaktır. Bknz. Şule Kut, "Türk Dış Politikasında Ege Sorunu", *Türk Dış Politikasının Analizi*, Der. Faruk Sönmezoğlu, İstanbul 2001, s. 255-256.

[90] Tercüman-ı Hakikat, 16 Eylül, s. 3.

[91] Osmanlı-Yunanistan müzakeresi ilk başladığı günlerden itibaren müzakereler, çok çetrefilli yollardan geçmiş, görüşmeler devamlı surette inişler ve çıkışlar yaşamıştır. Bunda en büyük amil, Osmanlı Devleti ile Yunanistan ise de, her iki ülkenin inisiyatifi dışında yaşananlar ve her hangi bir ülkenin başka bir ülkeyle ittifak kurması görüşmelerin kaderini derinden etkiliyordu. Bu yüzden Yunanistan gizli görüşmelerin başladığı ilk günlerde ısrarla istediklerinden Osmanlı-Bulgaristan görüşmeleri başladıktan sonra birer birer vazgeçmiştir. Bknz. Tercüman-ı Hakikat, 21 Eylül, s. 1.

[92] Söylemezoğlu, *a.g.e.*, s. 6-7.

bahis etmiş, bunun yanında ise Bulgaristan'a karşı Yunanistan ile yapılacak bir ittifak girişimi anlatmıştır[93]. Daha önce söylediğimiz gibi Osmanlı açısından görüşmeleri önemli kılan ve görüşmelerde kilit rol oynayan konuların başında Bulgaristan'a karşı Yunanistan'la yapılacak askeri bir ittifak ve Ege Adaları meselesi olmuştur. Bu konuların ardından elbette ki Yunanistan tarafında işgal edilmiş yerlerde yaşayan soydaşlar ve dindaşlar konusu gündeme gelmektedir. Bunları sıralayacak olursak; Tabiyyet, Cemaat-i İslamiyye Hukuku, evkaf meseleleri ve esirlerin durumudur[94]. Fakat Osmanlı ricalinin soydaş ve dindaşların hukuki ve sosyal durumlarına yönelik yaklaşımları, Atina müzakerelerinin sonraki aşamalarında gündeme gelmiştir. İlk görüşmeler yapılırken daha çok uluslararası güç dengelerini gözeten konulara ilgi duyulmuştur. Bu haliyle tebaanın durumu, Atina Müzakerelerinin başında spesifik bir konu olarak kalmış, sonrasında her iki tarafın gündemine alınmıştır.

Bunun yanında Osmanlı Ricali üzerinde travmatik etkisi yadsınamaz olan Edirne'nin işgali de Osmanlı devlet adamlarının Atina Müzakerelerine başlamasından önce gündemlerinde vardı. Burada Galip kemali Bey'in görüşleri, aslında bütün bir Osmanlı için bizlere güzel ve güzel olduğu kadar somut bir fikir vermektedir. Adı geçen Osmanlı diplomatı, Yunanistan ile yapılan görüşmeler ve Edirne konusunda şöyle düşünmektedir. "ordumuz ileri harekât icrasına katiyen müsait bir halde ise hemen Edirne'nin istirdatına şitap etmesi, diğer taraftan da Yunanistan'la acil bir itilaf edilerek adaların mümkün olduğu kadarının idare-i Osmaniye altıda kalması katiyen temin kılınması elzemdir"[95]. Yukarıda ki alıntıda görüldüğü üzere görüşmelerde önemli bir görev alan Galip Bey, durumun müsait olması halinde Edirne'nin geri alınmasını ve akabinde Yunanistan ile bir askeri ittifak imzalanmasını elzem görüyor. Böylece Osmanlı devletinin ilk olarak önceliğinin ne olduğu ortaya çıkmaktadır. Öncelikle kendi güveliliğini sağlamak ve iyi bir dış politika yürütebilmek için Yunanistan (aslında Osmanlı Devleti hem Yunanistan'a hem de Bulgaristan'a yaklaşmış ve her iki devlete de ittifak noktasında kesin bir söz vermemiştir. Buda Osmanlın Devletinin görüşmeler

[93] Söylemezoğlu, *a.g.e.*, s. 11-12.
[94] Tercüman-ı Hakikat, 22 Eylül, s. 1.
[95] G. K. Söylemezoğlu, *a.g.e.*, s. 14.

sırasında diplomatik maharetini de ortaya koyan önemli bir argümandır.) ile askeri bir ittifak kurmak ve Edirne'yi Bulgarlardan geri alabilmektir.

İstanbul'da yapılan görüşmeler kısa sürmüş, daha sonra açık ve resmi yapılan görüşmeler Atina'da devam etmiştir. İlk başlarda Atina'da Osmanlı ricalinden Reşid Bey görüşmelerde görevlendirilecekti. Yalnız Reşid Beyin sağlık sorunlarından dolayı görüşmelere katılamamış[96], onun yerine Atina'ya Galip Kemali Bey gönderilmiştir[97]. Atina'daki müzakereler sırasında Galip Kemali Bey İstanbul ile yaptığı yazışmalarda, Osmanlı devlet adamlarının Yunanistan'la yapılacak muhtemel bir ittifak üzerinde durdukları ve artısı-eksisi ile bu ittifakın Osmanlıya getirecekleri sonuçları tartıştıkları açık bir şekilde görülüyor. Fakat şurasını belirtmeliyiz ki Sait Halim Paşa'nın da görüşünde somutlaşan; ittifak için Yunanistan'ın Osmanlı Devleti'ne pek faydasının olmayacağı şeklinde bir sonuç çıkmaktadır[98]. Çok muhtemel ki Osmanlı ricalinin Yunanistan'a ve onunla yapılacak ittifaka yönelik bu tutumun altında yatan sebeplerin başında; dönemin Yunan Hükümeti'nin Osmanlıya karşı samimi olmaması, en ufak meseleyi dahi Avrupalı devletlerin neznine taşıma gayretidir. Yunanistan, Avrupa devletleriyle en ufak bir diplomatik temas kurduğunda dahi bunu Osmanlı Devleti'nin aleyhine kullanmaktan çekinmemesi Osmanlı devlet adamlarının Yunanistan'a şüpheyle yaklaşmalarının en önemli nedenidir.

Her iki devlet de potansiyel bir düşman olsa da gelişen dış siyasa her iki devleti de birbirine istemenden de olsa yakınlaştırmış aralarında bir ittifak sözleşmesi taslak olarak hazırlanmıştır. Bu Askeri İttifak tasarısı, Osmanlı ile Yunanistan arasında Atina'da yapılan görüşmelerin ardından 1913'ün Temmuz başında gündeme geldi. Tasarı mahiyetinde ve hiçbir zaman gerçeğe dönüşmeyecek olan bu metin 7 maddeden oluşmaktadır. İttifak tasarısının maddeleri şöyledir:

[96] Tercüman-ı Hakikat, 30 Eylül, s. 2.
[97] Tercüman-ı Hakikat, 1 Teşrin-i Evvel, s. 2.
[98] Söylemezoğlu, *a.g.e.*, s. 17-18.

1) Her iki taraftan her hangi birisi Bulgaristan'ın saldırısına uğrarsa diğeri saldırıya uğrayan tarafa bütün kara ve deniz kuvvetleriyle yardıma koşacağını ve ancak müttefikiyle söz birliği yaptıktan sonra beraberce sulh yapmayı taahhüt eder.

2) Antlaşma taraflarından biri, Bulgaristan tarafından değil de bir başka devletin saldırısına uğrarsa diğeri mütecaviz devlete yardım etmemeyi ve tarafsızlığını ilan etmeyi taahhüt eder.

3) Antlaşmanın her iki tarafı da karşılıklı olarak topraklarında yaşayan hem ırk hem de dindaşlarının yaşadıkları memleketin ve hükümet idaresinin iyi işlemesi ve o memlekete bağlı olduklarını ispat etmelerine yardım edeceğini ayrıca karşı tarafın ülkesindeki idaresinin daha sağlıklı yürütülmesi için yardım edeceğini taahhüt eder.

4) Antlaşmanın her iki tarafı da kendi Müslüman ve Ortodoks tebaalarına dini ve siyasi bütün hakları bahşetmeyi taahhüt eder.

5) Her iki taraf da Balkan Savaşlarının bitmesinin ardından Bulgaristan'a bırakılacak arazide ki kalacak ırkdaşlarının hukuk ve menfaatini gözetecek ve orada vücuda getirmiş oldukları dini ve kültürel müesseselerin korunması için birbirleriyle yardımlaşacaklardır.

6) Bulgar saldırısını önlemek amacıyla taraflar arasında en kısa zamanda bir askeri mukavele imzalanacaktır.

7) İş bu muahedene kesin olarak imza edilince yürürlüğe girecek ve on yıllık bir müddet içinde geçerli olacaktır[99].

Yukarda saydığımız nedenlerden dolayı ve Osmanlı Devleti ile Bulgaristan Hükümeti arasında II. Balkan Savaşı sonrasında gerçekleşen yakınlaşma bu Askeri İttifak metninin taslak olarak kalmasına yol açmıştır. Tabii burada Osmanlı diplomatlarının her hangi bir ittifaka girmekte gösterdikleri dikkatte etkili olmuştur.

Galip Kemali Bey ve İstanbul'daki diğer rical dönemin siyasi havasına çok uygun olarak güç dengelerini gözetip, Bulgaristan ile Yunanistan arasında

[99] Söylemezoğlu, *a.g.e.*, s. 20-22.

karşılaştırma yaparak hangi tarafın ittifak yapmaya uygun olduğunu tartışıyorlardı. Devlet adamlarına göre "Yunanistan bütün Makedonya'yı ele geçirirse bize (Osmanlı Devleti'ne) Bulgaristan'ın büyümesinden daha büyük bir tehlike teşkil edeceğini düşünüyordu. Ayrıca Bulgaristan ile bir dereceye kadar hesabın görüldüğü ve İstanbul'da hemen hemen hiç Bulgar kalmadığı için Bulgarların İstanbul'a hiçbir surette göz dikemeyeceklerini iddia ediyorlardı. Buna karşılık Yunanistan'ın bütün bir Makedonya'ya sahip olması ve Edirne'nin muhtariyet kazanmasına vesile olmasının ardından ilk işinin İstanbul'a göz dikmek olacağı ve bütün gücüyle Bizans İmparatorluğu'nun ihyası için çalışacakları rical arasında düşünülüyordu[100]. Böylece Osmanlı devleti açısından Bulgaristan'la bir ittifak antlaşmasını imzalamak çok daha avantajlı bir durum teşkil ediyordu. Ayrıca Bab-ı Ali'de hâkim konumda bulunan ve siyasetini bütün iplerini elinde tutan ricalin, bu konuda böyle bir akıl yürütmede bulunması dönemin ileri gelenleri arasında Balkan Savaşlarının yarattığı düşsel şoku göstermesi açısından son derece ilginçtir. Hangi ülke ile ittifakın yapılacağı ya da yapılmayacağı hususu İstanbul merkezli, dolayısıyla İstanbul'un Başkent olması hasebiyle imparatorluğun varlığını sürdürüp sürdürememe konusu ile ilişkilendiriliyordu. Siyasetin bu tarz bir tutum takınması altında yatan neden Balkan savaşları ve bu savaşların Osmanlı siyasetçilerindeki üzerinde bıraktığı derin izlerdir.

Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasında Atina Müzakeratının resmen başlaması İstanbul'dan Reşit Bey'in Atina'ya gelmesiyle gerçekleşiyordu. Yunanistan tarafında Hariciye Nazırı Mösyö Coromilas, Umuru Siyasiye Müdürü Mösyö Skassis, Umuru Şehbenderi Müdürü Mösyö Naum, ve Sabık İstanbul Yunan Sefareti baş tercümanı bulunmaktaydı[101]. Görüşmelerde az önce söylediklerimize ek olarak Balkan Savaşları sonucunda el değiştiren arazide yaşayan Müslüman uyrukların hukuki durumu tartışılmıştır. Tebaanın hukuki durumunun yanında İslam medeniyetini ayrılmaz unsuru olan vakıfların da

[100] Söylemezoğlu, *a.g.e.*, s. 24.
[101] Söylemezoğlu, *a.g.e.*, s. 39.

geleceği tartışılmıştır[102]. Ama asıl tartışmalar Adalar meselesi noktasında olmuştur[103]. Müzakerelerde yer alan görevlilerin birbirlerine karşı tutumları müzakereleri etkilemekteydi. Hatta bazı durumlarda müzakerelerin tıkanmasın dahi yol açabilmekteydi. Bu sava somut bir örnek vermek gerekirse Müzakereler yapılırken Yunanistan'ın Roma elçiliği açılmasıyla Yunanistan Hariciye Nazırı Mösyö Coromilas Roma elçiliğine atanması ve Yunanistan Hariciye Nezareti'nin başına Galip Bey'e göre Bulgarlarla dost, Osmanlıya ise düşman olan Mösyö Panas'ın getirilmesi[104] örnek verilebilir. Böylece müzakerata yeni dahil olan Mösyö Panas özellikle Osmanlı'ya karşı beslediği olumsuz duygu ve düşünceler nedeniyle müzakereler bazen çıkmaza girmekteydi. Muhtemelen yeni Yunan Hariciye Nazırı Osmanlı Devletine karşı Bulgarlarla bir ittifaka girilmesi taraftarıydı. Bu yüzden Osmanlı Devleti ile herhangi bir anlaşmaya varmak en azından onun da işine gelmiyordu. Fakat yine de bütün görüşmeleri bir tek kişinin tekeline almak ve bütün görüşmeleri bu kişinin bizzat kişisel tutumuna bağlamak büyük bir hata olur. Görüşmelerin tıkanmasında ve aylar geçmesine rağmen bir sonuç alınamamasının belki de en büyük nedeni, Osmanlı Devleti'nin Adalar meselesinde ve Müslüman Türklerin hukuki statüsünde ki ısrarıydı. Görüşmelerin tıkanmasının altındaki neden ne olursa olsun şurası bir gerçekti; o da Osmanlı Devleti ile Yunanistan Hükümeti 1913'ün kasım ayı olmasına rağmen hala müzakerelere son verilmemiş, her hangi olumlu bir gelişme yaşanmamıştı[105]. Osmanlı ile Yunanistan arasında ihtilafın nedenlerine bakacak olursak öncelikle Osmanlı murahhasları Yunanistan'a terk edilen arazide kalacak olan Osmanlı Hanedanına ait emlakin özel bir hukuk statüsünde tutulması yönündeki ısrarları ve Yunanistan tarafın ise bu emlak için özel bir hukuk oluşturulamayacağı padişah emlakinin de diğer emlakler gibi muamele göreceğini beyan etmeleriydi. Ayrıca Osmanlı Hükümeti'nin Osmanlı esirlerinin masraflarını Yunanistan'ın

[102] Tercüman- Hakikat, 9 Teşrin-i Evvel, s. 1.
[103] Tercüman- Hakikat,11 Teşrin-i Evvel, s. 2. Başta adalar meselesi olmak üzere Osmanlı ile Yunanistan arasında ki bir çok ihtilaf, gazetelerin hemen hemen her gün sütunlarında yer almıştır. Fakat bu yazılar sürekli olarak birbirlerinde alıntı yaparak bir çok kez aynı şeyi tekrarlamışlardır.
[104] Söylemezoğlu, *a.g.e.*, s. 40.
[105] Söylemezoğlu, *a.g.e.*, s. 40.

karşılamasını istemesi ve Osmanlı Şeyhülislamının Yunanistan'da ki baş müftüleri seçimini onaylamasının istemesidir[106].

Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasında ilişkilerin bir düzeyin ardından durması ve görüşmelerin aksaması, bölgedeki huzursuzluğu arttırıyordu. Bu iki muharip ve düşman devletin arasını bulacak ve barış antlaşmasının görüşmelerini tekrar başlatacak bir üçüncü devletin varlığına ihtiyaç duyuluyordu. Bu üçüncü devlet Romanya olabilirdi. Çünkü Balkan Savaşlarının Ardından Romanya önemli bir mevki kazanmıştı. Ayrıca Romanya hükümeti Romanya-Osmanlı-Yunanistan'dan müteşekkil bir ittifak kurmak amacındaydı[107]. Bu ittifakın gerçekleşebilmesi için Romanya Dahiliye Nazırı Mösyö Take İonescu İstanbul'a gelmiş, Sait Halim Paşa ve Talat Bey ile görüşerek bu ittifaktan bahsetmişti. Bu ittifakın hemen gerçekleşebilmesi için Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasında sulhun bir an evvel yapılmasına ve aralarında yegâne ihtilaf noktası bulunan adalar meselesinin çözülmesi gerekiyordu. Bunun bilincinde olan Mösyö İonescu Yunanistan Başvekili Venizelos üzerindeki nüfuzunu ve bütün kudretini kullanmak üzere Atina'ya gelmişti[108]. Romanya Dahiliye Nazırının Atina'ya gelmesiyle birlikle görüşmeler bir düzene girmiş, her iki tarafa karşı da anlayışlı bir tutum takınarak müzakerelerin düzenli yapılmasına eti de bulunmuştu. Ayrıca iki ülke arasında belli düzeyde tekrar seyretmesinin bir başka nedeni ise Balkan coğrafyasındaki olumsuz siyasi hava ve gerginlikti. Balkanlarda ki bu durum Osmanlı devleti ve Yunanistan'ı bir yerde birbirleriyle antlaşmaya varmaya zorluyordu.

14 Kasım 1913 tarihinde Atina Barış Antlaşması iki ülke arasında imza edildi[109]. Osmanlı açısından görüşmelerde büyük rol oynamış ve antlaşmanın imzalanmasında büyük emeği geçmiş olan Galip Kemali Bey Atina Antlaşmasını çok olumlu görmekte ve adeta antlaşmayı "cemaat-i İslamiyye kapitülasyonlara

[106] Tercüman- Hakikat, 18 Teşrin-i Evvel, s. 1. Bu nedenlerin yanında iki ülke arasında anlaşmazlığın diğer nedenleri de mevcuttu. Bunlar ise; Selanik şehrinin durumunun Lahey mahkemesine taşınması, Osmanlı Devleti tarafından Balkan savaşları sırasında el koyulan Yunan gemileri için Yunanistan'ın tazminat talep etmesidir. Bknz. Tercüman- Hakikat, *a.g.y.*, l, s. 1.
[107] Tercüman- Hakikat, 8 Teşrin-i Sani, s. 1.
[108] Söylemezoğlu, *a.g.e.*, s. 41.
[109] Tercüman- Hakikat, 13 Teşrin-i Sani, s. 1.

müsabih haklar elde eden bir muahedene" olarak görmektedir[110]. Böylece Osmanlı açısından antlaşmayı yorumlayacak olursak; hem dış siyasanın hem de Osmanlı devlet adamlarının diplomatik mahareti sonucunda daha sonra da görüleceği üzere devlet ve tebaa düzeyinde Osmanlı devleti istediğini almış, Balkan mağlubiyetinin olumsuz etkilerini en aza indirmeyi başarmıştır.

B- Atina Antlaşmasının Metni

(1-14 Kasım 1913-1329)

Muahedename

Zat-ı şevketsimat hazret-i padişahi le haşmetlü Yunan kıralı hazretleri beyinlerinde müteyemminen revabıt-ı sulh ve müvelatı tahkim ve teşyid etmek ve beyneddevleteyn münasebat-ı tabiiyenin yeniden tesisini teshil eylemek arzusiyle mütehasis olduklarından bir mukavele akdına karar vermişler ve bunun için:

Zat-ı şevketsimat hazret-i padişahı Galip Kemali Beyi ve Haşmetlu Yunan kıralı hazretleri Hariciye Nazırı Mösyö D. Panas'ı murahhas tayin eylemişlerdir.

Murahhsan-ı müşarünileyhima yolunda ve muntazam görünen salahiyetnamelerini badetteati mevad-dı atiyeyi kararlaştırmışlardır:

Madde1:İşbu mukavelenamenin imzasını müteakip Devlet-i Aliye ile Yunanistan beyninde münasebat-ı diplomasiye tekrar başlayacak ve tarafeyn konsoloslukları tekrar teessüs ve her iki memlekette ifa-yı vazife edebilecektir.

(Bent)Hükümet-i Osmaniye terk olunan arazinin halen düvel-i ecnebiye konsolos memurları bulunan mevakii ile Yunan hükümetinin konsolos memurlarını kabulde mahzur görmeyeceği bilcümle mevakide şahbenderlikler ihdas eyliyebilecektir.

Madde2: Münasebat-ı diplomasiyenin hin-i intikaında beynedevleteyn münakit veya mer'i bulunan muahedat, mukavelat ve muakedat mukavele-i

[110] Söylemezoğlu, *a.g.e.*, s. 51.

hazıranın imzasından itibaren tekrar tamamiyle kasb-i mer'iyet edecek ve her iki hükümet ile tebealarının muhasamattan evvel mevcut vaziyetleri tekrar aynı suretle tesis kılınacaktır.

İşbu mukavelenameye merbut üç numaralı protokol Yunanistan'ın bil cümle memalikinde tatbik olunacaktır.

Madde3: Muahede-i hazırdan evvelki vekayi-i siyasiyeden methaldar bulunan bilcümle eşhas hakkında tarafeyn-i akideynce tam manasile af-fı umumi bahş olunmuştur.

Binaenalyh muharebe ile her ne suretle olursa olsun taalluk ve münasebet-i olan ef'alden dolayı hiçbir kimse şahsı veya emvali veyahut hukukundan istifadesi itibarile takip vya tazip edilemeyecek ve bu gibi ef'ale mübteni olarak cihet-i adliyeden sadır olan bütün mahkumiyet kararları ve cihet-i idarece ittihaz olunan tedabir bilfiil hükümden sakıt olacaktır.

Madde4: Yunanistan'ın zir-i idaresindeintikal eden arazi-i Osmaniyede mütemekkin kesan Yunan tebeası olacaklar.

Ve yunan memurin-i aidesine bir beyanname itası ve Osmanlı şehbenderhanelerinde bir muammele-i kaydiye icrası suretiyle bugünden itibaren üç sene zarfında tabiiyet-i Osmaniyeyi ihtiyar eylemek salahiyetini haiz olacaklardır. İşbu beyanname memalik-i ecnebiyede Yunan konsoloshaneleri kançılaryalarına tedvi edilecek ve Osmanlı şehbenderhaneleri tarafından kayıt ve tescil olunacaktır. Mamafih bu hak-kı hıyarın istimali alakadarının nakl-i mekan etmelerine ve Yunanistan haircinde ihtiyar-ı ikamet eylemelerine tabi bulunacaktır.

Bu müddet zarfında memalik-i Osmaniyeye veya memalik-i ecnebiyeye hicret edecek veyahut oralarda ihtiyar-ı ikamet eyleyecek olan eşhas Osmanlı kalacaklar ve emval-i menkuleleri için ihracat rüsumundan mafüviyeti haiz olacaklardır.

İhtiyar-ı tabiiyet keyfiyeti şahsi olacaktır.

Mezkur üç sene müddet zarfında islamlar hizmet-i askeriye ifasına tabi tutulamayacakları gibi bir güna bedel-i askeri d tediye etmiyeceklerdir.

(Bend)Sağir bulunanlar sin-ni rüşde vusullerinden rüşde usullerinden itibaren hakkı hiyarlarını istimale başlıyacaklardır.

Madde5:Terk olunan arazinin işgaline kadar iktisap olunan hukuka ve bir de memurin-i muteallika-i Osmaniye tarafından mu'ti evrak ve vesaik-i adliye ile senedat-ı resmiyeye riayet olunacak ve aksi kaziye kanunen sabit oluncaya değin bunlar nakız ve ihlal edilmeyecektir.

(Bend)İşbu madde Paris'teki Balkan mesail-i maliye komisyonunca ittihazedilebilecek olan mukarrerat üzerinde hiçbir veçhile icra-yı tesir etmiycektir.

Madde6:Terk olunan arazi ahalisinde muıkavele-i hazıranın dördüncü maddesi ahkamına Tevfik-i hareket ve tabbiyet-i Osmaniyeyi muhafaza edipte memalik-i Osmaniyeye veya memelik-i ecnebiyeye hicret edecek veyahut onlarda ihtiyar-i ikamet eyleyecek olanlar arazi-i mezkurede kain emval-i gayr-ı menkulelerini muhafazaya ve iltizama vermeye veyahut aşhas-ı salise marifetiyle idare ettirmeğe vedam edeceklerdir.

Yunanistan'a terk olunan arazi ahalisinde mahallelerde canib-i hükümet-i Osmaniyeden mu'ti senedat veyahut Osmanlı kanunu mucibince efrat tarafından şehir ve kasabat ve kurada tasarruf olunan emlak üzerinde mevcut olan ve işgalden mukaddem bulunan hukuk-ı tasarrufiye hakkında da bu yolda muamele olunacaktır.

Hiç kimse usul ve nizamı veçhile mütehakkik menfaat-i umumiyeye müstenit olmadıkça vfe mukabilinde evvel beevvel muhik bir taviz verilmedikçe hukuk-i tasarrufiyesinden kısmen veya kamilen, doğrudan doğruya veya dolayısıyle mahrum edilmeyecektir.

Madde7: Zat-ı hazret-i padişahinin emval-i hususiye-i hümayunları ile hanedanı saltanat-ı seniye azasının emvali hususiyesi mahfuz ve baki kalacaktır.

Zat-ı hazret-i padişahi ile handan-ı saltanat-ı seniyeleri azası bunları vekilleri marifeti ile füruht veya icar edebileceklerdir.

İşbu maddenin tefsir veya tatbiki hususunda zuhur edecek olan bilcümle ihtilafat veya münazaat akdolunacak bir tahkimnameye tevfikan Lahey'de hakem usulüyle faslolunacaktır.

Madde8: Üsera-yı harbiye ile askerliğe veya huzur ve asayiş-i umumiye ait tedabir icabatıyla Tevfik olunmuş olan diğer bilcümle eşhas muahede-i hazıranın imzasından itibaren bir ay müddet zarfında veya mümkün ise daha mübadele kılınacaktır.

İşbu mübadele tarafeynce suret-i mahsusada tayin olunan komiserler marifetile icra olunacaktır.

Üsera-yı harbiyeye müteallik olarak tarafeyn-i akidince mütekabilen vaki olacak metalip akdolunacak bir tahkimnameye tevfikan Lahey'de hakeme havale kılınacaktır.

Mamafih hükümet-i Yunaniyece tediye olunan zabiten maaşatı zabitan-ı mumaileyhimin mensup oldukları hükümet canibinde tesviye edilecektir.

Madde9: Mukavele-i hazıranın imzasını müteakip hükümet-i Osmaniye ilan-ı harpten evvel zaptolunup halen tavfik edilmekte bulunan Yunan bayrağını hamil bilcümle sefain ile merakib-i bahriyeyi salıverecektir.

Yunan sefaini ile hamulelerinin zabıt ve müsaderesi yüzünden alakadarının duçar oldukları zara ve ziyanların tazminine ait metalip bilittifak kararlaştırılacak olan bir tahkimnameye tevfikan her iki tarafça tayin olunacak dört hakemden ve bir de tarafeyn-i akideynce veyahut beyinlerinde mübayenet-i efkar zuhuru takdirinde İsviçre Hükümat-ı Müttehidesi Meclisince düvel-i bahriye tebeası meyanından intihap edilecek diğer üç hakemden mürekkeben teşekkül edecek bir mahkeme-i hakemiyeye havale kılınacaktır.

Madde10:Selanik'teki asakir-i Osmaniye nezdinde mevcut olup hükümet-i Osmaniyece iadeleri talep edilmekte bulunan eslihaya dair belde-i

mezkurenin teslimi hakkında 2 teşrinievvel-i rumi 1912 tarihinde münakit protokol ile buna merbut olarak ferdası günü imza edilen protokolün tefsiri münderecatından münbais ihtilafın halli için her iki hükümet bu bapta akdedilecek bir tahkimnameye tevfikan Lahey'de bir mahkeme-i hakemiyeye müracaat edeceklerini taahhüt ederler.

Madde11: Yunanistan'a terk olunan mahaller ahalisinden zir-i idare-i Yunaniyede kalacak olanların can ve mallarıyle namus ve din ve mezhep ve adatına kemal-i ihtimam ile riayet olunacak ve bu kısım ahali an asıl tabea-i Yunaniyeden olanların haiz oldukları aynı hukuk-ı medeniye ve siyasiyyi tamamiyle haiz bulunacaktır. Müslümanlar hürriyet-i diniyeye ve ayin-i dininin alenen icrası hususunda serbestiye malik olacaklardır.

Zat-ı hazret-i padişahinin nam-ı nami-i hilafet penahilerinin hutbelerde zikrine devam olunacaktır.

Elyevm teessüs etmiş veya atiyen teessüs edecek olan cemaat-i islamiyenin muhtariyetine ve silsile-i meratip itibarıyle teşkilatına ve onlara ait nukut ve emvalin idaresine asla iras-ı nakisa edilemeyeceği gibi ahali ve cemati islamiyenin Dersaadette makam-ı meşihat-ı ulyaya tabi bulunacak olan rüesa-yı diniyeleri ile olan münasebatına dahi asla iras-ı nakisa olunamayacak ve baş müftünün menşuru makam-ı ali-i meşihattan ita kılınacaktır.

Müftülerden her biri kendi dairesi dahilinde Müslüman müntehipler tarafından intihap olunacaktır.

Baş müftü Yunanistan'daki bilcümle müftülerden mürekkep bir meclis-i intihap tarafından intihap ve irae olunan üç namzet myanında bittefrik haşmetlü Yunan kıralı hazretlerince tayin olunur.

Hükümet-i Yunaniye baş müftünün intihabını Dersaadetteki Yunan sefareti vasıtasiyle makam-ı ali-i meşihatpenahiye tebliğ edecek ve taraf-ı ali-i meşihatpenahiden müfti-i mumaileyhe bir menşur v umur-ı memurisini ifa ve bu bapta kendisi dahi Yunanistan'daki diğer müftülere hüküm ve ifta salahiyetini bahşedebilmesi için bir mürasele gönderilecektir.

Müftüler sırf dini umur ve hususat hakkındaki salahiyetlerinden emval-i vakfiyenin idaresi üzerindeki teftiş ve nezaretlerinden maada nikah,talak,nafaka,vasayat,velayet,ispat-ı rüşt, Müslümanlara ait vasiyetler, tevarüs ve tevliyet gibi mevadda beynelmüslimin icra-yı ahkam edeceklerdir.

Müftüler tarafından isdar olunan ilamlar Yunanlar memurin-i aidesi tarafından icra edilecektir.

Umur-ı irsiyeye gelince Müslümanlardan işte alakadar olan taraflar evvel beevvel beyinlerinde itilaf hasıl ettikten sonra hakem sıfatiyle müftüye müracaat edebilirler. Bu veçhile sadır olacak hakem kararına karşı mahakim-i mahalliy-ye vuku bulacak her türlü müracaatlar kabul olunacaktır. Meğer ki aksi kaziyeyi mübeyyin olarak sarahaten bir kayıt ve şart mevcut olmuş ola.

Madde12: terk edilen arazide kain icare-i vahideli,icareteynli,mukataalı evkafa işgal-i askeri zamanında kavanin-i Osmaniye ile muayyen oldukları üzere ister mazbuta ve mülhaka, ister müstesna olsun riayet olunacak ve bunlar terk olunan arazideki cemaat-ı İslamiye tarafından idare edilecek ve cemaat-ı mezkure mütevellilerle galledarların hukukuna riayet eyleyecektir.

(Bend) Yunanistan'a terk edilen arazi dahilindeki bilad ve kasabat ve kurada mevcut varidat memalik-i Osmaniyede kain müssesat-ı diniye ve hayriyeye muhtas olan bilcümle emlak-i vakfiye-i mazbuta veya mülhaka dahi evkaf nazareti tarafından füruht edilinceye kadar salifüzzikir cemaat-ı İslamiye tarafından idare olunacaktır.Şursı mukarrerdir ki galledarların evkaf-ı mezkure üzerindeki hukukuna nezaret-i müşarünileyhaca riayet edilecektir.

Evkafın usul-i idaresi evvel beevvel muhik bir taviz verilmedikçe tadil ve tağyir olunamayacaktır.

Aşar-ı vakfiye fesih ve ilga edildiği cihetle şayet işbu fesih ve ilga üzerine Yunanistan'a terk olunan arazideki tekkelerle cami,medrese,mektep ve hastahanelerden ve sair müesssat-ı diniye ve hayriyeden bazıları atiyen idarelerine kafi varidattan mahrum kalacak olurlarsa hükümet-i Yunaniye bunun için iktiza eden tahsisatı ita edecektir.

İşbu madde ahkamının tefsir veya tatbiki hususunda zuhur edecek bilcümle ihtilafat Lahey'de mahkeme-i hakemiyeye müracaatle fasletilecektir.

Madde13:Tarafeyn-i akideyne mezarlıklara ve alelhusus meydan-ı harpte terk-i hayat eden asakirin metfenlerine riayet ettirmek üzere vilayattaki memurlarına emir vermeği taahhüt ederler.

(Bend)Memurlar ecnebi toprağında metfun emvatın izamını almaktan bunların taallukat ve ehibbasını menetmiyeceklerdir.

Madde14:Hükümet-i Yunaniye Selanik-Manastır şimendiferlerile Şark şimendiferlerinin ve Selanik-Dedeağaç iltisak şimendiferlerinin Yunanistan'a terk olunan arazi dahilindeki aksamı için mezkur şimendifer kumpanyalarına karşı mevcut hukuk ve tekalif ve taahhüdatça hükümet-i Osmaniye makamına kaim olmuş olduğundan bunlara müteferri mesailin kaffesi Paris'teki Balkan mesail-i maliye komisyonuna havale olunacaktır.

Madde15: Tarafeyn-i akideyn 30 Mayıs 1913 tarihli Londra Muahedenamesi ahkamını muahedename-i mezkurun beşinci maddesi ahkamı da dahil olduğu halde kendilerine taalluk eden husussatta ifa etmeği tahhut eylerler.

Madde16:Muahede-i hazıra imza edilince derakap mer'i kalacak ve buna mütellik tasdiknameler bugünden itibaren on beş gün zarfında teati kılınacaktır.

Tasdiken lilmekal tarafeyn murahhasları bunu imza ve mühürlerile tahtim etmişlerdir.

1-14 teşrinisani 1913 tarihinde iki nüsha olarak tanzim olunmuştur.

C- 14 Kasım 1913 Atina Antlaşması'nın Tahlili

Balkan savaşlarını bitiren antlaşmalardan Atina antlaşması 14 Kasım 1913 tarihinde Atina'da imzalanmıştır. Bu antlaşma ile Osmanlı Yunanistan arasında barış tesis edilmiştir. 19.yy in ortalarından itibaren büyük siyasi kamplara bölünen dünyada her devlet için belli yerleri tutmak ve ittifaklara girmek gayet doğaldı. Devletlerin yaşaması için bir ittifak grubuna dâhil olması çok önemli bir durum arz

etmekteydi. Balkan savaşlarında nerdeyse tüm balkan devletlerinin saldırısına ve Avrupalı büyük devletlerin tehditlerine maruz kalan Osmanlı devleti, artık yeni düzende ittifakların önemini fark etti ve bunlara dâhil olmaya çalıştı. Hem İstanbul Antlaşması hem de Atina Antlaşması bize gösterdi ki Osmanlı Devletinin modern diplomasinin olmazsa olmaz kuralını diyebileceğimiz ittifaklar kurmayı anlamış olduğunu göstermektedir.

1. Balkan savaşlarından galip çıkan Balkan devletleri 2. Balkan savaşında sözde kardeşliklerini bir kenara bırakarak birbirlerine savaş açmışlar, 1. Balkan savaşının ganimetlerini paylaşmaya çalışmışlardır. Aslında bu durum Osmanlı devleti açısından gayet olumlu bir siyasi ortam yaratmıştır. Çünkü Osmanlı devleti bir anlamda kaybettiği Edirne ve Kırklareli'ni önemli şehirlerini birbirlerine düşen Balkan devletlerinin aralarında ki ayrılıklardan yararlanarak geri alma fırsatını yakalamıştı. Ayrıca balkan devletlerinin birbirlerine düşmeleriyle var olan ayrılıklardan faydalanarak kendi açısından olumlu bir diplomasi geliştirme şansına kavuşmuştur.

Bulgaristan'la imzalanan İstanbul Antlaşmasında olsun Yunanistan ile imzalanan Atina Antlaşmasında olsun Osmanlı devlet adamları yukarıda söylediğimiz gibi özellikle Balkan devletlerinin arasındaki ayrılıklardan yararlanmayı ve bu ayrılıkları yeni ittifak kurmak için kullanmayı bilmişlerdir ya da en azından kullanmaya çalışmışlardır. Osmanlı devlet adamları antlaşmaların diplomatik eksenini bir hat üzerine kurmuşlardır. Yunanistan ile yapılan Atina antlaşmasını da bu tarihi gerçek üzerinden yorumlamak gerekir. Ayrıca bunun yanında balkan savaşları sonucunda kaybedilen topraklarda büyük oranlarda Müslüman ve Türk unsur kalmıştır. Osmanlı devlet adamları bu Müslüman ve Türk unsuru düşünmek ve antlaşmayı bu durumu gözeterek imzalamak zorundaydı. Antlaşmaya baktığımızda kaybedilen topraklardaki Müslüman ve Türk unsurun hukuki, dini ve sosyal statülerinin göz önünde bulundurulduğu, mümkün mertebe İslam cemaatinin mağdur edilmemesine dikkat edildiği de bir gerçektir.

1. Antlaşmada İki Ülke Arasındaki Diplomatik İlişkilerin Yeniden Tesisi

Atina antlaşmasının 1. ve 2. Maddeleri doğrudan her iki ülke ilişkilerinin savaş öncesi duruma getirilmesi ve diplomatik ilişkilerin yeniden tesis edilmesini içermektedir. Antlaşmanın 1. Maddesinde Osmanlı Devleti, Atina antlaşmasıyla kendisine bırakılmış topraklarda Yunan konsolosluklarının açılmasına izin verilecektir. Açılması ön görülen Yunan konsoloslukları diğer yabancı konsoloslukların olduğu yerde açılacaktır. Konuyla ilgili antlaşmanın diğer maddesi 2. Maddesidir. Bu maddeye göre Osmanlı devleti ile Yunanistan arasındaki diplomatik ilişkilerin savaş öncesi dönemdeki gibi devam etmesi ön görülmüştür. Böylece iki ülke arasında barış olduğunun en önemli göstergesi olan diplomatik ilişkiler Atina antlaşmasıyla birlikte yeniden tesis ediliyordu.

2. Antlaşmada Tabiiyet Meselesi

Yukarıda söylediğimiz üzere Osmanlı devlet adamları Atina Antlaşmasına dair müzakerelerde kaybedilen topraklardaki Müslüman ve Türk ahalinin bir takım haklarını gözetmektedirler. Bu haklardan en önemlilerinden biri de tabiiyet meselesidir. Çünkü Balkan savaşlarıyla birlikte Osmanlı Devleti Rumeli topraklarının büyük bir kısmını kaybetmiştir. Rumeli'de toprak kaybı tabi olarak büyük bir Müslüman-Türk kitlesinin de kaybı anlamına geliyordu. Savaş sonrası süreçte herhangi bir probleme sebebiyet vermemek için Atina Antlaşmasında tabiyyet meselesi çözümü elzemdir. Çünkü Osmanlı padişahı halife unvanı ile her ne şekilde olursa olsun Müslüman ahalinin her türlü hakkını korumak zorundaydı. Bu sebeple Atina antlaşması sonrası bu durum göz önünde bulundurulmuş, antlaşmanın 4. Maddesi bu konuyu içermiştir.

Atina antlaşmasının 4. Maddesine bakacak olursak balkan savaşları sırasında Yunanistan'a geçen ve Yunanistan'da kalan topraklarda yaşayan şahıslar Yunanistan vatandaşı olacaklardır. Yunan tabiiyetine geçirilen bu şahısların, geçiş tarihlerinden itibaren üç sene zarfında Osmanlı tabiiyetin geçme hakları olacaktır. Şayet üç sen içerisinde bu şahıslar Osmanlı devletine veya başka herhangi bir devlete göç ederlerse yanında götürecekleri taşınır malları ihracat vergisinden muaf tutulacaktır. Yunanistan'a kalan topraklarda yaşayan Müslüman ahali ilk başta yunan

vatandaşı sayılsalar da asker alınmayacaklar ve askerlik bedeli de ödemeyeceklerdir. Aynı maddenin bendinde ise Müslüman tebaasında reşit olmayanlar reşit oldukları zaman tabiiyetlerini seçme hakkına sahip olacaklardır.

Yukarıda açıkça görüldüğü üzere Atina antlaşmasının bu maddesi dönemin uluslararası hukukuna uygun olarak hazırlanmıştır. Tabiiyet kanunu tamamıyla tabiiyet altına alınanların inisiyatifine bırakılmıştır. Yunanistan'da kalan topraklarda kalan ahali istediği tabiiyete girmesi ve istediği ülkeye göç etme hakkına sahip olması kişi hak ve hürriyetleri açısından önemli bir gelişmedir. Ayrıca bunun yanında Yunanistan dışına çıkanlardan ihracat vergisinin alınmayacak olması ve askerlikte bir anlamda geçici süreliğine de olsa muaf tutulmaları bu topraklarda yaşayan insanlar için önemli bir diğer gelişmedir. Bunun yanında reşit olmayanların düşünülmesi ve reşit olduktan sonra tabiiyetlerine karar vermeleri modern uluslararası hukuka uygun bir yaklaşımdır.

3. Antlaşmadaki Hukuki Konular

Atina antlaşmasının neredeyse tamamına yakını hukuki konuları doğrudan ya da dolaylı yoldan ilgilendiren maddelerden oluşmaktadır. Maddelere genel olarak bakacak olursak antlaşmanın 3. Maddesi af ile ilgilidir. Adı geçen maddeye göre her iki taraf mensubuna da siyasi af getirilecektir. Bu madde ile yakından ilgili diğer bir madde ise Atina antlaşmasının 8. maddesidir. Bu maddeye göre savaş esirleri ya da askerlik v genel asayişe yönelik tedbirler nedeniyle tutuklanmış olan kişiler antlaşmanın imzalanmasından itibaren 1 ay içerisinde ya da mümkünse daha kısa sürede mübadele kılınacaklardır. Esir ya da tutuklulara müdahalesi taraflar arasından seçilen komiserler aracılığı ve marifetiyle yapılacaktır. Savaş esirlerine dair taraflardan gelecek istekler akd olunacak bir tahkimname ile Lahey'deki mahkemeye havale edilecektir. Tıpkı Bulgaristan ile imzalanan İstanbul antlaşması gibi Atina antlaşması da benzer şekilde iki taraflı bir antlaşma olmasına rağmen Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasında vuku bulacak herhangi bir anlaşmazlıkta sorunu uluslararası bir arenaya taşımaktadır. Bu haliyle Atina antlaşması da tıpkı İstanbul

antlaşması gibi iki taraflı olmakla birlikte bu yönüyle çok taraflı antlaşmalar bölümüne dâhil edilebilir[111].

Atina antlaşmasının 5. Maddesi ise terk olunan arazide cari olan Osmanlı hukukuna riayet edilecek, Osmanlı evrak ve memurlarına herhangi bir şekilde dokunulmayacaktır. Şartlarını içermekte ayrıca aynı maddenin bendinde 5. Madde Paris'teki mali meseleler komisyonu tarafınca alınacak kararlar üzerinde hiçbir şekilde etkili olmayacaklardır.

Antlaşmanın 6. ve 7. maddeleri hem tebaanın hem de hanedanın taşınmaz mallarını konu edinmiştir. 6. maddeye göre Osmanlı ya da başka bir ülkeye göç edenler gayrimenkullerini koruyabilecekler, istedikleri takdirde bu malları kiralayacak ya da üçüncü bir şahıs vasıtası ile taşınmazları idare ettirebileceklerdir. Yunanistan'da terk edilen mahallelerdeki emlak üzerinden Osmanlı tarafından verilen senetler ve yapılan işlemler tanınacaktır. Böylece işgalden önceki Osmanlı hukuk tasarrufu bir yerde işgalden sonra da tanınmış ve tatbik edilmiş olacaktır. Bunun yanında 6. madde hiç kimsenin hukuki haklarından kendi isteği dışında mahrum edilmeyeceğini de hükme bağlamıştır. Atina antlaşmasının 7. maddesine değinecek olursak bu madde uyarınca terk edilen arazideki Osmanlı handanına ait özel mülkler korunacak ve mülklerin varlığı baki kalacaktır. Ayrıca Osmanlı hanedanına ait bu taşınmaz mallar Osmanlı hanedan üyeleri ve onların vekilleri tarafından kiralanabilecektir. Bu maddenin yorumlanması ve uygulanması noktasında çıkabilecek sorunlar Lahey'de hakem vasıtasıyla çözülecektir. Tıpkı antlaşmanın esir ve tutukluların mübadelesi ile ilgili 8. maddesi gibi 7. maddesi de yorumlama ve tatbikatta çıkabilecek bir sorun ya da pürüzü Lahey mahkemesine taşımasıyla Atina antlaşmasının çok taraflılığını kuvvetlendirmiştir.

Antlaşmada herhangi bir sorun da Lahey'e göndermede bulunan maddeler 7 ve 8. maddeler değildir. Bu maddelerin yanında antlaşmanın 9 ve 10. maddeleri de Lahey mahkemesine ve İsviçre hükümetine göndermede bulunarak her iki tarafın herhangi bir sorunda üçüncü tarafın duruma el koymasını ve çözüm üretmesini kabul

[111] Bir örnek çalışma için bknz. Aslan Gündüz, *Limni Ada'sının Hukuki Statüsü, Türk-Yunan Uyuşmazlığı*, İstanbul 1995, s. 16-17.

ettiğini gösterir. Doğrudan antlaşmanın 9. Maddesine bakacak olursak Osmanlı devletinin Yunanistan'a ait olan ve savaştan önce zapt ettiği ve hala elinde bulundurduğu tüm gemi ve deniz vasıtaları geri verilecektir. Bu dönemde zapt edilmiş gemilerin ve onların sahiplerinin zarar ve ziyanlarının tanzimi iki taraf arasında kararlaştırılacak olan bir tahkim nameye uygun olarak ve her iki tarafça tayin olunacak 4 hakem tarafından çözülecektir. Şayet antlaşma maddesinin yorumlanması ya da hakemlerin antlaşmamaları halinde İsviçre hükümeti müttehidesi meclisince deniz devletlerinin tebaası arasında seçilecek üç hakemden oluşan bir hakem mahkemesine havale kılınacaktır. Antlaşmanın 10. maddesi ise Selanik'te Osmanlı askeri bulunan ve Osmanlı devleti tarafından idaresi takip edilen silahlarla ilgili sorunun Lahey'de bir hakem mahkemesine havale edilmesini ve bu sorunun bir mahkeme tarafından çözülmesini her iki tarafta taahhüt eder. Antlaşmanın 10. maddesi bu haliyle antlaşmanın diğer maddelerinden ayrılır. Çünkü 10. madde doğrudan sorunu çözüp bir hukuki sınır çizmek yerine bütün çözümü üçüncü tarafa yani Lahey'e bırakması bakımından önemlidir.10. maddenin bu özelliği ile aslında Atina antlaşmasının çok taraflılığının ne kadar belirgin ve her iki taraf açısından da üçüncü bir karar meclisinin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

Atina antlaşmasının en kapsamlı maddesi antlaşmanın 11. maddesidir. Bu maddeye göre Yunanistan'a terk edilecek olan yerlerin ahalisinden Yunanistan tebaası olacak olanların can, mal, namus, din, mezhep ve adetlerine büyük özenle riayet olunacak ve bu ahali diğer yunan tebaasının sahip olduğu aynı siyasi ve medeni hukuka tamamıyla sahip olacaklardır. Müslümanlar dini hürriyetlerinin ve dini ayinlerinin alenen icrası hususunda serbestliğe sahip olacaklardır. Hutbelerde padişahın adı okunacaktır. Hali hazırda veya gelecekte var olacak olan İslam cemaatinin muhtariyetine ve mertebe-i silsilesi itibariyle teşkilatlarına ve İslam cemaatine ait nakit ve mallar idaresine asla dokunulmayacağı gibi İslam cemaatinin ve ahalisinin İstanbul'daki meşihat makamıyla kendi dini liderlerinin ilişkilerine asla karışılmayacak ve has müftünün menşuru meşihattan verilecektir. Müftülerin her biri kendi dairelerindeki Müslümanlar tarafından seçilecektir. Baş müftü Yunanistan dâhilindeki tüm müftülerden oluşan bir seçim meclisi tarafından seçilecek ve

belirlenen üç namzet arasından biri yunan kralı tarafından tayin olunacaktır. Yunan hükümeti baş müftünün seçimini İstanbul'daki meşihat makamının yunan sefareti aracılığı ile bildirecek ve tarafı meşihat ise seçilen baş müftüye menşur ve memuriyetinin kapsamını ve kendisinin de Yunanistan'daki diğer müftülere hüküm ve ifta verebilmesi için mürasete gönderilecektir. Müftüler dini hususlar ve işler hakkındaki yetkilerinden vakıf mallarının idaresi üzerindeki teftiş ve nezaretlerinden başka nikâh, talak, nafaka, vasiyet, velayet, ispat-ı rüşt gibi hususlara dair hüküm vereceklerdir. Müftüler tarafından çıkarılan ilanlar Yunan memurları tarafından icra edileceklerdir. Müslümanlarla alakalı bir sorunda (Müslümanların kendi aralarında) öncelikle hakem sıfatı ile danışılabilecektir. Bu şekilde çıkabilecek hakem kararına karşı mahalli mahkemelerde vekil bulunarak her türlü müracaat kabul olunacaktır. Atina antlaşmasının bu en detaylı maddesi Yunanistan'da kalacak olan ve Yunan tebaasına geçecek olan Müslüman ahalinin din ve vicdan hürriyetini hükme bağladığı gibi Müslümanların dini örgütlenmesini müftülerin ve baş müftünün seçilmesini ve müftülerin görevlerini detaylı bir şekilde betimlemesi ve hükme bağlaması açısından önemlidir.

Antlaşmanın 12. maddesine bakacak olursak, emlak arazisi ister kiralanmış ister mukataalı olsun bu hususlarda araziye dair verilmiş olan Osmanlı evrakları kabul edilecek ve bu araziler cemaati-i İslamiye tarafından yönetilecektir. Aynı maddenin bendinde Yunanistan'a terk edilen arazideki tüm dini hayır işleri evkaf nezaretinden satılıncaya kadar İslam cemaati tarafından idare olunacaktır. Evkafın usul ve idaresi haklı bir taviz verilmedikçe tadil ve tafir olunamayacaktır. Herhangi bir sorun çıkması halinde konu Lahey'deki mahkeme tarafından görüşülecektir. Atina antlaşmasının 12. maddesi yukarıda görüldüğü üzere 11. madde ile örtüşmekte, İslam cemaatinin ve Osmanlı hukukunun dini ve dünyevi arazilerdeki uygulamasını meşrulaştırmıştır.

Bir milletin ölüleri veya onların defnedildikleri mezarlıklar en kutsal ve en mahrem alanlardan birisidir. Bulgaristan'la yapılan İstanbul antlaşmasında olduğu gibi Atina antlaşmasında da mezarlıklar ve ölüler mevzubahis edilmiştir. Antlaşmanın 13. Maddesinde hükme bağlanmıştır. Antlaşmanın 13. Maddesine göre

anlaşmanın tarafları mezarlıklara ve harp sırasında hayatlarını kaybetmiş, şehit düşmüş askerlerin definlerine dair memurlara emir vermeyi taahhüt ederler.

Atina antlaşmasının son maddesi olan 14. madde ise şöyledir: Yunanistan şimendifer hattının kendisine terk edilen aracı dahilindeki kısmı için adı geçen şimendifer şirketlerine karşı mevcut hukuk teklifler ve taahhütlerce atanarak hükümet makamına geçmiş olduğundan bunlara ait sorunların hepsi Paris'teki Balkan maliye meseleleri komisyonuna havale edilecektir. Bu madde de önceki maddeler gibi bir terim içermekte ve sorun çözümü Paris'e havale etmektedir. Antlaşmanın bu ve diğer birçok maddesi bizzat antlaşmayı iki taraflı bir antlaşma olmaktan çıkarmış, Atina antlaşmasını gelecekte herhangi bir sorun çıkmaması için uluslararası bir arenaya taşıyarak anlaşmayı çok taraflı bir statüye sokmuştur.

Sonuç

Balkan savaşlarını bitiren antlaşmaların diplomatik görüşmeleri başlıklı tezimiz öncelikle bazı eksiklikleri barındırmaktadır. Bu eksikliklerden belki de en önemlisi tezde Başbakanlık Osmanlı Arşiv materyallerinin bazı nedenlerden dolayı kullanılmamasıdır. 2013 yılı Balkan Savaşlarının yüzüncü yılı olması nedeniyle bu dönemde oldukça fazla bir şekilde çalışıldı. Balkan savaşlarına sadece üniversite çevresi değil resmi kurumlar da dikkat kesildi. Bu kurumların başında Başbakanlık Osmanlı Arşivi gelmektedir. Arşivde yaptığımız katalog çalışmasının ardında istediğimiz belgelerin hiçbirine ne yazık ki ulaşamadık. Çünkü Balkan Savaşlarının yüzüncü yıl münasebetiyle Başbakanlık Osmanlı Arşivinde bir kurul oluşturulmuş ve belgeler bu kurula tevdi edilmişti. Bu nedenle belgelerin alımı mümkün olmadı ve kurulun işini ne zaman bitireceği de belli olmadığında tezi arşiv malzemesi kullanmadan yazdık. Bu eksiklikle ilintili olarak bir başka eksiklik ise Osmanlı Sırbistan arasında 1914 Mart'ında imzalanan İstanbul antlaşmasıdır. Elimizde Arşiv malzemesi olmadan Sırbistan ile yapılan antlaşmayı yazmak çok zor olacaktı çünkü diğer Antlaşmalara nazaran dönemin basını bu antlaşmaya çok az yer vermiş dönemin diğer anlatılarını oluşturan hatırat literatürü de konuya değinmemişti. Bu haliyle Sırbistan ile yapılan antlaşmayı yazmak çok zor olacaktı. Ayrıca Sırbistan'la yapılan İstanbul Antlaşması balkan Savaşlarını bitiren diğer antlaşmalara nazaran çok daha önemsiz bir Antlaşma idi. Çünkü Balkan Savaşlarının ardından Osmanlı Devleti ile Sırbistan arasında her hangi bir sınır kalmamıştı. Ayrıca Sırbistan topraklarında kalan Müslüman sayısı da Bulgaristan ve Yunanistan da kalanlarla mukayese edilmeyecek kadar azdır. Bu nedenle Osmanlı devlet adamları Bulgaristan ve Yunanistan ile Barış yapmaya verdikleri önemi Sırbistan'a vermediğini düşündük. Bütün bu nedenlerden ötürü Sırbistan konusu bu teze dahil etmedik.

Bu tezden eğer bir sonuç çıkartılacaksa bu kesinlikle Osmanlı Devleti'nin ve onu elinde tutan devlet adamlarının Balkan Savaşları sonrasında belli bir diplomatik olgunluğa eriştikleridir. "Uzun yüzyıl" diye tarihçilerin tabir ettikleri 19. Yüzyıl boyunca Osmanlı Devleti, ülke içinde ve yurt dışında türlü türlü gailelerle meşgul olmuştur. Bazı durumlarda yabancı devletlerin yardımına ihtiyaç duymuş, bazı zamanlar ise dış politikada devlet kendi başına kalmıştır. Örneğin Kırım

Savaş'ında Rus kuvvetlerine karşı İngiltere ve Fransa'nın yardımını alan Osmanlı Devleti, Rusya'ya üstünlük kurmuştu. Fakat Kırım Savaş'ından çeyrek asır sonra Berlin Antlaşmasının görüşmelerinde Osmanlı Devleti, Rusya'ya karşı neredeyse tek başına kalmış, ne İngilizlerden ne de Fransızlardan her hangi bir yardım görmüştü. Muhtemelen Osmanlı ricali Balkan savaşları sonrasında batılı devletler karşısında yalnız kalmanın olgunluğunu yaşıyorlardı.

Osmanlı Devleti II. Balkan Savaşının ardında kendisi açısında getirdiği elverişli ortamdan mümkün olduğunca istifade etmiştir. Barış masasına ilk oturan devlet Bulgaristan olmuştu. Bulgaristan Hükümeti II. Balkan Savaşının ardından zor durumda kalmış, büyük toprak ve insan kaybına maruz kalmıştı. Savaşın getirdiği yenilgi Bulgaristan Hükümetinin iç siyasette prestijini sarsmış, hükümete karşı muhalefeti arttırmıştı. Ayrıca Bulgaristan açısından eski dostları, yeni düşmanları olan Yunanistan, Sırbistan ve Romanya ile görülecek hesabı vardı. Başta Askeri kanadın liderliğine soyunana General Savof, bu devletlerle savaş istiyor, Bulgaristan'ın Topraklarını tekrar genişletmek hayallerini kuruyodu. Bu haliyle Bulgaristan'ın Osmanlı Devleti ile her hangi bir sorunu kalmamış, sadece I. Balkan Savaşında Ele geçirdiği Edirne ve Kırkkilese (Kırklareli) şehirleri vermek istemiyordu. Fakat Osmanlı Devlet adamlarının diplomatik mahareti devreye girdi. Özellikle Bulgaristan tarafı Yunanistan'a karşı bir ittifak yapma şartıyla ikna edildi ve Edirne, Kırklareli gibi önemli şehirler Osmanlı tarafından tekrar ele geçirildi. Bunun yanında Osmanlı devlet adamları, Bulgaristan'a terk edilen arazideki Müslümanların da koruyucusunun Osmanlı Devleti olduğunu, Bulgaristan'a kabul ettirdi. II. Balkan Savaşından sonra Osmanlı Devleti ile Bulgaristan arasında bunlar yaşanırken, Bulgaristan'ın doğal hami ve müttefiki Rusya'nın ve Rusya'nın yanında diğer büyük devletlerinin bu işe karıştırılmaması, Osmanlı Devleti için olumlu olmuştur.

Bulgaristan Hükümeti'nin ardından Osmanlı Devleti, Yunanistan tarafı ile Antlaşma masasına oturdu. Daha doğru bir ifade ile söylersek, Yunanistan Osmanlı Devleti'ni barış yapmaya razı etti. Çünkü tıpkı Bulgaristan'da olduğu gibi Yunanistan'da da işler iyiye gitmiyordu. Bir yandan içte muhalefet sesini yükseltiyor diğer taraftan Bulgaristan ile ilişkile gittikçe gerginleşiyordu. Yunanistan ile

Bulgaristan arasında muhtemel bir savaşın çıkması an meselesi idi. Ayrıca Yunanistan Hükümeti, çok güvendiği Avrupa kamuoyundan ve Düvel-i Muazzamadan ne Bulgaristan'a karşı ne de Osmanlı Devleti'ne karşı herhangi bir destek almadı. Yukarıda saydığımız bütün bu durumlar Yunanistan'ı tıpkı Bulgaristan gibi barış yapmaya zorladı. Osmanlı devlet adamlarına düşen görev; soğukkanlı bir şekilde olaylara yaklaşarak, Yunanistan tarafında istediğini almak olmuştur. Yunanistan ile görüşülürken de Bulgaristan'la olduğu gibi bir ittifak tasarı gündeme gelmiş, görüşmeler bu çerçevede gelişmiştir. Osmanlı Devleti açısında bu ittifakların hiç önemi yok değildi. I. Dünya Savaşı öncesi dünya giderek kutuplaşıyor, ittifaklar birbiri ardına kuruluyordu. Osmanlı Devleti gibi hakim olduğu coğrafya ve stratejik konumu nedeniyle kendisini güvene almak istemesi çok doğaldı. Osmanlı'nın ittifak kurmada niyeti bu yöndeyken Yunanistan'ın Bulgaristan gibi çekinceleri vardı. Yunanistan tıpkı eski dostu, yeni hasmı Bulgaristan'ın kendisini saldırmasında çekiniyordu. Böyle bir durumun gerçekleşmesi halinde Osmanlı'nın önemi daha da artacaktı. Bu gerginliklerden iyi faydalanan Osmanlı Devleti her ne kadar I. Balkan Savaşı'nda ağır bir yenilgi almış da olsa, bir yerde bu II. Balkan Savaşı'nda gösterdiği atak ve cesur siyaset sonrası telafi edebilme şansına kavuşmuş, bu şansı barış müzakerelerinde iyi kullanarak I. Balkan Savaşı'nın yenilgisinin ağırlığını hafifletebilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA

Tanin Gazetesi

Tanin, 1 Eylül 1913.

Tanin, 2 Eylül 1913.

Tanin, 31 Ağustos 1913.

Tercüman-ı Hakikat Gazetesi.

Tercüman- Hakikat, 13 Teşrin-i Sani, s. 1.

Tercüman- Hakikat, 18 Teşrin-i Evvel.

Tercüman- Hakikat, 25 Ağustos 1913.

Tercüman- Hakikat, 8 Teşrin-i Sani.

Tercüman- Hakikat, 9 Teşrin-i Evvel.

Tercüman- Hakikat,11 Teşrin-i Evvel.

Tercüman-ı Hakikat, 1 Teşrin-i Evvel.

Tercüman-ı Hakikat, 1-2 Eylül 1913.

Tercüman-ı Hakikat, 16 Eylül.

Tercüman-ı Hakikat, 21 Eylül.

Tercüman-ı Hakikat, 22 Eylül.

Tercüman-ı Hakikat, 26 Ağustos 1913.

Tercüman-ı Hakikat, 29 Ağustos 1913.

Tercüman-ı Hakikat, 30 Eylül.

Kitap ve Makaleler

AHMAD Feroz, *İttihat ve Terakki 1908-1914*, Çev. Nuran Yavuz, İstanbul 1999.

ANDONYAN Aram, *Balkan Savaşı*, Çev. Zaven Biberyan, İstanbul 1999

ARMAOĞLU Fahir, *19. Yüzyıl Siyasî Tarihi (1789-1914)*, Ankara 1999.

ARTUÇ İbrahim, *Balkan Savaşı*, İstanbul 1988.

ATASE, *Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Resmi Yayınları Balkan Harbi*, Cilt 1, Ankara 1970.

ATASE, *Genelkurmay Başkanlığı Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Balkan Harbi (1912-1913), Garp Ordusu, Vardar Ordusu ve Ustruma Kolordusu*, Cilt 3, II. Baskı, I. Kısım, Ankara 1993.

BAYUR Yusuf Hikmet, *Türk İnkılâbı Tarihi*, C. II. K. I, Ankara 1983.

Belgelerle Mustafa Kemal Atatürk ve Türk-Bulgar İlişkileri (1913-1938), Ankara. 2002

BELİĞ Mahmut, "Balkan Harbinin Siyasi Yönden İncelenmesi", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, S.: 80, s. 54.

BIYIKLIOĞLU Tevfik ,*Trakya'da Milli Mücadele*, Cilt 1, Ank. 1955.

BİRBUDAK Togay Seçkin, *Balkan Savaşlarında Edirne*, Dan. Necdet Hayta, Gazi Üni. Sos. Bil. Enst. Ank. 2000.

Cemal Paşa, *Hatırat,* haz. Metin Martı, İstanbul 1996.

CİRİLLİ Gustava, Edirne Kuşatması Günlüğü, Fazıl Bülent Kocamemi, İstanbul 2012.

DANİŞMEND İsmail Hami, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C. 4, İstanbul 1972.

DEĞERLİ Esra Sarıkoyuncu, *Mustafa Kemal Atatürk'ün Sofya Ateşeliğinin Türk-Bulgar İlişkilerini Yansımaları (1913-1938)*, Ank. 2006.

DEMİRHAN Sait Pertev, *Balkan Savaşı'nda Büyük Karargâh*, Haz. Sema Demirtaş, İstanbul 2012.

ERİM Nihat, *Devletlerarası Hukuku ve Siyasî Tarih Metinleri*, C.: I, 1956.

F.A.K. Yasamee, *Ottoman Diplomacy: Abdülhamid II and the Greats Powers 1878-1888*, The ISIS Press, İstanbul 1996, s. 41-72.

GÜNDÜZ Aslan, "İki Taraflı ve Çok Taraflı Milletlerarası Andlaşmaların Işığında Bulgaristan Türklerin Durumu", *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, Sayı: 2, Yıl: 4, 1984.

GÜNGÜZ Aslan, *Limni Ada'sının Hukuki Statüsü, Türk-Yunan Uyuşmazlığı*, İstanbul 1995.

HAKOV Cengiz, "1913 yılında İstanbul'da İmzalanan Bulgar-Türk Antlaşması ve Bulgaristan Türk-Müslüman Nüfusun hakları", *XIII. Türk Tarih Kongresi III. Cilt. I. Kısım* Ank. 2002.

HALAÇOĞLU Ahmet, *Balkan Harbi Sırasında Rumeli'nden Türk Göçleri (1912-1913)*, Ank. 1999, s. 21.

HALAÇOĞLU Ahmet,"Balkan Savaşları", *Türkler Ansiklopedisi*, Cilt 13, Ankara 2002,

HALL, Richard, *Balkan Savaşı: 1912-1913: I. Dünya Savaşının Provası*, Çev. M. Tanju Akad, İst. 2003

HAYTA Necdet, *Balkan Savaşlarının Diplomatik Boyutu ve Londra Büyükelçiler Konferansı (17 Aralık 1912-11 Ağustos 1913)*, Ankara 2008.

KUT Şule, "Türk Dış Politikasında Ege Sorunu", *Türk Dış Politikasının Analizi*, Der. Faruk Sönmezoğlu, İstanbul 2001.

ORHAN Sibel, *Balkan Savaşları'nda Türklere Yapılan Bulgar Mezalimi*, Dan. Süleyman Hatipoğlu, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlamamış Yüksek Lisans Tezi, Hatay 2008.

SARINAY Yusuf, "Osmanlı Devletinin Bulgaristan'ın Bağımsızlığını Tanıması ve Türk-Bulgar İlişkilerinin Gelişimi (1908-1914) ", *Uluslar arası Osmanlı-Cumhuriyet dönemi Türk-Bulgar İlişkileri Sempozyumu*, Eskişehir, 2005.

SEVİM Ali– Yaşar Yücel, *Türkiye Tarihi*, C.: IV, s. 186 – 192.

SÖYLEMEZOĞLU Galip Kemalî, *Canlı Tarihler: Atina Sefareti*, Ankara 1946.

Talat Paşa, *Talat Paşa'nın Anıları*, Yay. Haz. Alpay Karabacalı, İstanbul 1994, s. 24.

TUFAN Muzaffer,"Sırp Kaynaklarına Göre I. Balkan Savaşı", *90. Yılında Balkan Savaşları ve Lüleburgaz Muharebeleri*,

TURAN Ömer, "II. Meşrutiyet ve Balkan Savaşları Döneminde Osmanlı Diplomasisi", *Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç*, Ank. 1999.

UÇAROL Rifat, *Siyasi Tarih*, İstanbul 1985.

ÜNAL Tahsin, *Türk Siyasi Tarihi 1700-1958*, İstanbul 1998,

YERASİMOS Stefanos, *Milliyetler ve Sınırlar, Balkanlar, Kafkasya ve Ortadoğu*, Çev. Şirin Tekeli,İstanbul 1994.